

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do
samostatného života

Factors Influencing the Unsuccessful Inclusion of Children from Children's
Homes into the Independent Life

Bc. Lucie Miklíková

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: Učitelství VVP pro ZŠ a SŠ pedagogika – spec. pedagogika (N PG-SPG)

2020

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce doc. PaedDr. Evy Šotolové, Ph.D. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 20. 7. 2020

Předtím, než se seznámíte s textem diplomové práce, bych ráda poděkovala za odborné vedení a připomínky vedoucí mé práce doc. PaedDr. Evě Šotolové, Ph.D. a za metodické vedení práce též Mgr. Marii Mlčkové, Ph.D. Dále bych ráda poděkovala také vedoucím pracovníkům Dětského domova Dolní Počernice, kteří mi dovolili nahlédnout do interní dokumentace a podělili se se mnou o své zkušenosti. Největší poděkování ale patří dětem, bývalým klientům Dětského domova Dolní Počernice, tedy těm, kteří se se mnou podělili o své zkušenosti a zážitky ze života v dětském domově.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje tématu *Faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života*. V teoretické rovině práce shrnuje dosavadní poznatky, které se týkají ústavní výchovy a faktorů ovlivňujících proces zařazování dětí z dětských domovů do samostatného života. Práce si klade za cíl nalézt a pojmenovat faktory, které podle samotných dětí z dětských domovů způsobily, že při vstupu do samostatného života nebyly úspěšné. Dalším cílem práce je zjistit, zda lze navrhnout opatření, která by tyto faktory mohla eliminovat. Cílů práce bylo dosaženo prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření, v rámci kterého svůj životní příběh vyprávělo sedm dětí. Ty opustily Dětský domov dolní Počernice před více než jedním rokem. Jejich vstup do samostatného života přitom bylo možné podle zvolených kritérií kvalifikovat jako neúspěšný. Bylo zjištěno, že mezi faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života patří podle dětí samotných návrat k jejich původním rodinám, nedostatek finančních prostředků, absence zaměstnání a bydlení a chybějící personální podpora. Na základě těchto zjištění jsou v práci pro každou oblast zvlášť uvedena konkrétní doporučení.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dětský domov, dítě, osamostatnění, podpora, neúspěch, doporučení.

ABSTRACT

The Diploma Thesis deals with the topic of *Factors influencing the unsuccessful inclusion of children from children's homes into their independent life*. At the theoretical level existing knowledge concerning institutional education are summarized as well as the knowledge about factors influencing the integration process of children from children's homes into their independent life. The work aims to find and to name the factors which according to the opinion of children themselves caused them to be unsuccessful in the entering of the independent life. Another aim of the work is to find out whether it is possible to propose any recommendations leading to elimination of the factors. The aims of the work were achieved through a qualitative research survey in which seven children told their life story. They left Children's home Dolní Počernice more than a year ago. At the same time their entry into the independent life could be qualified as unsuccessful according to the chosen criteria. It was found out that the factors influencing the unsuccessful inclusion of children from Children's homes into the independent life according to the children themselves include – return to their original families, lack of funds, absence of employment and housing and lack of staff support. Based on these findings, specific recommendations are given for each area in the work.

KEYWORDS

Children's home, child, independence, support, failure, recommendations.

OBSAH

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1 Ústavní výchova v České republice	9
1.1 Legislativní úprava.....	9
1.2 Důvody umístění dětí do dětských domovů	11
1.3 Dětský domov	15
1.3.1 Prostředí, materiální zázemí, personální obsazení.....	15
1.3.2 Práva a povinnosti dětí.....	19
1.3.3 Výchovně vzdělávací činnost	20
2 Psychologické a sociální aspekty života dětí v dětském domově.....	23
2.1 Psychická deprivace a její důsledky.....	23
2.2 Vztahová vazba - attachment	26
2.3 Specifika období adolescence	28
2.3.1 Oblast kognice	29
2.3.2 Oblast emocí	30
2.3.3 Vztahy s vrstevníky	30
2.3.4 Oblast socializace	31
2.3.5 Oblast osamostatňování	32
2.4 Důsledky narušené vztahové vazby komplikující proces osamostatnění	33
2.4.1 Symptomatika závislosti	33
2.4.2 Disocialita	34
2.4.3 Psychosomatická onemocnění	34
2.4.4 Úzkost, panika a agorafobie.....	35
3 Podpurná opatření dětských domovů v oblasti osamostatňování dětí	37
3.1 Příprava na povolání	37
3.2 Doprovodné programy	39
3.3 Samostatné bydlení	40
3.4 Peněžitá a věcná pomoc	42

PRAKTICKÁ ČÁST

4	Cíle a metodika práce.....	44
4.1	Volba výzkumné strategie a metod získávání dat	44
4.2	Stanovení výzkumného vzorku, sběr dat	46
4.3	Způsoby zpracování dat	47
4.4	Údaje o informantech.....	50
4.4.1	Dominik	50
4.4.2	Havel.....	50
4.4.3	Vlado.....	51
4.4.4	Máša.....	51
4.4.5	Štěpán.....	51
4.4.6	Silva	52
4.4.7	Evžen	52
5	Analýza a interpretace dat, doporučení.....	53
5.1	Původní rodina – návraty	53
5.2	Finanční prostředky – nedostatek	56
5.3	Zaměstnání – absence	59
5.4	Bydlení – absence	62
5.5	Chybějící personální podpora	65
6	Diskuse a srovnání s jinými výzkumy	69
7	Zodpovězení výzkumných otázek.....	76
	Závěr	79
	Seznam použitých informačních zdrojů	83
	Seznam použitých zkratk	89
	Seznam příloh	90

Úvod

V průběhu dětství a dospívání získáváme zkušenosti, které ovlivňují to, jaký život budeme žít dále - v dospělosti. Vstup člověka do samostatného života, tedy jeho odchod od rodičů a způsob budování vlastního života, je ovlivněn řadou faktorů. Jedním z nich je výchova. Všichni se zřejmě shodneme na tom, že je to rodina, která v procesu dospívání člověka (ve kterém se formují jeho vlastnosti, hodnoty a postoje) hraje nezastupitelnou úlohu a nelze ji ničím plnohodnotně nahradit. Je to rodinná výchova, která ovlivňuje způsob, jakým mladý člověk uchopí svůj život a jak s ním i se sebou samým naloží, když se ocitne mimo rodičovskou kontrolu. Pokud rodinná výchova z nějakého důvodu nefunguje, může být v našem systému nahrazena výchovou ústavní.

Předkládaná diplomová práce má název *Faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života*. Jejím cílem je tyto faktory nalézt, pojmenovat je a navrhnout taková opatření, která by je dokázala co možná nejvíce eliminovat.

Práce se skládá ze dvou částí. V první části jsou v teoretické rovině shrnuty významné poznatky týkající se ústavní výchovy a faktorů ovlivňujících proces zařazování dětí z dětských domovů do samostatného života. Ve druhé části práce je prezentován výzkum, který proběhl mezi dětmi ve vybraném dětském domově a který by měl odpovědět na otázku, co konkrétně znesnadňuje dětem z dětských domovů jejich vstup do samostatného života. Jinými slovy, co způsobuje, že jsou ve svém samostatném životě prizmatem dnešní společnosti neúspěšné, nedaří se jim.

V práci jsou citovány myšlenky mnoha českých i zahraničních autorů, odborníků na problematiku ústavní výchovy. Práce také zahrnuje příklady z praxe ústavní výchovy, konkrétně Dětského domova Dolní Počernice. Při jejím zpracování bylo třeba sjednotit terminologii, neboť každý autor někdy jednu a tutéž věc nazývá různými výrazy. V práci se objevuje spojení „dětí z dětských domovů“, které nahrazuje v dnešní literatuře nejčastěji používaný název „klienti dětských domovů“. Děti jsou v práci nazýváni i informanti, se kterými byly vedeny rozhovory, ačkoliv jsou již mladými dospělými. V práci je rovněž používán termín „vztahová vazba“ jako synonymum termínů „attachment“ či „citové pouto“.

Dále je třeba upřesnit, že v textu je používán termín „dětský domov“, který v sobě zahrnuje oba dva typy dětských domovů – dětský domov i dětský domov se školou. Pokud je potřeba v některých případech oba dva typy zařízení od sebe odlišit, je tak učiněno a rozdíl mezi oběma typy zařízení je v textu náležitě uveden.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Ústavní výchova v České republice

Každá vyspělá společnost se od nepaměti starala o jedince, kteří se o sebe nemohli postarat sami. Péče o děti, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve svých rodinách, spadá z hlediska metodiky řízení do gesce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Jednou z forem péče o tyto děti je péče ústavní. Institut ústavní péče je upraven řadou zákonů, které stanoví podmínky, za jakých může být nařízena, stanoví práva a povinnosti dotčených subjektů a určí délku setrvání dítěte v ústavní výchově a důvody pro její případné zrušení. Této problematice je věnována první část této kapitoly nazvaná Legislativní úprava.

Zákony vymezují obecné podmínky pro nařízení ústavní výchovy, konkrétní důvody umístování dětí do dětských domovů (dále jen DD) jsou však mnohem rozmanitější. Známe je díky dosud realizovaným výzkumným studiím. Znat důvody, kvůli kterým jsou děti odloučené od svých původních rodin, je z hlediska zkoumání jejich zařazení do samostatného života důležité proto, že podmínky, ve kterých děti vyrůstají, ovlivňují po celý život jejich jednání a rozhodování. Důvody umístování dětí do dětských domovů se zabývá druhá kapitola této části práce.

Aby bylo možné posoudit, v jakém prostředí děti z DD vyrůstají, jaké prostředí formuje jejich postoje a návyky, je ve třetí kapitole nazvané Dětský domov pojednáno o prostředí, materiálním zázemí a personálním obsazení současných DD. Podstata fungování dětí v DD vyplývá mj. také z práv a povinností, které stanoví zákon a vnitřní předpisy konkrétní instituce. Proto se část třetí kapitoly věnuje i této záležitosti. Významnou oblastí, která se možnosti ovlivňovat postoje a rozhodnutí dětí z DD přímo týká, je výchovně vzdělávací činnost, jejíž podstata a náplň jsou uvedeny v závěru kapitoly.

1.1 Legislativní úprava

Ústavní výchovou se rozumí opatření navržené orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a schválené soudem. Právně ústavní výchovu v České republice upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (dále jen zákon o výkonu ústavní výchovy). Uvedený zákon říká, že ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné

výchovy¹ musí být každému dítěti zajištěno právo na výchovu a vzdělávání v návaznosti na takové principy (mezinárodní smlouvy o lidských právech, ústavní principy), kterými je Česká republika vázána. Účelem zařízení je potom podle zákona zajišťovat nezletilé osobě (zpravidla ve věku od 3 do 18 let) řádnou výchovu a vzdělávání.²

Ústavní výchovou se rozumí výchovné opatření, které nařídí soud v případě, že je vážně ohrožena nebo vážně narušena výchova dítěte a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo pokud z nějakých závažných důvodů nemohou rodiče výchovu svému dítěti (svým dětem) zabezpečit. *“Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní,”* upřesňují Bubleová a kol.³ a naznačují tak, že před umístěním dítěte do ústavní výchovy musí být vyčerpány všechny způsoby, které dítěti umožní vyrůstat v rodinném prostředí.⁴ Tuto skutečnost (ústavní výchova jako krajní řešení péče o dítě) v legislativní rovině potvrzuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v ustanovení § 9a, které říká, že *„při výkonu a realizaci opatření mají přednost ta, která zabezpečí řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí a není-li to možné v náhradním rodinném prostředí“*.⁵

Zmíněný zákon také určuje způsob, jakým může OSPOD chránit práva dětí⁶. Stanoví, kdy může být ústavní výchova nařízena (selžou-li všechna výchovná opatření nařízená obecním orgánem a vyžaduje-li to zájem dítěte)⁷. Deklaruje dětem tři základní práva – 1) právo požádat různé instituce (vedle OSPOD například další státní orgány či školská zařízení) o pomoc při ochraně jejich života a dalších práv, 2) právo formulovat své vlastní názory, kterým se při projednávání

¹ Vedle dětských domovů a dětských domovů se školou patří mezi zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy také diagnostické ústavy a výchovné ústavy.

² ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 1, odst. 1 a 2 a ustanovení § 2, odst. 1.

³ BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011, s. 55.

⁴ Pro umístění dětí do příbuzenské nebo pěstounské péče (tedy zachování náhradní rodinné péče) hovoří i skutečnost, že děti zde mají více stability a zažívají méně přechodů (z jednoho zařízení do zařízení dalšího, přechody do škol), prožívají větší pocit trvalosti a bezpečí, mají méně problémů s chováním, častěji vypovídají o místu svého pobytu jako o místu domova, mnohem méně utíkají, učitelé zaznamenávají méně problémů s chováním. Zdroj: ŠTĚRBOVÁ, D., KALÁBOVÁ, S. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX celostátního semináře NRP, Brno, 30. 9. - 1. 10. 2009*. Brno: Triada poradenské centrum, 2009, 20 - 24. ISBN 978-80-254-5957-7.

⁵ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 111/1999.

⁶ Tamtéž, ustanovení § 13 a 17.

⁷ Tamtéž, ustanovení § 13a, odst. 1.

záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost a 3) právo posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení.⁸ Zákon zároveň také na základě rodičovských práv stanoví rodičům jejich práva – žádat o pomoc OSPOD a další orgány, kterým přísluší ochrana práv a zájmů dítěte.⁹

Z dikce uvedeného zákona vyplývá, že sociálně-právní ochranu dětí zajišťují obecní úřady s rozšířenou působností, krajské úřady, ministerstvo a další právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.

O podmínkách nařízení ústavní výchovy hovoří také zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Říká, že: „*jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření nařídit ústavní výchovu a činí tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě*“.¹⁰

Děti, které se ocitnou v ústavní výchově, v ní setrvávají po minimálně nezbytnou dobu, nejdéle však po dobu tří let. Pokud důvody pro její nařízení stále trvají, je možné ji před uplynutím této lhůty prodloužit. Trvání ústavní výchovy je možné prodlužovat opakovaně, vždy ale nejdéle na dobu tří let. Pokud pominou důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo pokud je možné dítěti zajistit jinou než ústavní péči (např. odchod do pěstounské rodiny), nařizuje zákon ústavní výchovu neprodleně zrušit (soudní cestou).¹¹

1.2 Důvody umíst'ování dětí do dětských domovů

Dítě je do DD obvykle umístěno na základě předběžného opatření vydaného soudem (po předchozím upozornění OSPOD).¹² Předběžné opatření soud vydává buď do 24 hodin (tzv. krátké předběžné opatření), nebo do 7 dnů (dlouhé předběžné opatření). Dítě tak téměř okamžitě nebo ve velice krátkém čase opouští své dosavadní působíště – stávající rodinu.

⁸ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 111/1999, ustanovení § 8.

⁹ Tamtéž, ustanovení § 9.

¹⁰ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 33/2012., část druhá – rodinné právo, ustanovení § 971, odst. 2.

¹¹ Tamtéž, ustanovení § 972, odst. 1 a 2.

¹² Rozhovor s Bc. Lucií Ocetkovou, pracovnící OSPOD Praha 4 – Kamýk, ze dne 9. 6. 2018.

Do tří měsíců od vydání předběžného opatření probíhá další soud, který nařídí ústavní nebo ochrannou péči (popř. své původní rozhodnutí zruší).¹³

Soudy, které rozhodují o umístění dětí do DD, tak činí na základě následujících situací:

- úmrtí rodičů;
- neplnění povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti nebo nevykonávání a zneužívání práv plynoucích z rodičovské odpovědnosti;
- neplnění povinností plynoucích ze svěřeni dítěte do výchovy jiných fyzických osob, než jsou rodiče;
- spáchání trestného činu ohrožující život, zdraví, lidskou důstojnost, mravní vývoj dítěte (popř. podezření na spáchání takového činu);
- zjištění, že dítě vede zahálčivý či nemravný život (např. zanedbávání školní docházky, ohrožení užíváním návykových látek, prostituce nebo spáchání trestného činu);
- opakované útky dítěte od rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu;
- opakované umístování dětí na základě žádostí rodičů nebo jiných odpovědných osob za výchovu dětí do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních po dobu delší šesti měsíců;
- ohrožení dětí násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu, popřípadě násilím mezi dalšími osobami;
- odloučení dítěte od rodičů nebo osoby zodpovědné za jeho výchovu v důsledku žádosti o azyl.¹⁴

O důvodech umístování dětí do DD hovoří někteří autoři. Shodují se v tom, že zatímco v minulosti byly děti do ústavní péče (nebo do náhradní rodinné péče) umístovány nejčastěji kvůli nemoci, chudobě či úmrtí rodičů, v současné době je nejčastějším důvodem zneužívání nebo zanedbávání dětí.¹⁵ Tuto skutečnost potvrzují i některé menší výzkumy regionálního charakteru, které byly realizovány studenty pedagogických fakult. Jako příklad lze uvést bakalářskou práci Jaroslavy Poláškové, která se sledovala nejčastější příčinu umístění dětí do

¹³ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 56/1963, ustanovení § 76 odst. 1 písm. b) a odst. 76a odst. 4.

¹⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 111/1999, ustanovení § 6 nebo také VOJTOVÁ, V. *Otázky intervence u dětí v DD – v riziku poruch chování*. In Bulletin č. 69. Přehled jednání výboru Federace dětských domovů, ČR. Přerov, 2010. 45 s.

¹⁵ PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. a ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011, s. 9 nebo BITTNER, P. a kol. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 28.

DD ve Zlínském kraji v roce 2007. Z jejího výzkumu vyplynulo, že nejčastější příčinou je zanedbávání péče následována nízkou sociální úrovní rodiny a závislostí rodičů na alkoholu či jiných návykových látkách.¹⁶ Ke stejnému závěru došla ve svém výzkumu Ivana Truhlářová, která sledovala nejčastější příčiny umístění dětí do konkrétního DD (Krnsko) mezi léty 2005 a 2009.¹⁷

V tabulce 1 jsou uvedeny důvody umístění dětí do DD podle Ptáčka, Kuželové a Čeledové:

Tabulka 1: Důvody umístění dítěte do dětského domova

Důvod	%
Nedostatečná péče o dítě	66
Finanční situace rodiny	10
Rodiče nezvládají problémové chování dítěte	7
Sociální důvody rodiny	5
Alkohol v rodině	5
Týrání	4
Rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody	3

Zdroj: Převzato z PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. a ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011, s. 9 nebo BITTNER, P. a kol. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 10.

Vedle nedostatečné péče o dítě jsou to tedy finanční důvody, nezvládání problémového chování dětí ze strany rodičů, sociální důvody rodiny, alkohol v rodině, týrání a výkon trestu odnětí svobody rodičů, kvůli kterým jsou děti do DD umísťovány.

Ke dni 1. 9. 2019 v České republice existovalo 137 DD, z toho 28 se školou (dále jen DDŠ). Kapacita těchto zařízení činila 5 907 lůžek (z toho 984 DDŠ). V DD v roce 2019 bylo umístěno 5 150 dětí (z toho 805 DDŠ).¹⁸

Ze Statistické ročenky MŠMT vyplývá, že před deseti lety, tedy v roce 2008 existovalo v České republice 184 DD (z toho 29 DDŠ), tedy o 19 zařízení více. Kapacita těchto zařízení v roce

¹⁶POLÁŠKOVÁ, J. *Nejčastější důvody umístění dětí do dětských domovů ve Zlínském kraji*. Zlín, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati. Vedoucí práce Lenka Haburajová Ilavská, s. 42.

¹⁷ TRUHLÁŘOVÁ, I. *Umísťování dětí do dětského domova*. Liberec, 2010. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Jana Pittaerová, s. 36.

¹⁸ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: Statistická ročenka MŠMT 2017/2018 - výkonové ukazatele. *Wwww.msmt.cz* [online]. 2008 [cit. 2018-09-01]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

2018 činila 6 234 lůžek (tedy o 327 lůžek více oproti současnosti) a umístěno v nich bylo 5 481 dětí, tedy o 331 dětí více než v roce 2019.¹⁹

Tabulka 2: Srovnání kapacity a obsazenosti dětských domovů mezi léty 2008 a 2019

Ukazatel	2008	2019
Počet DD	184	165
- z toho DD	155	137
- z toho DDŠ	29	28
Lůžková kapacita	6 243	5 907
- z toho DD	5 262	4 923
- z toho DDŠ	981	984
Obsazenost	5 481	5 150
- z toho dívky DD	2 178	2 058
- z toho chlapci DD	2 561	2 287
- z toho dívky DDŠ	186	228
- z toho chlapci DDŠ	556	577

Zdroj: Vlastní zpracování na základě Statistické ročenky MŠMT.

V příloze 1 pro zajímavost přikládáme seznam DD a DDŠ a počet klientů v těchto zařízeních ke dni 1. 9. 2018 (aktuální údaj).

Z uvedeného vyplývá, že počet DD, kapacita těchto zařízení i počet umístěných dětí v průběhu posledních deseti let poklesl. Tato skutečnost je dána jednak zrušením některých DD obecně a jednak snížením lůžkové kapacity DD v důsledku zavedení zákona č. 109/2002 Sb., o ústavní výchově. Na jeho základě došlo již k transformaci DD. Na jednu rodinnou skupinu byla nově stanovena kapacita 6 – 8 dětí (na rozdíl od předchozích jednotek – výchovných skupin – u kterých byla stanovena kapacita 13 – 15 dětí). Snížení kapacity DD po zavedení výše uvedeného zákona avizoval např. DD Klánovice (z celkové kapacity 60 na 48 lůžek – původně 4 výchovné skupiny, v současnosti 6 rodinných skupin).

¹⁹ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: Statistická ročenka MŠMT 2007/2008 - výkonové ukazatele. *W*www.msmt.cz [online]. 2008 [cit. 2018-09-16]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

1.3 Dětský domov

DD jsou u nás nejrozšířenějším zařízením, ve kterých se realizuje ústavní výchova.²⁰ Historie DD, které na území České republiky vznikaly, je poměrně dlouhá a prošla zajímavým vývojem. Blíže o něm pojednávají například Vocilka²¹ nebo Hrdličková s Pávkovou.²² Jedním z důležitých mezníků určujících podobu výchovy dětí v DD se stal rok 2002, ve kterém vstoupil v platnost zákon o výkonu ústavní výchovy. Stal se stěžejním pro přípravu nové koncepce DD. Do té doby děti vyrůstaly v DD internátního typu. Tento typ DD byl preferován od 50. let 20. století. V duchu tehdejší ideologie se budovaly velké DD, preferována byla kolektivní výchova mající za úkol vytvářet z dětí občany s kolektivním myšlením.²³

V současné době se má za to, že kolektivní výchova (byť i jejím cílem byla výchova k všestranně a harmonicky rozvinuté osobnosti²⁴) nebyla správným řešením náhradní péče o dítě odebrané z rodiny (vznik psychických deprivací, omezené možnosti v individuálním přístupu k dětem, jejich opožděný vývoj atp.).²⁵ Proto se současná podoba DD snaží co nejvíce přiblížit fungování běžné rodiny.

1.3.1 Prostředí, materiální zázemí, personální obsazení

Základní organizační jednotkou v současných DD tvoří rodinné skupiny, ve kterých může být umístěno 6 – 8 dětí (DD) nebo 5 – 8 dětí (DDS). Umísťovány jsou zde děti různého věku a různého pohlaví se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. Sourozenci se zařazují obvykle do jedné rodinné skupiny, výjimečně (zejména z výchovných důvodů) je možné zařadit je do různých rodinných skupin. Takto hovoří zákon o výkonu ústavní výchovy.²⁶ V praxi se při umísťování dítěte na rodinnou skupinu přihlíží k mnoha dalším faktorům. Například k aktuální naplněnosti rodinných skupin, k jejímu složení a řešeným výchovným problémům, k povaze dětí na rodinné skupině (aby dítě co nejlépe zapadlo) někdy

²⁰ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: Databáze ústavní výchovy. *Wwww.msmt.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-09-03]. Dostupné z: <https://datanastenka.msmt.cz/Sitepages/dbuv.aspx>

²¹ VOCILKA, M. Dětské domovy v České republice. *Semperfit*. 1999, **6**(7), 13 - 23.

²² HRDLIČKOVÁ, V., PÁVKOVÁ, J. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 219 s. ISBN není uvedeno.

²³ VOCILKA, M. Dětské domovy v České republice. *Semperfit*. 1999, **6**(7), 13 - 23.

²⁴ Viz např. HRDLIČKOVÁ, V., PÁVKOVÁ, J. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 8.

²⁵ Rozhovor s Libuší Hrabákovou, vychovatelkou DD (1977 – 1979), ze dne 18. 8. 2018.

²⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 4, odst. a 1 a 2, ustanovení § 5.

také k preferenci dítěte samotného.²⁷ Umístění sourozenců na rozdílné skupiny (tedy jejich rozdělení) je v praxi vedle výchovných důvodů realizováno také z důvodu psychických příčin. Jako příklad lze uvést situaci dívky, která je v DD umístěna společně s dalšími třemi sourozenci. Všichni její sourozenci jsou chlapci, kteří dívku nenávidí, ponižují ji, chovají se k ní hrubě. Ona i přesto touží být v jejich přítomnosti, přeje si, aby ji měli rádi. Jejich každodenní chování ji velmi zraňuje. Pokud by byla dívka přeložena (umístěna hned od počátku) na jinou rodinnou skupinu než její sourozenci, byla by výlevů jejich nenávisti ušetřena, její zármutek z pobytu v DD a z nefungující rodiny by se tolik neprohluboval.²⁸

V jedné budově nebo v jednom areálu DD je možné zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.²⁹ V praxi existují DD, jejichž kapacita je větší než 6 rodinných skupin. Jako příklad lze uvést DD Dolní Počernice (9 rodinných skupin) nebo DD Karlovy Vary a Ostrov (13 rodinných skupin). V DD Dolní Počernice je 5 rodinných skupin umístěno v areálu zámku Dolní Počernice a 4 rodinné skupiny v bytech v různých městských částech.³⁰ V rámci DD Karlovy Vary existuje 5 areálů, ve kterých jsou rodinné skupiny umístěny.³¹

Do DD jsou umísťovány děti bez vážných výchovných problémů (včetně nezletilých matek a jejich dětí), u kterých se předpokládá dlouhodobý pobyt v ústavní péči. Děti s výchovnými problémy jsou umísťovány do DDŠ (škola v areálu DD, možný dohled). Jsou zde umísťovány rovněž děti, které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, a nezletilé matky (s nařízenou ústavní výchovou, výchovnými problémy či duševní poruchou).³²

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a žije, se významným způsobem podílí na formování jeho osobnosti, ovlivňuje jeho jednání. Z pohledu sociální pedagogiky má prostředí ve výchovném procesu dvě funkce – situační a výchovnou, tzn. že jednak vytváří kulisu (situační funkce) a jednak formuje osobnost člověka. Kraus s Poláčkovou upozorňují na to, že každé prostředí

²⁷ Rozhovor s vedoucí vychovatelů DD Dolní Počernice Hanou Jedelskou ze dne 12. 9. 2018.

²⁸ Rozhovor s vychovateli 6. rodinné skupiny DD Dolní Počernice (Alena Bedlíková, Miroslava Venerová, Milan Javornický) ze dne 18. 9. 2018.

²⁹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 5.

³⁰ DĚTSKÝ DOMOV DOLNÍ POČERNICE: O nás. *Www.domovpocernice.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.domovpocernice.cz/>

³¹ DĚTSKÝ DOMOV KARLOVY VARY A OSTROV: O nás. *Www.ddkvo.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <https://www.ddkvo.cz/o-nas/>

³² ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 12, odst. 2 a 3 a ustanovení § 13, odst. 1.

má dvě stránky – materiální (stav prostředí, vybavení věcmi, technika atp.) a sociálně psychickou (dána lidmi, kteří se v prostředí nacházejí).³³

V DD (i v DDŠ) dnes děti žijí v prostorách podobných běžnému bytu. Nachází se zde předsíně, obývací místnost, kuchyně, sociální zařízení a dětské pokoje. Na některých rodinných skupinách jsou zřízeny oddělené místnosti pro vychovatele, na jiných nikoliv (záleží na prostorovém rozložení bytu, popř. na preferenci vychovatelů či názoru vedení). Z hlediska věcné a materiální stránky jsou byty mnohdy vybaveny nadstandardně (sušička, myčka nádobí, zdravotní židle atp.).

Životní podmínky dětí v DD díky kvalitě jejich vybavení často přesahují možnosti střední vrstvy běžných rodin. Materiálně jsou věcnými statky velmi dobře vybavené i děti. V DD Dolní Počernice např. disponují dostatkem oblečení, které si mohou samy vybrat (pokud je to ve finančních možnostech rozpočtu), každé dítě má k dispozici notebook, sportovní vybavení (kolo, lyže, brusle, in-line brusle, skateboard, sportovní oblečení) nebo mobilní telefon. Kromě těchto věcných darů dostávají děti také kapesné (které je, pravda, stanoveno poměrně střízlivě³⁴), dostávají také mnoho věcí od sponzorů. Nejedná se pouze o hmotné věci, ale také o zážitky. Děti z DD Dolní Počernice se například podívají (mají-li zájem) dvakrát ročně na hory (od sponzorů zde někdy získávají plné vybavy na lyžování či snowboarding), jednou za tři roky k moři, každý den DD dostává v průměru 1–2 pozvánky na různé akce (kino, divadlo, koncert, přednáška, sportovní akce, kulturní záležitosti jako je např. návštěva rádia či televize atp.). Příkladem zájmu o děti ze strany sponzorů je např. podpora dětí při jejich studiu (např. výbava kuchařských nožů v hodnotě 4 900 Kč). V roce 2018 se děti díky sponzorům také podívaly na zápas FXN známých rapperů Marpa a Rytmuse (mezi dětmi velmi oblíbení, o akci velmi stojí, získají vstupenku v hodnotě 1 290 Kč). Samostatnou kapitolou demonstrující kladný vztah k dětem z DD ze strany české společnosti jsou Vánoce. Děti každoročně získají dárky velké hodnoty, jsou vybaveny nejmodernějšími technologiemi, značkovým oblečením, sportovními potřebami, kosmetikou atd.

³³ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 102 a 103.

³⁴ Kapesné na jeden měsíc se v DD Dolní Počernice pohybuje od 60 do 450 korun v závislosti na věku dítěte. Děti mají dále nárok dárky k svátku, k narozeninám a k Vánocům (celková částka od 1 740 do 2 450 korun), na mimořádné kapesné při výjezdu na nějakou pobytovou akci (částka na uvážení vychovatele). Další běžné věci (oblečení, školní pomůcky, knížky, hračky, drogerie, cestovné, kultura atp.) jsou dětem pořizovány z provozu. Pro představu – částka na provoz (nikoliv strava) je pro 7člennou rodinnou skupinu v DD Dolní Počernice stanovena na 15 tisíc korun měsíčně.

Tento přístup (nadstandardní materiální, věcné i zážitkové vybavení dětí) může materializovat pohled dětí na svět, posilovat jejich očekávání celoživotní podpory ze strany státu a sponzorů. Děti mohou lehce nabýt dojmu, že pro to, aby se jim hezky žilo, nemusí vlastně nic dělat. Na druhou stranu pokud si uvědomí, že po odchodu z DD nebudou žít v obdobných podmínkách, může je tato skutečnost frustrovat.

Zásadním rozdílem oproti běžné rodině je v DD personální obsazení, respektive lidé, se kterými se děti denně setkávají. Na „rodinkách“ se o ně starají vychovatelé, které děti oslovují „teto“ nebo „strejdo“ (počet vychovatelů se odvíjí od potřeb zařízení, obvykle 2–4 vychovatelé na jedné rodinné skupině, kteří se zde pravidelně střídají). I když se vychovatelé snaží dětem věnovat individuálně, faktem zůstává, že výchova zde má kolektivní charakter. Děti na jednoho vychovatele je v DD více, není proto obvykle v jeho silách, aby se věnoval každému dítěti zvlášť. Děti si tak nevytváří základní vazbu k jednomu konkrétnímu člověku (více o problematice vztahové vazby a důsledcích jejího narušení v kapitole 2. 2. - Vztahová vazba - attachment). Matějček k této problematice uvádí, že obtížné uplatňování individuálního přístupu k dětem ve velkých kolektivech (ústavní výchova, výchova v DD) generuje typ jednosměrné výchovy – tedy výchovy od vychovatele k dítěti.³⁵

Na tomto místě je vhodné zmínit, že sebelepší materiální vybavení (kterým se společnost snaží dětem z DD kompenzovat ztrátu blízké osoby) dětem nepomáhá redukovat jejich touhu po individuální péči a lásce. O této záležitosti otevřeně ve své knize promluvila např. Veronika Kašáková (dívka, která sama vyrostla v DD, se stala úspěšnou modelkou a dodnes podporuje DD).³⁶

Škoviera upozorňuje, že pokud nemá DD pouze vytvářet iluzi reálného domova, musí jeho fungování vycházet z filozofie výchovy, nikoliv pouze z projektového řešení a materiálního zabezpečení.³⁷ Koncept práce s dětmi v DD je popsán v následujících dvou kapitolách.

³⁵ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* 8. doplněné vyd. Praha: Portál, 2015, s. 24.

³⁶ KAŠÁKOVÁ, V. *Zpověď: Z děčáku až na přehlídková mola*. Praha: Cooboo, 2015, např. s. 44.

³⁷ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 36.

1.3.2 Práva a povinnosti dětí

DD pečují o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k nim plní zejména výchovné, vzdělávací a sociální úkoly.³⁸ Takto definuje funkci DD zákon o výkonu ústavní výchovy. Z definice je patrné, že zákon ponechává široké pole působnosti pro využití a přizpůsobení jednotlivých aktivit v klíčových oblastech (výchova, vzdělávání, sociální oblast). Proto se aktivity v procesu výchovně-vzdělávacího procesu mohou v různých DD od sebe lišit.

Existují však určité, pevně stanovené hranice dané zákonem, které nesmí být překročeny a které v podstatě činnost DD definují. Jsou tvořeny právy a povinnostmi dětí a vychovatelů, resp. ředitele zařízení.

Děti v DD mají právo na zajištění plného zaopatření pro rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a dovedností. Musí být respektována jejich důstojnost. Musí mít podmínky pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání (v souladu s jejich schopnostmi, dovednostmi). Za tímto účelem jim může být povoleno přechodné ubytování mimo DD (např. studijní pobyt). Děti mají právo znát svá práva a povinnosti a radit se se svým obhájcem či opatrovníkem (v praxi nejčastěji OSPOD) bez přítomnosti třetích osob. Jejich práva zahrnují také účast na činnostech a aktivitách DD organizovaných v rámci výchovného programu. Děti v DD mají právo vyjádřit své názory na zamýšlená a prováděná opatření, která se jich dotýkají, mají právo obracet se se žádostmi a stížnostmi na vychovatele i ředitele. Mají právo na to, aby je vychovatelé zastupovali v běžných záležitostech, pokud tuto povinnost nesplní sami jejich zákonní zástupci (např. vyřizování různé dokumentace). Zákon dětem dále dává právo na udržování kontaktu s rodiči (pokud tomu nebrání soudní rozhodnutí), na přijímání návštěv v zařízení, na samostatné vycházky a na podporu a pomoc po ukončení pobytu v zařízení.³⁹

Ze zákona musí děti v DD dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nesmí poškozovat cizí majetek, musí dodržovat zásady slušného chování, udržovat pořádek v osobních věcech, dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, poskytovat informace o finančních příjmech, strpět kontrolní vyšetření týkající se příjmu návykových látek nebo přítomnost vychovatele při

³⁸ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 12, odst. 1.

³⁹ Tamtéž, ustanovení § 12, odst. 2 a 3 a ustanovení § 13, odst. 1.

³⁹ Tamtéž, ustanovení § 20, odst. 1, ustanovení § 23, odst. 1 písm. c) a l).

otevírání listovních zásilek, existuje-li důvodné podezření, že má zásilka z výchovného hlediska závadný obsah. Děti také musí dodržovat a respektovat vnitřní řád.⁴⁰

Vnitřním řádem se rozumí stěžejní dokument upravující činnost a chod DD. Jednotlivé části vnitřního řádu taxativně vymezuje vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních.⁴¹ V příloze 2 je jako příklad uveden vnitřní řád DD Dolní Počernice. Součástí každého vnitřního řádu je mj. popis výchovně vzdělávacích činností.

1.3.3 Výchovně vzdělávací činnost

Výchovně-vzdělávací činnost vychovatelů v DD vychází z ročních, měsíčních a týdenních plánů jednotlivých rodinných skupin. Například Výchovně-vzdělávací činnost DD Dolní Počernice obsahuje následující oblasti: mravní výchova, estetická výchova, rozumová výchova, pracovní výchova a tělesná výchova. Ukázka týdenního plánu zahrnující konkrétní (dílčí) úkoly v jednotlivých oblastech je uvedena v příloze 2 (Vnitřní řád Dětského domova Dolní Počernice).

Všechny výše uvedené oblasti výchovně-vzdělávací činnosti se navzájem prolínají. Jsou plánovány s ohledem na rozpoložení dětí, na události, které se přihodily v rodinné skupině, na akce, které se mají konat. V září roku 2019 se děti z 6. rodinné skupiny DD Dolní Počernice (jako každý rok) například účastnily charitativního běhu Teribear. V rámci této činnosti studovaly místo a trasu běhu, zjišťovaly, proč se vůbec charitativní běh koná (rozumová výchova), běhaly (tělesná výchova), byly poučeny o sportovním chování a fair play (mravní výchova) a zároveň bylo nastoleno téma hygieny (duševní i fyzické) sportovců (estetická výchova).

Z uvedeného je patrné, že výchovně-vzdělávací činnost spoluvytváří vychovatelé, jsou za její realizaci rovněž zodpovědní. Podléhají kontrole vedení DD.

Vzdělávací činnost dětí v DD probíhá ve spolupráci s dalšími školskými zařízeními (mateřské, základní a střední školy, odborná učiliště apod.). Vychovatelé jsou v kontaktu s pedagogy z těchto zařízení, kladou velký důraz na přípravu do školy, proto je součástí vzdělávací činnosti DD také každodenní příprava na vyučování. Děti se věnují také zájmové činnosti. Děti v DD

⁴⁰ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 20, odst. 2., ustanovení § 23, odst. 1 písm. m).

⁴¹ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 142/2006, příloha k vyhlášce.

Dolní Počernice povinně navštěvují dva kroužky (v rámci školy i mimo ni), popřípadě jeden kroužek, pokud ho navštěvují dvakrát týdně.

V DD pracují speciální pedagogové (vzdělání dáno ze zákona⁴²), kteří si své vzdělání neustále prohlubují (povinné i nepovinné kurzy, školení). I přesto k realizaci výchovně-vzdělávací činnosti potřebují mnohdy informace od třetích stran, a proto jsou v kontaktu s lékaři dětí, s jejich psychoterapeuty, radí se o výchovně-vzdělávacích postupech a činnostech navzájem mezi sebou (porady rodinných skupin, porady s vedením), využívají možnosti diskutovat s odborníky (pravidelné supervize).

DD se snaží o individuální přístup k dětem, proto při plánování výchovně vzdělávací činnosti berou v úvahu kazuistiku dětí, řídí se také informacemi z dokumentů Program rozvoje osobnosti dětí.⁴³ Ukázka konkrétního programu rozvoje osobnosti dítěte je uvedena v příloze 4 (Ukázka Programu rozvoje osobnosti dítěte).

Výchovně-vzdělávací činnost dětí vyrůstajících v DD se realizuje i mimo zařízení DD, respektive mimo přímou kontrolu vychovatelů. Děti mohou na základě povolení od OSPOD odcházet na propustky k zákonným zástupcům (nejčastěji rodiče) nebo do hostitelských rodin.⁴⁴ I s těmi jsou vychovatelé v úzkém kontaktu a nepřímo tak mohou ovlivnit způsob výchovy a vzdělávání dětí.

V příloze 2 (Vnitřní řád Dětského domova Dolní Počernice) je v bodě 6 uveden konkrétní podrobný příklad organizace činnosti pracovního a volného dne v DD.

Výchovný systém v DD vychází z principů výchovy dětí tak, jako by tomu bylo v dobře fungující rodině. Cílem výchovy je zabezpečit dětem klidné zázemí, ve kterém mohou navazovat kladné citové vazby, zabezpečit jejich resocializaci a vést je k samostatnosti tak, aby

⁴² Vzdělání vychovatele, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy se řídí zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, je ukotveno v ustanovení § 16 odst. 2.

⁴³ Jedná se o plán výchovně vzdělávací péče o konkrétní dítě vypracovaný v zájmu rozvoje osobnosti dítěte v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Obsahuje reflexi současného stavu, diagnostické poznatky, cíl péče a jednotlivé postupy v různých oblastech života dítěte. Zdroj: PACNEROVÁ, H. a kol. Národní ústav pro vzdělávání: Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče 2015. *Www.nuv.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/Standardy_kvality_pece_o_deti.pdf

⁴⁴ Hostitelská péče je definována jako opakující se pobyt dětí vyrůstajících v DD v rodinách hostitelů formou víkendových návštěv nebo prázdninových pobytů. Jejím cílem je najít dětem stabilní zázemí, kde mohou sdílet své pocity. Hostitelské rodiny pomáhají dětem z DD navazovat sociální a citové vazby mimo DD, pomáhají dětem poznat fungování mezilidských vztahů v běžných rodinách. Institut hostitelské péče není ukotven nikde v zákoně, její schvalování spadá do gesce OSPOD.

byly po odchodu z DD schopné žít kvalitní život, aby byly schopné postarat se o sebe a svoji vlastní rodinu.

I když život v DD nemůže dětem nikdy plně nahradit fungující rodinu, řada autorů přiznává ústavní výchově určitá pozitiva. Například Čáp tvrdí, že mnoho autorů, psychoterapeutů a poradců zastává názor, že konflikty v rodině mohou být pro vývoj dětí škodlivější než fyzická nepřítomnost rodičů.⁴⁵ Kurelová zase zmiňuje, že pro určitou skupinu dětí může být přínosem ústavní výchovy skutečnost, že do života dětí zavádí pevný řád.⁴⁶ Tatáž autorka jako pozitivum ústavní výchovy zmiňuje skutečnost, že se zde dětem dostává norem, jejichž prostřednictvím si uvědomují odpovědnost za své chování.

Matějček ve výchovném procesu vychovatele v ústavním zařízení a jeho svěřenci spatřuje jako pozitivum (na rozdíl od vztahu rodič–dítě) objektivnější uvažování vychovatele (například kvůli tomu, že svěřenci nejsou v takové míře jako vlastní děti předmětem nadějí a očekávání vychovatele).⁴⁷

Přes veškeré snahy vychovatelů však není možné, aby DD dětem plně nahradil rodinnou výchovu. Tato skutečnost je dána tím, že děti, které do DD přicházejí z nevyhovujícího rodinného prostředí, sem jsou často umísťovány pozdě a disponují již závažnými změnami v osobnosti. Mnoho dětí navíc o to, aby jim DD nahradil rodinu, vlastně ani nestojí.

⁴⁵ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, s. 275.

⁴⁶ KURELOVÁ, M. *Komunitní systém v resocializačních zařízeních pro adolescenty II – Proces reedukace a resocializace očima dětí a analýza profesních činností vychovatelů a učitelů ve výchovných ústavech*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2008, s. 27.

⁴⁷ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2015, s. 23.

2 Psychologické a sociální aspekty života dětí v dětském domově

I když je provoz rodinných skupin a výchovný proces dětí v DD veden způsobem, který připomíná život v běžných funkčních rodinách, děti, které zde vyrůstají, mají významná specifika. Ta ovlivňují jejich životy, tudíž i proces jejich osamostatňování. V ústavních zařízeních ve většině případů dochází k poklesu kladení nároků na dítě a k omezení podnětů – to může mít za následek snížený zájem dítěte o své okolí, zhoršování kvality komunikačních schopností, regresi do ranějších vývojových stádií, ztrátu důvěry v okolní svět, apatii, hledání náhradního uspokojení (jídlo, drogy, alkohol) atp. V souvislosti s dětmi vyrůstajícími v DD se proto často hovoří o jejich psychické deprivaci. O tom, co si pod tímto termínem můžeme představit a jaké dopady má psychická deprivace na život dětí, pojednává první kapitola této části práce nazvaná Psychická deprivace a její důsledky.

Jednou z nejvýznamnějších teorií vývojové psychologie, se kterou pracují speciální pedagogové vychovávající děti v DD, je teorie vztahové vazby (teorie attachmentu). Jedná se o teorii, která vysvětluje podstatu vývoje dítěte na základě budování vztahu s primární osobou. V kapitole nazvané Vztahová vazba – attachment je vysvětleno, proč je vznik citového pouta s primární osobou důležitým faktorem ovlivňujícím chování člověka na prahu dospělosti. Je zde také uvedeno, jaké následky na dětech z DD zanechává porucha vztahové vazby v raném dětském věku a ve školním věku. Aby bylo možné postavit do kontextu problémy plynoucí z narušené vztahové vazby v období adolescence, je třeba znát charakteristiku tohoto období. Specifika období adolescence v pěti důležitých oblastech (kognice, emoce, vztahy s vrstevníky, socializace, osamostatnění) jsou vysvětlena v kapitole nazvané Specifika období adolescence. Poslední kapitola této části práce je věnována důsledkům narušené vztahové vazby komplikující proces osamostatnění.

2.1 Psychická deprivace a její důsledky

Na první pohled jsou děti z DD úplně stejné jako děti vyrůstající v rodinách. Mají tytéž potřeby, procházejí stejnými vývojovými etapami, zajímají se o stejné věci, navazují přátelství, hledají lásku, chodí do školy, navštěvují kroužky atd. Na druhou stranu se jedná o děti deprivované. U některých z nich začíná ústavní výchova již pobytem v porodnici (následně kojenecký ústav), jiné děti ústavní výchovu započínají ve třech letech v DD, jiné se do DD dostanou v předškolním či školním věku. Do DD mohou být děti umístěny také až v období pubescence

či adolescence. Ať se ocitne dítě v DD v jakémkoliv věku, je obvykle kvůli událostem, které ve svém dosavadním životě prožilo⁴⁸, nějakým způsobem poznamenané.

Čáp například tvrdí, že se u dětí, které procházejí ústavní výchovou (obecně, nejen DD), vyskytuje zpoždění v intelektovém vývoji a nedostatky v citových vztazích, v sociální adaptaci i v jejich charakteru.⁴⁹ Vágnerová zjišťuje, že deprivované ústavní děti ve srovnání s dětmi vychovávanými v běžných rodinách jsou méně nadané, někdy až úzkostlivé a bojácné.⁵⁰ Výše uvedené projevy (existuje jich samozřejmě mnohem více) lze souhrnně označit termínem psychická deprivace. Deprivační syndrom plyne z nejisté budoucnosti, z toho, že děti v DD často nemá kdo vyslechnout, pohládit, pochválit, chybí jim rodičovská láska.⁵¹ U dětí dlouhodobě umístěných v ústavní péči se psychická deprivace objevuje na základě nedostatečného uspokojení základních duševních potřeb a sociálních, citových a senzorických podnětů.⁵² Proto se již od 18. století ozývaly hlasy poukazující na nepřirozenost ústavního výchovného prostředí a zdůrazňující přednosti výchovy v rodině.⁵³ Na téma působení ústavní výchovy na psychiku dítěte byla ostatně realizována řada našich i zahraničních studií, některé z nich uvádí Langmajer s Matějčkem. Za všechny jmenujme alespoň jednu z československých studií o dětech vychovávaných v ústavech – studii Novákové a Smržové, která např. potvrdila, že děti vyrůstající v DD většinou vykazují známky školní nezralosti, doprovázené nedokonalým vývojem řeči, neklidem a nepozorností.⁵⁴ Výše zmíněné autorky považují kolektivní péči za jednu z přímých zevních podmínek deprivace dítěte.

Psychická deprivace dětí se projevuje v řadě oblastí. Ptáček, Kuželová a Čeledová dopady psychické deprivace dětí postavili do kontextu ústavní výchovy. Hovoří o dopadech v oblasti řečových schopností, intelektu a motoriky, somatického vývoje a socioemočního a psychického vývoje.

Mezi důsledky ústavní péče v oblasti vývoje řečových schopností se řadí opožděný rozvoj řeči, omezené schopnosti vyjadřování, omezená slovní zásoba a s tím související opoždění

⁴⁸ Např. týrání (syndrom CAN), vynucené přebírání dospělých rolí, které dětem nepřísluší, přítomnost dětí u alkoholických či drogových excesů osob, se kterými vyrůstají, nevhodné vzory, sexuální obtěžování, nedostatečné uspokojování fyzických, psychických a sociálních potřeb atd.

⁴⁹ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, s. 275.

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 412.

⁵¹ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2015, s. 22.

⁵² PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. a ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011, s. 18.

⁵³ LANGMAJER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011, s. 78.

⁵⁴ Tamtéž, s. 99.

v socioemočním vývoji. Tyto nedostatky jsou podle zmíněných autorů způsobeny limity, které s sebou ústavní výchova přináší, konkrétně limitu v podobě nemožnosti individuální podpory dítěte.⁵⁵

V oblasti intelektu a motoriky může ústavní výchova prohlubovat u dětí opožděný rozumový a motorický vývoj a snižovat hodnotu rozumových schopností. Prostředí ústavní výchovy podle Ptáčka, Kuželové a Čeledové nedokáže dostatečně podporovat kognitivní vývoj jedince tak, jak by tomu bylo u výchovy v rodině, což s sebou logicky přináší i opožděný vývoj rozumových schopností.⁵⁶

Deprivace a působení negativních faktorů se u dětí, které jsou odebrány z biologických rodin, objevuje v rovině psychické i somatické. Děti, které přichází do DD, často z hlediska somatického vývoje strádají již od prenatálního období. Rodí se lidem závislým na drogách a alkoholu, lidem, kteří žijí v nevyhovujících hygienických podmínkách, lidem, kteří sami často trpí nějakou psychickou poruchou. To se často projevuje na nízké porodní hmotnosti. Tyto děti často následně dorůstají malé tělesné výšky, mají řídké vlasy, objevuje se u nich velká kazivost zubů, kožní problémy atd. Skutečnost, že děti, jež vyrůstají v nedostatečných citových podmínkách v DD, mají sklony k opoždění v tělesném vývoji (výška, váha, obvod hlavy a hrudníku), potvrzuje i výzkum amerických pediatriů z roku 2010.⁵⁷ V důsledku popsaného somatického vývoje jsou děti z DD zároveň náchylnější k deprivacím v sociální oblasti.⁵⁸ Z praxe lze uvést řadu příkladů – malý vzrůst chlapce jako důsledek hormonální poruchy, na který děti poukazují (což snižuje chlapcovo sebevědomí a podněcuje jeho nenávist a agresivitu vůči vrstevníkům), řídké vlasy a kazivé zuby u dívky (která se chce líbit chlapcům) apod.

„U dětí vychovávaných v ústavní péči prokazatelně dochází také k narušení emočního vývoje,“ tvrdí Wiik a kol. a vysvětlují, že tyto děti jsou ve srovnání s dětmi vyrůstajícími ve vlastních rodinách méně schopné porozumět emocím. Ve větší míře se u nich podle zmíněných autorů

⁵⁵ PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. a ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011, s. 9 nebo BITTNER, P. a kol. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 19.

⁵⁶ Tamtéž, s. 201.

⁵⁷ JOHNSON, D. E. et al. Growth and associations between auxology, caregiving environment, and cognition in socially deprived Romanian children randomized to foster vs ongoing institutional care. *Pediatr. Adolesc. Med.* 2010, **164**(6), 507 - 516. DOI: 10.1001/archpediatrics.2010.56.

⁵⁸ PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. a ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011, s. 9 nebo BITTNER, P. a kol. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 30.

také objevují poruchy emocí.⁵⁹ Tato skutečnost souvisí s jejich socioemočním vývojem, v rámci kterého jsou u dětí z DD pozorovány následující poruchy: obtíže v sociálním kontaktu, obtíže s navazováním citových vazeb, obtíže v rozpoznávání emocí, nedůvěřivost nebo naopak bezmezná důvěřivost, nízká sebedůvěra a uvědomění si vlastní hodnoty a špatné zvládání stresových situací. Aby se dítě (obecně) vyvinulo v psychologicky zdravého dospělého člověka, musí mít vztah s dospělou osobou, která u něj vzbuzuje důvěru a pocit bezpečí. Čím mladší dítě je a čím déle trvá období nejistoty, ve kterém taková vazba chybí, tím škodlivější má situace na dítě dopad.⁶⁰

2.2 Vztahová vazba - attachment

Lidé se rodí s přirozenou potřebou vztahování se k blízkému člověku. Nejčastěji je tímto člověkem matka (respektive pečující osoba, se kterou je dítě od narození nejvíce v kontaktu), v ústavní výchově tuto roli přebírají vychovatelé. V průběhu několika prvních let života si dítě k tzv. primární osobě vytváří silné pouto, které vývojoví psychologové nazývají attachment (citové pouto mezi dítětem a rodičem, vztahová vazba). Jedná se o pojem, který označuje stav a kvalitu citových vazeb člověka. V DD žijí (zpravidla) děti od tří let. Jejich vztahová vazba s rodičem je téměř vždy narušena (nejčastějším důvodem umístění dítěte do DD je nedostatečná péče). Vztahovou vazbu k vychovateli si děti vytvořit dost dobře nemohou ze samotné podstaty kolektivní výchovy (více viz závěr kapitoly 1. 3. 1 - Prostředí, materiální zázemí, personální obsazení)

Vznik citového pouta je ale důležitým faktorem, který ovlivňuje další chování člověka. Tuto teorii v oblasti vývojové psychologie představil britský lékař John Bowlby (teorie attachmentu). Attachment zahrnuje vzájemné pocity, porozumění, sdílení emocí, přijetí, trvalost a lásku. Vytváří se ve věku 3 - 5 let. Přítomnost pečující osoby by měla v dítěti vyvolávat pocit bezpečí a obliby, radost ze vzájemného kontaktu. Děti potřebují a intuitivně očekávají dobrého rodiče. Jsou připravené růst, učit se a poznávat okolní svět. Pokud dostávají od pečující osoby lásku, jsou milovány a chápou její chování, získávají důvěru. Jsou připravené objevovat nové, hrát si, experimentovat, zkoušet možnosti autonomie atd. Všechny tyto situace doprovází klid a jistota, proto si je děti zapamatují jako kladné a dobré, v budoucnu je rády

⁵⁹ WIHK, K. L. in PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. a ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011, s. 9 nebo BITTNER, P. a kol. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 24.

⁶⁰ VRTBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí. Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: Natama, 2010, s. 17.

opakují a zažívají je znovu. Je-li však citový vztah pečující osoby a dítěte negativní (např. nedostatek péče nebo nezájem o dítě), jsou všechny situace, které dítě prožívá, doprovázeny pocitem odporu, strachu, nejistoty, vzteku, rozporu, obav atp. V takovém případě dítě nezažívá pocit uspokojení a nezískává ve své jednání a v okolní svět důvěru.⁶¹

Dítě, které nezíská bezpečné citové pouto s rodiči, prožívá sebe i ostatní svět s obavami, nevěří, že je svět bezpečný, nevěří tomu, že jsou jeho potřeby oprávněné, nevěří, že by mohly být naplněny, a nevěří, že může účinným způsobem ovlivňovat dění kolem sebe. Nedůvěřuje rodičům – nevěří, že jsou dobří a důvěryhodní, vytváří si zkušenost, že se na ně nemůže spolehnout. Nedostává se mu důvěry a ochrany a ukládá si informaci, že není s rodičem dobré spolupracovat, dorozumět se s ním a důvěrně jej následovat. Nevěří, že je samo dobré.⁶²

Důsledkem vytvoření negativního citového pouta (hovoří se o poruše attachmentu, poruše vztahové vazby) je míra závislosti na rodičích, míra autonomie, která neodpovídá věku dítěte, a nesoulad jeho vývojového a chronologického věku.⁶³ Děti, u kterých nebylo vytvořeno bezpečné citové pouto, se nespolehají na to, že jejich potřeby naplní rodiče, snaží se je naplňovat samy (často v rozporu se svými reálnými možnostmi a schopnostmi), proto často chtějí řídit ostatní, zkouší manipulovat, odmítají pomoc. Když se jim nevede, jsou zlostné, mají neadekvátní reakce. Uzavírají se do sebe. Často opouštějí domovy (útěky, toulky) a hledají lepší vysněný svět. Své emoce často prožívají nesvobodně (návaly vzteku, výbuchy pláče, pocit nejistoty, potřeba uniknout z reality atp.), nedokáží je regulovat a nechtějí si nechat pomoci.

Z psychiatrických zpráv vybraných dětí z DD Dolní Počernice vyplývá, že děti s poruchou attachmentu často zažívají úzkosti, navenek mohou působit arogantně až namyšleně, přitom jsou uvnitř nesebevědomé a bojácné. Jedním z hlavních identifikačních znaků spojujících tyto děti je pocit zmatku v životě a potřeba ubližovat ostatním, aby si dokázaly, že ony jsou silnější, lepší.⁶⁴ Důsledky vzniku negativní formy citového pouta je provází celý život. Projevy poruchy attachmentu jsou v každé vývojové fázi trochu jiné. V praxi se tyto projevy mohou lišit v důsledku různé intenzity, míry přítomnosti a provázanosti s ostatními psychickými poruchami (o kterých bude více pojednáno v kapitole č. 2. 4 - Důsledky narušené vztahové vazby komplikující proces osamostatnění). V obecné rovině vyjmenovává specifické projevy

⁶¹ BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011., s. 33 a následující.

⁶² VRTBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí. Attachement, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: Natama, 2010, s. 23 – 24.

⁶³ Tamtéž, s. 24.

⁶⁴ Interní dokumentace DD Dolní Počernice – soudní psychiatrické posudky vybraných dětí.

chování dětí, které neměly možnost vytvořit si v raném stádiu vývoje pevnou vazbu k blízké osobě, Petrová. Uvádí mezi nimi uzavřenost a odmítání, hromadění věcí a hltání jídla (nahrazování si pocitu prázdnoty), agresivní chování, lhaní a krádeže, opožděně vyvinuté sebevědomí (neprojevovaly emocií nebo projevovaly nesprávných emocií) nebo přehnaná touha po náklonnosti.⁶⁵

V raném dětském věku můžeme u dětí s poruchou attachmentu pozorovat chybějící známky vazebného chování (dítě odmítá přátelství či úplný kontakt s ostatními lidmi), nediferencované vazebné chování (sociální promiskuitu, různé formy rizikového chování⁶⁶), přehnané vazebné chování (excesivní přimykání⁶⁷, přehnané přizpůsobování⁶⁸, agresivní symptomatiku⁶⁹, převrácení rolí⁷⁰ a mnoho dalšího).⁷¹

Projevem poruchy attachmentu ve školním věku může být strach ze školy⁷², odpírání výkonu⁷³ a zvýšená agresivita⁷⁴.

2.3 Specifika období adolescence

Adolescence je období charakteristické hledáním vlastní identity, období, kdy se děti vyrovnávají s pochybnostmi o sobě samých, období, ve kterém hledají a upevňují své pozice ve společnosti. Vývojovým úkolem (podle Ericsonova epigenetického modelu) je dosažení

⁶⁵ PETROVÁ, E. Jak dát adoptivním dětem to, co potřebují. *Právo a rodina*. 2010, **18**(2), 20.

⁶⁶ Jako příklad sociální promiskuity lze uvést bezmyšlenkové oslovování lidí dítětem na ulici a zaplétání se do „pseudovztahů“. Toto chování má kolemjdoucím signalizovat, že dítě potřebuje pomoci. Dítě by s nimi rádo odešlo, i když je nezná. Dostává se tak např. do nebezpečí sexuálního zneužití. Příkladem rizikového chování může být sebepoškozování, které je doprovázeno žádostí o transport do nemocnice, kde se dítěti věnují – znají ho zde, dítě se zde cítí dobře, podvědomě touží po pozornosti zdravotnického personálu.

⁶⁷ Excesivní přimykání souvisí se strachem dítěte z obavy ztráty osoby, ke které se proto nezdravě přimkne.

⁶⁸ Přehnané přizpůsobování situaci nebo pečující osobě je nejčastěji způsobeno obavou z trestu (trestem přitom může být pro dítě i nezáměr rodičů apod.).

⁶⁹ Agresivní symptomatika je častým důsledkem poruchy attachmentu dětí z DD. Projevuje se tím, že děti vše chtějí řešit fyzickým násilím, nedokáží kontrolovat své jednání, někdy si z důvodu afektu nepamatují jeho počátek či průběh, impulzivně a vulgárně reagují na jakýkoliv podnět, který je vyvede z rovnováhy. Agresivní symptomatika je důsledkem následující vzorce jednání, které si dítě osvojilo: fyzická i verbální agrese je všední formou navazování vztahové vazby a kontaktu.

⁷⁰ Projevem převrácení rolí je přebrání dítěte role, obvykle role dospělého. Jako příklad lze uvést situaci, ve které se malé dítě musí postarat o své sourozence, protože matka toho není schopná. Dítě navíc matce ještě poskytuje podporu – matka se mu svěřuje s věcmi, které dítě není schopné pochopit, a žádá, aby stálo na její straně. Dítě se tak dostává do pozice vychovatele, chápavého rodiče.

⁷¹ Více viz BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011., s. 166 a následující.

⁷² Strach ze školy může souviset například s pocitem dítěte, že pokud se vzdálí od pečující osoby, mohla by na něj zapomenout.

⁷³ Odpírání výkonu může mít u dětí podobu absolutní nespolupráce s rodiči, vychovateli, se školou a odmítání účasti na všech nabízených aktivitách. Dítě si tak např. vynucuje pozornost rodičů, kterou by jinak nemělo. Kdyby bylo vše v pořádku, rodiče by se o něj nezajímali.

⁷⁴ I v případě školních dětí slouží projevy agresivity k interakci s rodiči – k vytváření a udržování vazby.

identity vlastního já – budování autonomie. Děti v tomto období překonávají vnitřní výzvu (križi) v podobě konfliktu mezi identitou a zmatkem. Její úspěšné zvládnutí je posouvá do dalšího vývojového stádia – mladší dospělosti. „*Mít identitu totiž znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím a v čem je smysl mého života,*“ vysvětluje Říčan, co všechno nabytí identity pro děti znamená.⁷⁵ Proces budování identity je procesem sebepoznání, které může být pro děti z DD procesem velmi nepříjemným. Musí v něm překonat spoustu iluzí. Například si musí přiznat, že rodiče nejsou zdaleka tak milujícími lidmi, jak by si děti přály. Musí se vyrovnávat se spoustou dalších skutečností, např. vyrovnání se s poznáním nižšího intelektu ve srovnání s ostatními vrstevníky.

2.3.1 Oblast kognice

Kromě toho, že se děti v adolescenci vyrovnávají se změnami svého zevnějšku (v důsledku tělesného dospívání), čelí značným změnám i v kognitivní oblasti. Piagetova teorie říká, že se vyvíjí formální operace v myšlení. To znamená, že se u dětí rozvíjí abstraktní myšlení, schopnost uvažovat hypoteticky, nezávisle na konkrétním problému, utváří se u nich kombinační schopnost. Zlepšuje se deduktivní uvažování, schopnosti k získávání informací a jejich využívání (kapacita a efektivita).⁷⁶

Děti jsou v období adolescence schopné uvažovat o reálně neexistujících možnostech a hledat různá alternativní řešení problémů. Ve větší míře také uvažují o budoucnosti (umožněno rozšiřujícím se horizontem myšlení). Zvyšuje se u nich vědomí kompetence a efektivnosti při řešení problémů (to přispívá k pocitu vlastní autonomie). Rozvoj poznávacích procesů a s tím související změna pohledu na svět s sebou přináší zvýšený egocentrismus a kritičnost (i vůči sobě samým).⁷⁷

Tyto změny samozřejmě prodělávají i děti z DD. I jim rozvoj formálních operací v myšlení přináší konzistentnější pohled na sebe sama mimo interakce primárních osob. Mnohem obtížněji se jim ale přehodnocují minulé vazebné vztahy (které mnohdy zcela chybí, jsou

⁷⁵ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004, s. 217.

⁷⁶ COLLINS, W. A., L. STEINBERG. Adolescent Development in Interpersonal Context. In: EISENBERG, N et al. *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development*. New York: John Wiley & Sons, 2006, 1003 - 1067. ISBN 978-471-27290-8.

⁷⁷ MACEK, P., OSECKÁ, L. The importance of adolescents' selves: Description, typology and context. *Personality and Individual Differences*. 1996, **21**(6), 1021-1027. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(96\)00128-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(96)00128-6).

nahrazeny vztahy s vychovateli jakožto primárními osobami), a tudíž je pro ně obtížnější i cesta k otevřenosti, objektivitě a flexibilitě posuzování dalších vztahů.

2.3.2 Oblast emocí

V emocionální oblasti se u dospívajících projevuje zvýšená emoční labilita (důsledek hormonálních změn). Emoční ladění dětí je v tomto období značně rozkolísané, má tendenci k negativním rozladám – to souvisí se zvýšenou mírou sebereflexe a kolísavým hodnocením.⁷⁸ Richardson upozorňuje, že v důsledku změny hladiny některých neurotransmitterů jsou děti v adolescenci více citlivé a vnímavé vůči stresovým vlivům.⁷⁹

Také děti z DD prožívají v období adolescence emocionální krize. Jsou intenzivní a dynamické, děti často cítí, že samotné nedokáží některé zátěžové situace zdolat. Některé se chodí radit s vychovateli, jiné si za důvěrníky v těžkých situacích volí třídní učitele, rodiče svých partnerů, hostitele či terapeuty. Stejně jako děti z fungujících rodin hledají pevnou základnu, ze které mohou bezpečně „zkoumat“ širokou paletu emocionálních stavů, které se objevují při učení se samostatnému životu.

2.3.3 Vztahy s vrstevníky

Novou kvalitu získávají v období adolescence také interpersonální vztahy. Klíčovou kompetencí, kterou v tomto věku děti posilují, je kompetence sociální – u dětí se předpokládá rozvoj komunikačních dovedností. Ty jsou důležité nejen pro úspěšné fungování ve vztazích, ale také pro pozitivní sebepojetí, jehož součástí je i vědomí vlastní kompetence a účinnosti.

Na síle nabývá také vrstevnická konformita. Členství ve skupině pro děti znamená získání určitého sociálního statusu a vlastní hodnoty. Kromě potřeby příslušnosti k vrstevnické skupině se v adolescenci u dětí objevuje také silná potřeba důvěrného přátelství. Potřebu citové jistoty jim obvykle pomáhá naplňovat nějaký blízký kamarád. Díky takovému přátelství (dovoluje jim sdílet vlastní pocity, zkušenosti, myšlenky a názory) se děti snáze vyrovnávají s fyzickými, sociálními a psychickými změnami, kterými procházejí.⁸⁰

⁷⁸ MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, s. 48.

⁷⁹ PARRIGON, K. S. et al. Attachment and Emotion in Middle Childhood and Adolescence. *Psychological Topics* [online]. 2015, 24(1), 27 - 50 [cit. 2018-09-15]. Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QFaVsxPcgroJ:https://hrcak.srce.hr/file/204048+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-b>

⁸⁰ ŠIRŮČEK, J., ŠIRŮČKOVÁ, M. Sociální opora rodičů a vrstevníků a jejich význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci. *Československá psychologie*. 2007, 51(5), 476 – 488.

V adolescenci často akcentují vztahy s kamarády samozřejmě i děti z DD. Příkládají jim velký důraz. Tvrdí například, že konečně našly klid, jsou výrazně veselejší a spokojenější. Je tomu tak zřejmě proto, že vrstevnické vztahy plnící funkci emocionální opory v sobě zahrnují fenomény podobné některým ze vztahů rodič – dítě. Jako příklad lze uvést přebírání názorů direktivnějšího kamaráda. Zimmerman a Becker-Stoll však upozorňují, že v adolescentních vztazích jsou to ale obě dvě strany, které vrstevnické vztahové vazby vzájemně naplňují.⁸¹ Přílišné lpění dětí z DD na přátelství (často se stává, že si dítě z DD vybírá jednoho důvěrného kamaráda, kterého chce mít pouze pro sebe) může způsobit v kamarádských vztazích konflikty (obzvlášť, pokud je vrstevnická vztahová vazba realizována mezi dvěma dětmi z DD), při kterých se děti logicky chtějí opět obracet na rodiče. Jejich absence v životě ztěžuje dětem budování procesu vzájemné oboustranné vrstevnické citové vazby (tedy přijímání, ale i poskytování péče a opory).

Změny, kterými děti v adolescenci procházejí, jim mohou na nějakou dobu přinést zmatek. Děti z DD navíc v tomto období často opouštějí zařízení, zařazují se do samostatného života. V tomto období získává aspekt vztahové vazby, odloučení a separace zvláštní význam. Věkově specifická separace a odlučování se od rodičů (vychovatelů) se může v této fázi dařit pravděpodobně mnohem lépe, pokud u dítěte existují jisté a pozitivní vztahové vazby. Na pozadí nejistého vzorce vztahové vazby je možné očekávat v procesu odlučování problémy.

2.3.4 Oblast socializace

Adaptace člověka je ovlivňována především jeho osobností (tím, jakým způsobem ke změnám člověk přistupuje, jakým způsobem je vnímá, jak s nimi pracuje), která je formována sociálními zkušenostmi, tedy i výchovou. Rodiče (vychovatelé) hrají významnou roli při vytváření vnitřních regulačních systémů dětí. Jsou pro ně vzorem – ukazují jim, jak mají své impulzy usměrňovat, jak s nimi zacházet.⁸² Děti tyto vzory přejímají a postupně se stávají na přímé kontrole rodičů nezávislé. Tento vzorec chování funguje u všech dětí, tedy i u dětí z DD.

Ty ve své minulosti ale převzaly nevhodné vzorce zacházení s vnitřními regulačními systémy. Osvojují si obvykle jednání impulzivní, nevypočitatelné, sobecké, agresivní atd. Vyvíjí se tak u nich nižší internalizovaná kontrola impulzů. Zimmermann potvrzuje, že děti s poruchou

⁸¹ ZIMMERMANN, P. Attachment Representations and Characteristics of Friendship Relations During Adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology* [online]. 2004, **88**(12), 83 - 101 [cit. 2018-09-23]. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/3ccd/961fd52c4be68dd4762afb7d760be091a4d9.pdf>

⁸² KREMEN, A. M., BLOCK, J. The roots of ego-control in young adulthood: Links with parenting in early childhood. *Journal of Personality and Social Psychology* [online]. 1998, **75**(4), 1062 - 1075 [cit. 2018-09-23].

vztahové vazby jsou méně ego-flexibilní, více úzkostlivé a v adolescenci bezmocné než děti, u kterých se vytváří jistá citová vazba.⁸³

2.3.5 Oblast osamostatňování

Hovoříme-li o budování autonomie adolescentů, je třeba připustit jistou dávku jejich touhy po separaci od rodičů. Adolescenti mohou svá pouta k rodičům v tomto vývojovém období pociťovat spíše jako překážku, nikoliv jako zdroj jistoty (proto adolescentní chování k rodičům často působí jako konfliktní, zmatené nebo rozporuplné). Allen a Land hovoří o tom, že si adolescenti tímto chováním (záměrné aktivní vyhýbání se rodičům) budují od rodičů ‚kritickou vzdálenost‘, a tvrdí, že toto jednání je zásadní pro přehodnocování charakteru dosavadních vazebných vztahů a umožňuje úspěšné vyřešení těžkostí ve vztazích s rodiči a utváření budoucích uspokojivých a jistých vztahů s druhými.⁸⁴ Tomuto tvrzení oponují jiní autoři, např. Bowlby, který považuje pubertální rebelii z hlediska vývoje za zcela neužitečnou.⁸⁵ Nutnost konfliktů pro vývoj zdravých vztahů rodičů a dětí v adolescenci vyvrací na základě studií také Petersonová, podle které je to spíše důvěrný vztah dětí a rodičů, který u adolescentů podporuje růst sebedůvěry a autonomie.⁸⁶

Nezáleží na tom, která strana má pravdu, důležitá je ale skutečnost, že v obou případech v budování vztahů hrají roli rodiče. Ty ale dětem z DD v životě chybí (absence každodenního kontaktu s nimi, absence kvalitního vztahu s rodiči). Nikdy nepoznají rodičovský zájem a angažovanost, podstatu rodičovského vedení a autority. Nikdy například nepoznají pocit, že se mohou pohádat (s rodiči), vyřknout zlé věci, a přesto jsou bezelstně milovány a je jim odpuštěno. Rodičovskou lásku v tomto směru nedokáže vynahradit ani sebelepší a sebelaskavější vychovatel.

Dospívání je těžké období plné rozporů. „*Adolescent se má vyznat sám v sobě, najít své místo ve světě a ověřit si, co dokáže a co vydrží, sám sebe najít v nějakém přesvědčení a životním programu. Má dokončit přípravu ke společenskému uplatnění v práci nebo udělat důležitá rozhodnutí v tomto směru,*“ vysvětluje také Říčan skutečnost, že v období adolescence prochází

⁸³ ZIMMERMANN, P. Attachment Representations and Characteristics of Friendship Relations During Adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology* [online]. 2004, **88**(12), 83 - 101 [cit. 2018-09-23]. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/3ccd/961fd52c4be68dd4762afb7d760be091a4d9.pdf>

⁸⁴ In CASSIDY, J. a P. R. SHAVER. *Handbook of Attachment. Theory, Research, and Clinical Applications*. New York: The Guilford Press, 2018, s. 337.

⁸⁵ Tamtéž, s. 338.

⁸⁶ In MACEK, P., OSECKÁ, L. The importance of adolescents' selves: Description, typology and context. *Personality and Individual Differences*. 1996, **21**(6), 1021-1027. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(96\)00128-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(96)00128-6).

děti důležitou etapou, která je zase o něco více posouvá k samostatnému životu.⁸⁷ U dětí z DD je tento posun mnohem vyhraněnější (výraznější), neboť vědí, že brzy ze zařízení odejdou. Na rozdíl od dětí z normálních rodin znamená pro děti z DD odchod z rodinné skupiny definitivní ukončení jedné etapy, neboť se již „nemohou“ vrátit.⁸⁸

2.4 Důsledky narušené vztahové vazby komplikující proces osamostatnění

2.4.1 Symptomatika závislosti

Jednou z poruch, která může v důsledku poruchy vztahové vazby dětem z DD komplikovat proces osamostatňování se, je symptomatika závislosti, tedy závislosti na návykových látkách. Brisch vysvětluje, že lidé s poruchou citové vazby hledají celý život „bezpečný přístav“ (zřetelné vyjádření touhy po vztahové dynamice).⁸⁹ Problémy ve vztazích s vrstevníky, hledání identity, první zklamání v lásce a vědomí odchodu do samostatného života mohou na pozadí nejisté vztahové vazby způsobit zvýšené riziko adiktivního chování.

Svou bolest z prázdnoty děti mohou začít tišit užíváním alkoholu a jiných návykových látek. Snaží se svůj život učinit snesitelnějším. Předmět závislosti se stává vazebným pseudo-objektem, který má nahradit skutečnou vztahovou vazbu. „*Návyková látka je vždy k dispozici, tiší bolestivé pocity, zachovává pocit uvolnění. Dá se použít podle potřeby a uspokojuje rané potřeby podpory, bezpečí a spolehlivosti,*“ vysvětluje Brisch a dodává, že návyková látka je v očích dětí vždy spolehlivější než jakýkoli člověk.⁹⁰

Problematiku adiktivního chování a poruchy vztahové vazby staví do kontextu i kliničtí adiktologové. Např. Kalina a kol. tvrdí, že nejsou-li splněny předpoklady pro přirozenou separaci dítěte od rodičů, dostává se dospívající do vnitřního konfliktu – cítí potřebu nepodílet se na úzkých rodinných vztazích a zároveň úzkost ze separace. „*Pro takový vnitřní konflikt se může nabízet kompromisní řešení právě v podobě problémového užívání drog nebo pití. To totiž poskytuje velkou škálu dočasných náhradních kroků: ulevuje od pocitů bezmocné zlosti nebo marnosti, dává zažít pocit osvobození a odpoutání, které si dospívající jinak nemůže přirozenou*

⁸⁷ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004, s. 191.

⁸⁸ Je třeba uvést na pravou míru, že děti z DD mají vždy nějakou možnost napravit chyby, kterých se při pokusech o vstup do samostatného života dopouštějí. Jejich příprava na tuto událost je postupná a mnohem intenzivnější než u dětí z normálních rodin. V DD Dolní Počernice je o děti „neoficiálně“ pečováno i po jejich odchodu z DD, mají-li o to zájem. Více o přechodu dětí z DD do samostatného života a možnosti jejich návratů je uvedeno ve třetí kapitole práce.

⁸⁹ BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011., s. 213.

⁹⁰ Tamtéž.

cestou zajistit.“⁹¹ I Kalina a kol. tedy popisují funkci užívání návykových látek jako řešení ‚náhradního problému‘.

2.4.2 Disocialita

Stále rozšířenější poruchou chování v adolescenci je disocialita doprovázená lhaním, krádežemi, útoky, menšími překročeními pravidel a norem, chozením za školu či delikvencí. Disociální chování mladistvých je třeba chápat jako pokus o uskutečnění svých potřeb z oblasti vztahové vazby, kterou nemohli zažít s rodiči.⁹²

Train staví disociální chování do kontextu životních změn dětí (odchod dětí z DD). Tvrdí, že spouštěčem tohoto chování může být nejistota dětí a snaha upoutat na sebe pozornost.⁹³

Spojíme-li kontext tvrzení obou autorů a vztáhneme-li ho k dětem z DD, lze konstatovat, že disociální chování způsobené poruchou vztahové vazby může v období jejich odchodu z DD nabývat na intenzitě.

2.4.3 Psychosomatická onemocnění

Psychosomatickým onemocněním (či poruchou) se rozumí takové onemocnění, které má souvztažnost mezi psychikou, duševním rozpoložením a fyzickou nemocí.⁹⁴ Je prokázáno, že porucha vztahové vazby je rizikovým faktorem pro vznik psychických a psychosomatických onemocnění. Tvrdí to například Hašto, který jmenuje 21 rizikových faktorů podporující vznik psychosomatických onemocnění u dětí, mezi nimi mj. také špatnou práci primární osoby v prvním roce života dítěte, kontakt dítěte s výchovným zařízením a často se měnící vztahy v raném dětství.⁹⁵ Davies uvádí, že strach, který dítě prožívá při ohrožení základní bezpečnosti (porucha vztahové vazby) ovlivňuje jeho vývoj a vede především k emoční nejistotě. Reakcí na ni potom mohou být psychosomatické projevy.⁹⁶

Na psychosomatická onemocnění je nahlíženo jako na výsledek neuvědomělých konfliktů (chybějící či narušená vztahová vazba), ve kterých chybí emoční, kognitivní či motorická odpověď, jako je tomu u dětí vyrůstajících v DD.

⁹¹ KALINA, K. a kol. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 43.

⁹² BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011., s. 219.

⁹³ TRAIN, Alan. Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka. Praha: Portál, 2001, s. 47.

⁹⁴ HUGO, J., VOKURKA, M. *Velký lékařský slovník*. Praha: Maxdorf, 2015, s. 689.

⁹⁵ HAŠTO, J. *Vztahová vazba - Ke koreňom lásky a úzkosti*. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2005, s. 28.

⁹⁶ DAVIES, P. T. et al. Child Responses to Interparental Conflict: Comparing the Relative Roles of Emotional Security and Social Learning Processes. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 2017, 67(3), 27 – 40.

Mezi psychosomatická onemocnění pramenící z poruchy vztahové vazby patří např. atopický ekzém, mentální anorexie, bulimie, Crohnova choroba atp.⁹⁷ Z praxe DD lze jmenovat také Münchhausenův syndrom (častá předstíraná onemocnění, kterým dítě věří), enuréza (noční pomočování⁹⁸), astma, potvrdit lze také časté potíže s trávicím traktem.

2.4.4 Úzkost, panika a agorafobie

Symptomatiku v podobě úzkosti, paniky a agorafobie (strach z veřejných prostranství) řadí Brisch mezi poruchy vztahové vazby u dospělých.⁹⁹ Nelze však vyloučit její přesah do období adolescence, obzvláště u dětí z DD, které, jak bylo řečeno, jej mají spojeno s nejistotou vyplývající z jejich osamostatňování.

Úzkostlivé vztahy stavěl do souvislosti s poruchou vztahové vazby již Bowlby. Brisch uvádí jako důkaz tohoto vztahu výzkumy italských psychiatrů Guidana a Liottiho. Vyplynulo z nich, že lidé trpící úzkostí, panikou či agorafobií byli v dětství ze strany rodičů často kontrolováni (potlačována potřeba autonomie a zkoumání prostředí). Rodiče se o děti báli, líčili jim svět jako nebezpečný a zprostředkovali jim zkušenost, že se s tímto nebezpečím bez ustavičné ochrany ze strany rodičů nedokáží vypořádat.¹⁰⁰ U dětí z DD lze často pozorovat rozporuplný vztah s jejich rodiči. Na základě setkávání s nimi a ze sdělení dětí samotných vyplývá, že je rodiče děti mají (měli) rádi pouze tehdy, jsou-li „hodné“, najdou-li v nich jakého si spojení (častá nevyspělost rodičů). V opačném případě rodiče děti opouštějí, nevěnují se jim (dětí pro ně nejsou užitečné). I o tomto chování mluví Guidano a Liotti jako o chování produkující v dospělosti problémy v podobě úzkosti. Tvrdí: „*Tyto děti zažívají hrozby rodičů, že je nechají na holičkách. Takové hrozby mohou být zprostředkovány různým způsobem: rodičovskou hádkou, hrozbami sebevraždou, emocionálním ústupem vazebné osoby, její reálné nepřítomnosti atp.*“¹⁰¹

Příkladem úzkostlivé reakce je v souvislosti s osamostatňováním situace, ve které 17leté dítě z DD Dolní Počernice odmítlo odjet na společnou dovolenou s ostatními dětmi a vychovateli (týden v horách v České republice), zřejmě z obavy z nového prostředí. Jeho úzkostlivost se

⁹⁷ BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011., s. 222.

⁹⁸ Existuje případ dítěte, které se v 15 letech v noci pomočuje. Nefrologové po deseti letech pozorování dítěte a po kombinaci nejrůznějších léků ve spolupráci s psychologem a psychiatrem konstatovali, že důvodem nočního pomočování dítěte bude pravděpodobně jeho touha připomínat si domov. Dítě bylo ve 4 letech odebráno rodičům z nevyhovujících sociálních podmínek (squatt), rodiče ho celé dny nechávali nepřebalené a pomocené v postýlce. Dítě i v dnešní době trvá na tom, že se chce vrátit domů, pobyt v DD bere jako nutné zlo, za které může systém.

⁹⁹ BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011., s. 231.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

projevila nezastavitelným pláčem, pokusem o sebepoškození, vulgárními nadávkami a agresivním chováním. Dítě bylo hospitalizováno.

Uvedené důsledky narušené vztahové vazby se mohou navzájem samozřejmě různě prolínat, jejich intenzitu může zesilovat řada faktorů (např. snížený intelekt, hyperaktivita, nedostatek sebevědomí, problematické vztahy s vrstevníky, časté střídání rodičovského přístupu, při kterém dítě střídavě dostává informaci o tom, že je chtěné a za chvíli nechtěné, časté střídání sexuálních partnerů a nejistota ze zklamání a mnoho dalšího).

Vychovatelé, psychoterapeuti, lékaři, sociální pracovníci, neziskové organizace aj. s vědomím existence obtíží plynoucích z narušené citové vazby s dětmi v procesu jejich osamostatňování pracují a snaží se o maximální možnou nápravu.

3 Podpůrná opatření dětských domovů v oblasti osamostatňování dětí

Příprava na samostatný život dětí v DD probíhá postupně, jde o dlouhodobý proces. Je součástí celého výchovně-vzdělávacího procesu jako celku. Je formována prostředím, ve kterém děti v DD vyrůstají, aktivitami, které jsou jim nabízeny, pedagogy, kteří děti vychovávají, vedením, které schvaluje koncept fungování DD, sociálním pracovníky z OSPOD, kteří zajišťují péči o dítě.

Pozornost je přípravě dětí na samostatný život věnována nejen při každodenních činnostech, její součástí je také řada konkrétních aktivit. Ty lze zařadit do čtyř obecných kategorií (příprava na povolání, doprovodné programy, samostatné bydlení a peněžitá a věcná pomoc), o jejichž podstatě vypovídají tři následující samostatné kapitoly.

3.1 Příprava na povolání

Zákonná opatření, doporučení

Přípravu na své budoucí povolání začínají děti v DD stejně jako děti z běžných rodin na konci základní školy výběrem vhodného navazujícího studia (výuční obory, střední školy). Činí tak za podpory školy (pohovory s pracovníky školských poradenských zařízení v oblasti profesního poradenství), terapeutů, psychiatrů, etopedů a vychovatelů DD (rozhovory o tom, co by dítě bavilo, jaký obor by rádo studovalo, čím by se v budoucnosti rádo živilo, co mu jde, na co může dosáhnout, jaké jsou jeho obavy atp.). Podpora vychovatelů v oblasti profesního rozvoje dětí vychází primárně (obecně) z Metodického pokynu MŠMT, kterým se stanoví standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy.¹⁰² Ten například stanoví, že jednou z oblastí Programu rozvoje osobnosti dítěte je právě problematika profesní orientace (viz příloha 4 – Ukázka programu rozvoje osobnosti dítěte, bod č. 7).

Nad rámec zákonem doporučovaných standardů – sponzoring

DD nabízí dětem mnoho dalších aktivit nad rámec zákonem doporučovaných standardů. Pokud například dítě z nějakého důvodu (např. přesvědčení o prestiži, obavy z přijímacích zkoušek na státní střední školu nebo absence studijního oboru na státních středních školách) touží po studiu na soukromé střední škole, DD se snaží najít sponzora. Sponzoring jakožto podpora dítěte

¹⁰² PACNEROVÁ, H. a kol. Národní ústav pro vzdělávání: Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče 2015. *Www.nuv.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/Standardy_kvality_pece_o_deti.pdf

v oblasti přípravy na povolání může mít i řadu dalších podob. Např. Asociace hotelů a restaurací České republiky vybavuje některé žáky odborných učilišť v oboru kuchař různými pomůckami, které by si jinak děti z DD pravděpodobně v průběhu praxí pouze půjčovaly (např. sada kuchařských nožů).

Brigády

Přípravu na povolání lze v DD realizovat (vedle studia nebo místo něj) také formou brigád – ty si děti mohou vybírat v různých oborech a vychovatelé je mohou směřovat k tomu, aby preferovaly výběr ve svém studijním oboru. Například při výučním oboru kuchař–číšník, může dítě vykonávat brigádu v restauračním či hotelovém zařízení. Výběr a realizaci brigád dětem v DD usnadňuje fakt, že jim jsou často nabízeny přímo ze strany DD, který nabídky obdrží od různých společností. DD Dolní Počernice v průběhu období leden–říjen 2018 obdržel 17 nabídek brigád pro děti.¹⁰³ Takto nabízených pracovních příležitostí děti často využívají, nezůstávají však pouze u nich, vychovatelé děti vedou k samostatnému aktivnímu vyhledávání brigád.

Brigády děti mohou vykonávat po dosažení 15 let věku a po nástupu na střední školu. Nejsou pro ně povinné, přihlíží se samozřejmě k individuálním možnostem dítěte (schopnosti, školní prospěch, momentální zdravotní stav atp.), nicméně zavedenou praxí (konkrétně DD Dolní Počernice) je děti v této činnosti podporovat (učení hodnotě peněz, pracovní návyky, zjištění, že sehnat práci není jednoduché, práce s časem atp.).

Programy

Podpora profesní přípravy dětí může mít také podobu programů, které DD aktivně nabízí různé společnosti. V roce 2018 například nabídla DD Dolní Počernice spolupráci firma Economia. V odpoledních hodinách realizovala pro středoškoláky program, v rámci kterého si mohli zkusit, co obnáší práce editora, kameramana a reportéra. V tomto případě se jedná o jednorázovou akci, kterou ale děti mohou vnímat jako pouhou zábavu. Aktivitu podporující přípravu na povolání jsou proto dětem předkládány i v podobě jednodenních i vícedenních (doprovodných) programů, o kterých pojednává následující kapitola.

¹⁰³ Např. práce v restauracích, stánky Frutisimo v obchodních centrech, pomoc při organizování sportovních či kulturních akcí, roznášení letáků, pomocné práce na letních táborech, praktikanti na letních táborech atd.

3.2 Doprovodné programy

Vedle pracovních doprovodných programů, které dětem z DD nabízejí různé společnosti v podobě příležitostných pracovních příležitostí (brigády), jsou dětem nabízeny i jiné formy programů, které jim pomáhají v oblasti osamostatňování. Jedná se o dlouhodobé, krátkodobé i jednorázové projekty. O jejich realizaci rozhoduje každý DD individuálně.

Příkladem dlouhodobého projektu, který podporuje děti v osamostatňování, je v případě DD Dolní Počernice projekt Lépe připraven do života. Jedná se o projekt, který přináší prostor pro rozvoj navazující na každodenní péči vychovatelů na rodinných skupinách, jeho záměrem je především poskytnout dětem podporu a kompetence vedoucí k úspěšnému zapojení se do společnosti, až přijde čas opustit ústavní výchovu. Program je rozsáhlý, více o jeho realizaci je možné zjistit na webových stránkách DD Dolní Počernice.¹⁰⁴ Jednou z jeho součástí je trénink a podpora samostatného života v podobě tzv. workshopů (finanční gramotnost, uplatnění na trhu práce, právní minimum).

Jiným příkladem je spolupráce DD Dolní Počernice s neziskovou organizací Letní dům, který několikrát ročně pořádá pro děti jednodenní i vícedenní organizované tematicky zaměřené akce (obvykle posilování sociálních dovedností). Letní dům pořádá pro děti z DD Dolní Počernice navíc také tzv. cvičné bydlení, které je také vždy tematicky zaměřeno (např. orientace v Praze, finanční hospodaření, žádost o práci a s tím spojená agenda). Pracovníci této organizace jsou v úzkém spojení s vychovateli DD a dokážou jim pomáhat i v případě, že mají děti nějaký konkrétní problém (např. tím, že na pobytový program zařadí téma problému, např. neúspěch na brigádě, a s dítětem ho rozeberou). Letní dům nabízí také pro děti z DD službu nazvanou provázení. Její podstatou je poskytnout individuální pomoc dítěti v podobě pravidelného či náhodného (v případě potřeby dítěte) setkávání a nabídky pomoci v určité oblasti (i pracovní).

Doprovodné programy se tedy zaměřují na rozvoj co možná největšího množství sociálních kompetencí, jsou součástí cíleného systému. Díky nim se děti učí *1. základním i pokročilým sociálním dovednostem* (naslouchat, klást otázky, představit sebe sama, chválit druhé lidi, požádat o pomoc, rozumět instrukcím a reprodukovat je, omluvit se, přesvědčit druhé atp.), *2. dovednostem pro zacházení s emocemi* (porozumění pocitům druhých, vyjadřování sympatií, sebehodnocení, rozpoznání svých emocí atp.), *3. dovednostem nahrazující agresí* (žádost o svolení, vyjednávání, sdílení, reagování na provokující chování, vyhýbání se problémům,

¹⁰⁴ DĚTSKÝ DOMOV DOLNÍ POČERNICE: Program Lépe připraven do života. *W*www.domovpocernice.cz [online]. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.domovpocernice.cz/projekt-lpdz/>

řešení hádek atp.), 4. *dovednostem vedoucím k zvládnání stresu* (asertivní vznášení stížností, pěstování sportovního ducha, postavení se selhání, zacházení s obviněním, vyrovnaní se s tlakem skupiny atp.) a 5. *dovednostem k plánování* (rozhodování o své budoucnosti, nastavení cílů, shromažďování a zjišťování informací, soustředění se na úkol a jeho splnění atp.).¹⁰⁵

3.3 Samostatné bydlení

Samostatné bydlení představuje v oblasti osamostatňování se jeden z nejdůležitějších milníků každého jedince. Ať už se jedná o odchod od rodiny nebo o odchod z DD, vždy se jedná o odchod, o odpoutání se od těch, na kterých jsme byli dlouho závislí. Jedná se o krok, který lze považovat za vstupní bránu do nové životní etapy, do dospělosti. To, že mladí dospělí odcházejí samostatně bydlet, je logické. Již u dospívajícího je pozorovatelná vzrůstající samostatnost. Říčan vysvětluje, že odpoutání se od rodičů je přirozeným procesem, jehož znemožnění by později vedlo k různým obtížím.¹⁰⁶ Jedná se o proces náročný. Matoušek akcentuje, že odpoutání se dětí od rodičů úzce souvisí s funkcí rodiny. Narušení vzájemných citových vazeb mezi dítětem a rodičem může podle jmenovaného autora způsobovat při osamostatňování potíže.¹⁰⁷

Na to je třeba pamatovat při osamostatňování se dětí z DD. Mělo by probíhat postupně, pozvolně a pod dohledem. Za tímto účelem se v praxi osvědčilo bydlení v tzv. cvičných bytech. Nejedná se o zákonem stanovený institut, cvičné byty zřizují jednotlivé DD samy ze své vůle.¹⁰⁸ Odcházejí sem z rodinných skupin děti, jejichž vyspělost a připravenost to dovolí. Bydlení ve cvičných bytech zahájí vychovatelé u dítěte v DD vždy individuálně, vycházejí přitom z poznatků o dětech. Neexistuje tedy žádná věková hranice (stanovená například vnitřním řádem), po jejímž překročení by se děti cvičného bydlení mohly domáhat. Cvičné byty DD poskytuje místně příslušný úřad. Například DD Dolní Počernice získal postupně od magistrátu 7 cvičných bytů s celkovou kapacitou 10 osob (tedy 10 cvičných míst). Děti (respektive DD Dolní Počernice) platí magistrátu nájemné.

¹⁰⁵ BĚHOUNKOVÁ, L. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Národní ústav pro vzdělávání, 2012, s. 137-138.

¹⁰⁶ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004, s. 230.

¹⁰⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 56.

¹⁰⁸ Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních pouze stanoví, že v DD může být v zájmu přípravy na budoucí samostatný život dítěte zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí nebo nejvýše tříčlenné skupiny dětí, které se připravují na odchod ze zařízení. Do těchto bytových jednotek mohou být podle zmíněné vyhlášky umístěny děti starší 16 let za podmínek stanovených vnitřním řádem každého DD (ustanovení § 2, odst. 6).

Děti, které v DD Dolní Počernice přechází na cvičné byty, jsou fakticky vyřazeny z evidence rodinné skupiny, kde dosud působily, zodpovědnost za ně přebírá provázející pedagog (má na starosti všechny děti na cvičných bytech). Provázející pedagog s dětmi (ještě před započítáním cvičného bydlení) provádí vstupní pohovor, v rámci kterého jsou stanovena pravidla fungování dítěte na cvičném bytě. Dítěti je každý měsíc přidělen finanční obnos (cvičná výplata), se kterým hospodaří (částka se rozděluje na nájemné, stravné a provoz). Provázející pedagog se dětem na cvičných bytech věnuje individuálně. Pro představu toho, jaké záležitosti s dětmi může řešit, zde uvádím výčet vybraných aktivit, které provádí pedagog v DD Dolní Počernice: buzení dětí do školy (telefonicky), komunikace se školou, vedení účetnictví (společně s dítětem) a měsíční vyúčtování, kontrola pořádku v bytech, povídání s dětmi, poradní funkce, společná dovolená, odvoz dětí na různé akce, správa a kontrola pracovní agendy dětí (brigády, práce) a mnoho dalšího.¹⁰⁹

Stejně jako je tomu v celém procesu působení dítěte v DD, také ve cvičných bytech je k dětem přistupováno individuálně. Někdo potřebuje pomoci více, jiný méně. Jako příklad individuálního přístupu lze uvést hospodaření s penězi. Když se dítěti nedaří dodržet měsíční rozpočet, jsou mu po domluvě peníze vypláceny každý den ráno.¹¹⁰

V případě, že se dítěti na cvičném bytě nedaří fungovat (nejčastěji se jedná o neschopnost s hospodařením peněz a vznikem dluhu, nedodržování pravidel – např. ubytování kamaráda či nepřítomnost na bytě v domluvenou hodinu – a výrazné zhoršení školního prospěchu či zameškání školní docházky), rozhodne vedení společně s vychovateli z původní rodinné skupiny, že se dítě z cvičného bytu vrátí zpět na svou původní rodinnou skupinu. *„To ale nedělá nikdy dobrotu, protože na rodince je třeba dodržovat mnohem přísnější pravidla než na cvičném bytě. Dítě, které se vrátí, jednak naruší chod celé rodinky, jednak je velmi těžké ho vrátit tzv. do starých kolejí.“*¹¹¹ Proto je důležité vytipovat opravdu vhodný okamžik, kdy je dítě na takové bydlení připraveno (pokud vůbec je) a na cvičném bytě s ním i nadále pracovat. Děti ale na cvičné byty, pokud nechtějí (necítí se, stýskalo by se jim, nedovoluje to úroveň jejich intelektu atp.), přecházet z rodinných skupin nemusí (obvykle se pro takové děti hledá jiné řešení, např. chráněné bydlení). Když tak učiní a na cvičném bytě se jim nějakým způsobem nedaří, nelíbí, neprosperují zde, mohou se vrátit zpět na rodinnou skupinu. Jako příklad lze uvést 22letého

¹⁰⁹ Rozhovor s provázejícím pedagogem v DD Dolních Počernicích Dominikem Žbáňkem ze dne 18. 12. 2018.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Rozhovor s vychovateli 6. rodinné skupiny DD Dolní Počernice (Alena Bedlíková, Miroslava Venerová, Milan Javornický) ze dne 18. 9. 2018.

chlapce (DD Dolní Počernice), který je stále na rodinné skupině (příprava na povolání). Cvičné bydlení si vyzkoušel a po měsíci se vrátil zpět s tvrzením, že nedokáže odolat svodům života a kamarádů a raději by byl pod kontrolou vychovatelů (chce dostudovat).¹¹²

DD Dolní Počernice má s cvičným bydlením mnohaleté zkušenosti, pro děti se jedná o velmi dobrý mechanismus přechodu od bydlení na rodinné skupině k bydlení samostatnému. Tato zařízení jsou užitečná a potřebná obzvláště pro to, že umožní dětem z problémových rodin přechod do normálního života.¹¹³

Ve cvičných bytech děti zůstávají obvykle do ukončení svého studia. Česká legislativa stanovuje, že DD může na základě žádosti poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní (popř. ochranné) výchovy i nadále. Podmínkou je příprava na budoucí povolání (horní hranice odchodu dítěte z DD je potom 26 let).¹¹⁴

Odchod do samostatného života má dětem z DD usnadnit v oblasti bydlení také možnost užívat tzv. startovací byt (DD Dolní Počernice, k dispozici 4 startovací byty). Podmínkou pro jeho získání je ukončené středoškolské vzdělání. I zde je dětem k dispozici provázející pedagog, který plní poradní funkci, kontroluje, zda děti byty neničí apod. Finančně se děti ve startovacích bytech zabezpečují již samy.¹¹⁵

3.4 Peněžitá a věcná pomoc

Zajištění dětí při odchodu z ústavního zařízení není pouze dílem dobrovolných aktivit DD. Tuto problematiku upravuje také zákon o ústavní výchově. Říká: „*Dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v DD, se podle jeho skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek*“.¹¹⁶ Konkrétní částku finanční pomoci zákon neuvádí.

Např. vnitřní řád DD Dolní Počernice stanovuje, že dítěti, které po dosažení zletilosti ze zařízení odchází, se poskytuje věcná pomoc nebo peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 25 tisíc korun,

¹¹² Rozhovor s ředitelem DD Dolní Počernice Martinem Lněničkou ze dne 8. 12. 2018.

¹¹³ Rozhovor s provázejícím pedagogem v DD Dolních Počernicích Dominikem Žbáňkem ze dne 18. 12. 2018.

¹¹⁴ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 2, odst. 6.

¹¹⁵ Rozhovor s provázejícím pedagogem v DD Dolních Počernicích Dominikem Žbáňkem ze dne 18. 12. 2018.

¹¹⁶ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 33.

a to za podmínky, že dítě úspěšně ukončilo vzdělání a nemělo žádné (vážné) výchovné problémy. V opačném případě se částka krátí. K výši vyplácené částky se vyjadřují vychovatelé dítěte, vedoucí vychovatelů, provázející pedagog a ředitel DD.

Zákon o ústavní výchově také uvádí, že dítěti, které opouští zařízení, se poskytne také ve spolupráci s OSPOD poradenská pomoc v oblasti zajištění práce a bydlení.¹¹⁷ Jedná se o poměrně abstraktní ustanovení, z dikce zákona tudíž vyplývá, že každý DD tuto záležitost řeší po svém. Komunikace s dětmi po jejich odchodu (pokud o ni stojí) má podobu metodického vedení (nejedná se tedy o pomoc finanční) – vychovatelé (popř. vedení, provázející pedagog) mohou dětem pomoci sehnat práci, poradit, jak vyřešit dluhy, na koho se obrátit v nějaké konkrétní situaci atp. V DD Dolní Počernice tuto možnost využívá menšina dětí, obvykle se po odchodu z DD spíše na nějakou dobu odmlčí, aby se později přišli pochlubit svými úspěchy.¹¹⁸

Finanční prostředky mohou (ale nemusejí, není to pravidlem) děti při odchodu z DD získat také díky přímému sponzoringu. DD Dolní Počernice byl v minulosti například osloven s nabídkou přijetí finančního daru v hodnotě několika tisíc korun pro dítě, které bude z DD odcházet nebo nedávno DD opustilo.¹¹⁹

Otázka úspěšnosti, popř. neúspěšnosti dětí z DD po vstupu do samostatného života je poměrně často skloňována, nicméně její zodpovězení je velmi těžké, protože úspěšnost je jakožto ukazatel těžko definovatelná a ještě hůře měřitelná. V DD Dolní Počernice se vedení a vychovatelé pokoušeli deset let o statistiku úspěšnosti dětí. Byla nastavena následující tři kritéria úspěšnosti: 1. stálá práce, 2. stálé bydlení, 3. partner (dítě). Z uvedených statistik vyplynulo, že úspěšná je po odchodu do samostatného života přibližně polovina dětí, tedy každé druhé dítě. Častěji se jedná o dívky (ty mají spíše tendenci zakládat rodiny, vytvářet rodinné zázemí).¹²⁰

¹¹⁷ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 33.

¹¹⁸ Rozhovor s ředitelem DD Dolní Počernice Martinem Lněničkou ze dne 8. 12. 2018.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíle a metodika práce

Vstup do samostatného života dětem z DD ztěžuje řada skutečností. Některé z nich dokážeme docela snadno pojmenovat. Jsou to ty, které nemůžeme změnit: 1. samotná skutečnost, že děti vyrůstají v DD (stigma, kolektivní systém výchovy), 2. psychická a emocionální deprivace dětí (různá míra) a 3. zvyk na dosavadní materiální blahobyt (nadstandardní materiální životní úroveň dětí žijících v DD). Některé skutečnosti, které dětem z DD ztěžují vstup do samostatného života, však pojmenovat nedokážeme. Dokážou je ale, s odstupem času, pojmenovat samotné děti.

Cílem výzkumu je nalézt a pojmenovat faktory (skutečnosti), které podle samotných dětí z DD ovlivnily jejich neúspěšné zařazení do samostatného života, tak, aby bylo možné navrhnout opatření pro jejich eliminaci.

Výzkumné otázky zní:

1. Jaké faktory uvádějí děti z DD jako činitele ovlivňující jejich neúspěšné zařazení do samostatného života?
2. Jaká opatření, která by mohla pomoci eliminovat faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z DD do samostatného života, lze navrhnout?

4.1 Volba výzkumné strategie a metod získávání dat

Při výběru vhodné výzkumné strategie a výběru vhodných metod získávání dat bylo přihlédnuto k názoru zkušených výzkumníků z oblasti pedagogiky a filosofie. Např. Rádl zdůrazňuje, že život každého člověka představuje jedinečný jev, který se kvalitativně odlišuje od jiných. Poznán proto může být pouze přímou zkušeností, nikdy nemůže být dedukován z obecných zásad.¹²¹ Z toho vyplývá, že výzkumná strategie a metody získávání dat v našem výzkumu by měly být voleny tak, aby bylo možné získat informace (zkušenosti) přímo od dětí z DD. Jsou to totiž nakonec ony samy, kdo v průběhu svého působení v DD i při odchodu z něj utváří a formují svoji budoucnost.

K získání informací, které měly vést k naplnění cíle výzkumu, byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, tedy taková, která pro popis, analýzu a interpretaci nekvalifikovaných či nekvantifikovaných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá

¹²¹ RÁDL, E. *Dějiny biologických teorií novověku I. – II.* Praha: Academia, 2006, s. 47.

kvalitativních metod.¹²² Cílem kvalitativního výzkumného šetření je získání detailních a komplexních informací o studovaném jevu, které nelze (na rozdíl od výzkumů kvantitativních) zobecnit (na určitou populaci). Kvalitativní metodologie je založena na indukci, je tedy metodou usuzování, v níž závěr obsahuje informaci přesahující informace (empirického původu) ve východisku.¹²³

Podstata kvalitativní výzkumné strategie vyhovuje zkoumané problematice nejlépe – kvalitativní výzkum je otevřený a dává možnost získat hluboký a komplexní pohled.¹²⁴ Chráska připomíná, že výhodou kvalitativní výzkumné strategie je možnost zachycení více realit a jedinečnost zachycených informací.¹²⁵

Zmíněná otevřenost kvalitativních výzkumů určuje skutečnost, že také metody (techniky), které jsou v jejím rámci používány, jsou různé – nelze jednoznačně stanovit, která má být použita, spíše se hovoří o jakémisi metodologickém spektru. „*Výběr metody pro sběr dat se zakládá na požadovaném typu informací, na tom, od koho ji budeme získávat a za jakých okolností se tak bude dít,*“ uvádí Hendl.¹²⁶ Volí-li výzkumník kvalitativní strategii, používá při tom zejména tři typy dat – data z rozhovorů, data z pozorování a data z dokumentů, pracuje tedy se slovy a s textem.¹²⁷

Obraz lidské minulosti, který má zahrnovat osobní prožitky a zkušenosti dětí z DD, je možné získat metodou vyprávění životního příběhu, jehož použití je zřejmé v případech, ve kterých nebyly důvody nějakého konání zachyceny jiným způsobem. Životní příběhy v sobě zahrnují osobní výpovědi dětí o etapě jejich života spojené s odchodem z DD. Výpovědi dětí mohou přispět k odhalení toho, jaké faktory jim znesnadňují vstup do samostatného života a způsobují, že jsou v něm neúspěšné. Informace od dětí byly pro tento výzkum získány tedy v rozhovoru, který měl podobu volného vyprávění (narativní rozhovor). V jeho rámci děti vzpomínaly na to, jak se připravovaly na odchod z DD a jaké skutečnosti způsobily, že se jim po odchodu z DD nakonec nedařilo. Vyprávění životního příběhu patří dle Švaříčka a Šedové mezi biografické designy kvalitativních výzkumů. Tato metoda je podle nich základním způsobem lidské

¹²² MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 17.

¹²³ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014, s. 13-14.

¹²⁴ CRESWELL, W. J. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Nebraska: Sage Publications, 2012, s. 27.

¹²⁵ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 29.

¹²⁶ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008, s. 161.

¹²⁷ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014, s. 15.

komunikace a její jednoznačnou výhodu spatřují v tom, že zkušenosti mohou být vyprávěny úplně a otevřeně do té míry, jak dovoluje paměť a jedincovo přání týkající se toho, co by o něm druzí měli znát.¹²⁸

Předtím, než jsme přistoupili k samotnému rozhovoru, jsme (s laskavým svolením vedení DD Dolní Počernice) nahlédli do dokumentace dětí. Jednalo se o záznamy, které v průběhu pobytu dětí v DD vytvářeli vychovatelé, lékaři, psychologové, učitelé, sociální pracovníci, pedagogové volného času a mnoho dalších, kteří se nějakým způsobem na přípravě dětí na odchod z DD podíleli. Studium dokumentace jsme zvolili ze dvou důvodů. Jednak bylo třeba seznámit se s charakteristikou a životem dětí v DD (ne se všemi jsme v minulosti pracovali na každodenní bázi) a jednak jsme chtěli zjistit, zda v jejichž životě náhodou neexistuje nějaké téma, kterému bychom se v rozhovoru měli vyhnout, téma, které bychom neměli rozvíjet, popř. téma, které by mělo zůstat nevyřčeno (etický aspekt výzkumu). Jednou z výzkumných metod v tomto výzkumu byla tedy i metoda studia dokumentace.

4.2 Stanovení výzkumného vzorku, sběr dat

Při sestavování výzkumného vzorku byla stanovena tři následující kritéria:

1. *Děti jsou z jednoho DD.* Zdůvodnění: úspěšnost (popř. neúspěšnost) dětí z DD po vstupu do samostatného života je ovlivněna řadou faktorů, které hrají důležitou roli při výchově. Každý DD má svůj vlastní přístup, volí trochu jiné způsoby přípravy dětí na vstup do samostatného života. Pokud by byly vedeny rozhovory s dětmi z různých DD, nebylo by možné výsledná doporučení vztáhnout k vybranému DD. Výstupy výzkumu tak mohou sloužit konkrétnímu DD pro zlepšování zavedených systémů (s cílem zefektivnit přípravu dětí na vstup do samostatného života). Konkrétně se jedná o DD Dolní Počernice.
2. *Jedná se o děti, které opustily DD Dolní Počernice před 1 až 5 lety.* Zdůvodnění: spodní hranici jsme stanovili z přesvědčení, že děti potřebují po odchodu z DD minimálně jeden rok na to, aby si uspořádaly život. Horní hranice byla stanovena jednak z důvodu dosažitelnosti dětí, které bývaly klienty našeho DD a jednak aby byly získávány relativně aktuální informace.
3. *Jedná se o děti, které jsou neúspěšné, přičemž za kritérium neúspěchu se považuje:* absence řádného zaměstnání, finanční zadluženost, absence samostatného nájmu,

¹²⁸ ŠVARÍČEK, R., ŠEDOŤÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014, s. 130-131.

nespokojenost dětí s vlastním životem, absence zdravotní preventivní péče. Děti, které byly vybrány jako informanti, splňovaly alespoň tři z výše uvedených kritérií.

V rámci interní dokumentace DD bylo vytipováno 12 dětí (o kterých má DD Dolní Počernice stále ještě zprávy, ví, jak se dětem daří), které jsme postupně oslovili, vysvětlili jsme jim, proč se s nimi chceme sejít, a zeptali jsme se jich, zda by byly ochotné se s námi podělit o některé své zkušenosti.

Etické aspekty výzkumu

Rozhovory se nám nakonec podařilo vést se sedmi dětmi, od kterých jsme získali i informované souhlasy (vzor informovaného souhlasu je uveden v příloze 5). Před započítím rozhovoru byly děti seznámeny s tím, že mohou rozhovor v jakékoliv jeho fázi ukončit, mohou kdykoliv říci, že o nějakém tématu nechtějí mluvit. Byly také seznámeny s tím, že s nimi sice hovoří jeden z jejich bývalých vychovatelů, ten je nyní ovšem v pozici výzkumníka a zajímá se o jejich skutečné názory, i když třeba nevyznívají vůči jejich pobytu v DD pozitivně.

4.3 Způsoby zpracování dat

Data, která byla pro účely výzkumu získána, byla nejprve pořízena nahrávkou. Takto zaznamenané výpovědi dětí byly přepisovány (ukázka výpovědi dětí je uvedena v příloze 6). Na počátku zpracování dat jsme tedy měli k dispozici rozsáhlý text nestrukturovaného materiálu. Aby bylo možné ho srozumitelně interpretovat, bylo potřeba jej podrobit systematické analýze. Podle Švaříčka a Šedové je to právě způsob zpracování dat, podle kterého lze definovat kvalitativní výzkum. Vysvětlují také, že v kvalitativním výzkumném šetření (na rozdíl od jeho kvantitativní varianty) neaplikujeme předem zřízené kategorie k datům dle pevných pravidel.¹²⁹

Status získaných dat si vyžádal narativistický přístup k jejich analýze, tzn. přístup, v rámci kterého nejsou hodnoceny pouze určité vnější či vnitřní skutečnosti, ale je hodnocena prezentace informantovy vlastní verze pravdy, zkušenosti.

Za metodu zpracování dat byla zvolena metoda univerzální, a sice metoda otevřeného kódování. Jedná se o systematické nenumerné organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnost, kvalitu a vztahy. Při kódování byla data rozebrána, konceptualizována a novým způsobem

¹²⁹ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOŮVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014, s. 15-16.

poskládána. Text byl rozdělen na jednotky (tvrzení), kterým byly přiřazeny kódy (slovo, krátká fráze) vystihující je a zároveň je odlišující od ostatních.

V průběhu sbírání kódů, vznikaly různé kategorie výpovědí, se kterými jsme pracovali. Některé z nich jsme vyhodnotili jako přidružené (např. původní kategorie zadlužení) a staly se součástí jiných kategorií (zadlužení je např. důsledkem absence zaměstnání a návratu k biologické rodině). Nakonec vzniklo pět kategorií – oblastí – které můžeme považovat za faktory ohrožující vstup dětí z DD do samostatného života. Jedná se o návrat k biologické rodině, finanční prostředky (nedostatek), zaměstnání (absence), bydlení (absence) a (chybějící) personální podpora. Kódy, které byly přiřazeny k uvedeným kategoriím a jejich četnost jsou shrnuty v tabulce 3.

Tabulka 3: Výsledky kódování

KATEGORIE	KÓD	PŘÍKLADY	četnost kódu
NÁVRAT K BIOLOGICKÉ RODINĚ	finanční podpora rodinných příslušníků	žádost o peníze od dětí, okradení dětí, placení útraty, nákupy, platba elektřiny, kupování cigaret, alkoholu	24
	citový nátlak	požadavek společného bydlení, suplování pozice partnera	9
	touha	lhostejnost, neochota přijmout, odmítání	7
FINANČNÍ PROSTŘEDKY (nedostatek)	nedostatečný příjem	absence zaměstnání, nedostatečná finanční podpora při odchodu z DD	18
	špatné hospodaření	rozdávání peněz rodičům, nevůle zacházet s finančními prostředky zodpovědně, touha peníze svobodně utrácet	34
ZAMĚSTNÁNÍ (absence)	předčasné ukončení přípravy na povolání (studium)	potřeba finančního zabezpečení, touha po samostatnosti, nedostatek vůle	13
	negativní postoj k zapojení se do pracovního procesu	malé finanční ohodnocení vzor rodičů, neochota podřídit se špatná zkušenost	9
	selhání	psychická, pracovní, sociální, systémová	19
BYDLENÍ (absence)	selhání na cvičném/startovacím bytě	odmítání platit nájemné, neschopnost platit nájemné touha odejít z DD, útoky	8
	nevyužití startovacího bydlení	odchod za partnerem, touha odpoutat se od života v DD	14
	neznalost problematiky získání bytu od města	nevyřčený kód	-
(chybějící) PERSONÁLNÍ PODPORA	pochybení vychovatelů	nedůvěra dětí, nevybavení dětí dostatečnými znalostmi	15
	selhání systému	žádná návazná spolupráce po odchodu z DD	32

Vlastní zpracování.

Výsledky výzkumu jsou uvedené v samostatné následující kapitole (5. *Analýza a interpretace dat, doporučení*). Ta má pět kapitol, jejichž názvy se shodují s pěti kategoriemi, které se ustavily v rámci analýzy získaných dat. Součástí všech pěti kapitol je nejprve pojednání o dané problematice, dále je v každé kapitole uvedeno stručné shrnutí a podrobněji jsou zde uvedena doporučení. Uvést doporučení v této části práce jsme volili kvůli návaznosti a přehlednosti.

Na pátou kapitolu navazuje kapitola 6. *Diskuse a srovnání s jinými výzkumy*, ve které komentujeme závěry výzkumu a porovnáváme je se zkušenostmi z jiných výzkumů, se zkušenostmi jiných autorů.

Sedmou kapitolu jsme nazvali *Zodpovězení výzkumných otázek*. Stručně a přehledně v ní na závěr shrnujeme výsledky výzkumu.

4.4 Údaje o informantech

Jména dětí byla změněna a jsou používána v celém textu ve smyslu informativních. Informace o dětech jsou uvedené pouze stručně, aby byla zajištěna co možná největší ochrana z hlediska identifikace dětí.

4.4.1 Dominik

Dominik se narodil v roce 1999, v době rozhovoru mu tedy bylo 20 let.

Do ústavní výchovy byl umístěn kvůli záškoláctví, špatným rodinným a osobním vztahům v neúspěšné náhradní rodinné péči (dále jen NRP) – pěstounská péče zprostředkovaná.

Umístěn do DD Dolní Počernice byl v r. 2015, tedy v necelých 16 letech. DD Dominik opustil v r. 2018.

V průběhu svého působení započal studium několika odborných učilišť, žádné z nich však nedokončil.

Při vstupu do samostatného života se Dominikovi nepodařilo sehnat řádné zaměstnání, je finančně zadlužen, nerealizuje preventivní zdravotní péči a v době dopisování diplomové práce jsme o Dominikovi již nic nevěděli, údajně má bydlet v jednom ze squattů ve Středočeském kraji.

4.4.2 Havel

Havel se narodil v roce 2000, v době rozhovoru mu bylo 19 let.

Do ústavní výchovy byl umístěn kvůli nedostatečné péči a syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (dále jen syndrom CAN) v roce 2009.

V průběhu svého působení v DD Havel vystudoval střední odborné učiliště. Hned poté DD opustil (2019).

U Havla se při vstupu do samostatného života vyskytly potíže s absencí bydlení a zaměstnání, absencí zdravotní preventivní péče. Havel rovněž potvrdil, že není se svým životem spokojen.

4.4.3 Vlado

Vlado se narodil v roce 1998, v době rozhovoru mu tedy bylo 21 let.

Do ústavní výchovy byl umístěn kvůli nedostatečné péči a syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (dále jen syndrom CAN) v roce 2009.

V průběhu svého působení v DD Vlado vystudoval střední odborné učiliště. Hned poté DD opustil (2018).

Vlado při vstupu do samostatného života postrádal zaměstnání, finančně se zadlužil, neměl vlastní bydlení a vyskytla se u něj rovněž absence zdravotní preventivní péče.

4.4.4 Máša

Máša se narodila v roce 2000, v době rozhovoru jí bylo 19 let.

Do ústavní výchovy byla dívka umístěna pro nedostatečnou péči.

V průběhu svého působení v DD započala studovat střední obchodní školu, studium však nedokončila.

Ještě před svými 18.ými narozeninami z DD utekla.

Máša při vstupu do samostatného života neměla peníze, nevěděla, kde má bydlet, nedokončila školu a neměla řádné zaměstnání.

4.4.5 Štěpán

Štěpán se narodil v roce 2000, v době rozhovoru mu bylo 19 let.

Do ústavní výchovy byl umístěn v roce 2016 z důvodu ukončení poručnictví (neúspěšná pěstounská péče).

V průběhu svého pobytu v DD Štěpán vystudoval střední odborné učiliště, následně svůj pobyt zde ukončil (2019).

Štěpán při vstupu do samostatného života neměl finanční prostředky, řádné zaměstnání a bydlel u kamarádů (absence bydlení).

4.4.6 Silva

Silva se narodila v roce 2001 a v DD pobývala pouze od června do prosince roku 2018. Důvodem pro tak krátký pobyt dívky byl její zájem o započetí pěstounské péče (matka jejího přítele).

Do DD byla dívka umístěna pro nedostatečnou péči, toulky a syndrom CAN.

V průběhu svého působení v DD započala studovat střední dopravní školu, kterou však nikdy (ani v pěstounské péči) nedokončila.

Při vstupu do samostatného života Silva řešila finanční závislost na partnerovi, se svým životem je nespokojena, mj. též proto, že nedostudovala školu a nemůže si najít řádné zaměstnání.

4.4.7 Evžen

Evžen se narodil v roce 1998, v době rozhovoru mu bylo 21 let.

Do ústavní výchovy byl umístěn v roce 2008 z důvodu nedostatečné péče a syndromu CAN.

V průběhu svého působení v DD vystudoval střední odborné učiliště. DD opustil v roce 2019.

Evžen při vstupu do samostatného života neměl dostatek finančních prostředků, potýkal se s nezaměstnaností, nevěděl, kde bude bydlet a celkově projevil se svým životem nespokojenost.

5 Analýza a interpretace dat, doporučení

V této části práce jsou prezentovány výsledky výzkumu.

5.1 Původní rodina – návraty

Rodina, i když se jedná o rodinu nefunkční, o rodinu, jejíž členové nepřispívají k plnění jejích funkcí, je v životě člověka jenom jedna. Na mysli máme rodinu biologickou, tedy tu, ve které existuje genetické příbuzenství.

Děti, které žijí v DD, sem přicházejí z rodin ohrožených (ohrožené základní funkce, např. emocionální, výchovná, ochranná či ekonomicko-zabezpečovací), z rodin asociálních, vyznačujících se nedostatkem hodnotového i sociálního napojení na běžnou společnost, z rodin, ve kterých je uspokojování vlastních potřeb jejích členů řešeno bez ohledu na platné právní normy. V těchto rodinách se vyskytuje zanedbávání, zneužívání, agresivita, užívání návykových látek, absence správných hodnot atd. Toto všechno děti v průběhu svého dospívání v DD vědí. Pravděpodobně také chápou, že není zdravé v takové rodině vyrůstat. Někdy členy své rodiny v určitých etapách svého života odsuzují a pohrdají jimi. Vytváří si kolem sebe novou rodinu, tzv. rodinu sociologickou (rodinná skupina DD), někdy se stane i to, že si dítě vytvoří rodinu psychologickou, tzn. že se rozhodne, že za svou rodinu považuje např. hostitele, patrona atp.

Drtivá většina dětí se však ke své původní biologické rodině po odchodu z DD vrací nebo by se k ní alespoň ráda vrátila. To mj. vyplynulo z našeho výzkumu, ve kterém byly kontakt s rodiči a návrat k původní rodině často zmiňovány. Samotná touha vrátit se k biologické rodině je pochopitelná – vše, co děti v DD znaly, po jejich odchodu z této instituce zmizí, jedinou jistotou, která v jejich životě zůstává, je biologická rodina. Ať je jakákoliv.

Z rozhovoru s dětmi vyplynuly v kontextu návratů k jejich původní rodině dvě skutečnosti, respektive dva směry, kterými se život dětí následně ubírá. V prvním případě se jedná o to, že rodina své děti, které donedávna vyrůstaly v DD, kladně přijme.

Ve druhém případě je rodina odmítá. Touha vracet se k rodině u těchto dětí však přetrvává, i když dochází k pokusům maskovat ji odmítáním a tvrdými slovy. Máša v rozhovoru například uvedla: „Byla jsem tak ráda, že jsem z děčáku vypadla, to byly pořád samý pravidla, musíš, nesmíš, byla jsem strašně ráda, že jsem volná. Ani by mě nenapadlo vracet se k mámě, tam by to bylo to samý.“ V jiné části rozhovoru tato dívka ale tvrdila: „Máma o mě nikdy nestála, a tak jsem věděla, že se k ní nebudu moct vrátit...vrátila jsem se k mámě, ale pořád mě pomlouvala,

že jsem feťáčka, neměly jsme co jíst, a tak jsem musela nakonec po pár dnech odejít.“ Této dívce se tedy podpory od její vlastní rodiny nedostalo, dostala však alespoň možnost si návrat vyzkoušet (a možná zjistit, že není o co stát). Takovou možnost ale neměla Silva, která do DD přišla dobrovolně, na svou žádost. Ta velmi touží po návratu domů, ke své původní rodině, která na ni však zanevřela. „*Máma se zlobí, že jsem ji tehdy tahala po soudech, a nechce mi to odpustit,*“ uvádí, ale téměř zároveň vysvětluje, že jí matka často do telefonu brečí, že nemá peníze. Z toho je dívka nešťastná – jasně totiž z matčina jednání cítí volání o pomoc (finanční). Tu by jí ráda poskytla, ale sama nemá na živobytí. V tomto případě matka své dítě odmítá, zároveň ho však citově vydírá a žádá po něm finanční podporu.

Obdobně tomu je u dětí, které jsou svou rodinou zpět po odchodu z DD „vřele“ přijaty. Chybí zde sice aspekt odmítnutí, ale citové vydírání a žádost o finanční podporu se v jejich případě ovšem vyskytují také. Dominik např. uvádí, že všechny peníze, které dostal jako odchodné od DD, dal svému otci. „*Udělal jsem to rád, konečně jsem pro něj mohl něco udělat,*“ vysvětluje. Několikrát za otce zaplatil nájemné a elektřinu, když mu došly peníze, vyhodil ho otec na ulici s vysvětlením, že si teď bude muset najít někoho (partnerku), která bude nájem platit, a syn by mu v bytě překážel. Obdobně se o své rodiče zpočátku „starali“ i bratři Havel a Vlado. „*Máma bydlela ve squattu, takže jsem byl šťastnej, že jí konečně můžu pomoci. Nosil jsem jí jídlo, sháněl jsem jí fet, alkohol, pořád chtěla víc a víc,*“ uvedl Vlado. Nakonec pro matku začal i krást. Obdobně se vlastně zachoval i jeho bratr Havel, pouze s tím rozdílem, že ten ve své dobrotě nějakou dobu (než mu peníze došly) finančně zajišťoval i svého otce. „*Byl na mě hrdej, že jsem něco dokázal, to víš, to se mi dobře poslouchalo,*“ uvádí důvod, proč pomáhal také otci, i když věděl, že otec není čestný člověk. V minulosti totiž svým třem dětem otec zcizil peníze, které dostali od svého dědečka (částka 3 x 20 tisíc korun). Peníze si k němu děti daly do úschovy v dobré naději, že peníze alespoň neutratí a budou je mít někde v bezpečí.

Peníze ale nejsou jediná věc, kvůli které rodiče své děti „povolávají“ zpět do jejich původních rodin. Štěpán například vypověděl, že jeho otec má peněz dost, ale chyběl mu „parták“ na pití (alkoholu). „*Já byl tak šťastnej, že se o mě zajímá, fakt, to si ani nedokážeš představit, ale pak jsem pochopil, že mě má jenom na chlast a aby si stěžoval,*“ vysvětlil a doplnil, že se s otcem nakonec musel přestat vídat, protože by spadl na samé dno. Evžen, Havel a Vlado zase v průběhu rozhovoru uváděli, že cítili potřebu rodiče (matku) chránit. Evžen např. uvedl: „*Máma pořád brečela, hlavně ať od ní neodcházím, ne... protože nikoho nemá, no mě jí bylo líto, a tak jsem tam u ní byl. Ale neznal jsem tam nikoho, úplně odříznenej od kámošů, práce,*

ale pořád jsem si říkal, že ta máma za to stojí. Pak jsem jí asi začal nějak štvát, tak si našla jinýho chlapa, a to už jsem jí nebyl dost dobrej. “

Z výpovědí dětí lze učinit následující závěry: Jednou z překážek, která brání dětem z DD úspěšně vstoupit do vlastního samostatného života, je jejich návrat k biologické rodině. Po tom děti touží nehledě na to, jak špatné zkušenosti se svou rodinou a jejími členy z minulosti mají. Tato touha děti přiměje k tomu, že (i když je rodiče zpět definitivně nepřijmou) jsou ochotné rodinné příslušníky finančně podporovat do té doby, než jim dojdou peníze, dále bydlet s nimi, popř. suplovat jim pozici partnera (zde dokud si rodič nenajde za dítě náhradu, tedy obecně do té doby, dokud to rodiče dovolí). Děti tak přicházejí o finanční prostředky, které by mohly věnovat nejspíše do svého vlastního bydlení, v lepším případě také do vzdělání, zjednodušeně do osamostatnění se. Děti kromě finančních prostředků přicházejí také o iluze. Jakkoliv by se mohlo zdát, že jsou na zklamání ze strany rodičů zvyklé, může v nich zklamání, přicházející na prahu dospělosti, zanechat hluboké rány např. v podobě rezignace na život nebo hledání úniku v návykových látkách (což s sebou opět přináší bariéru úspěšného vstupu do samostatného života). V neposlední řadě je třeba také zmínit, že návrat dětí k rodičům znamená také velké riziko toho, že převezmou jejich životní styl (závislostní chování, bezdomovectví, kriminální činnost atd.).

Doporučení: Návrat dětí z DD zpět ke svým původním rodinám jako jeden z faktorů ovlivňující jejich neúspěšný vstup do samostatného života je velmi těžké ovlivnit, eliminovat ho. Jedná se zřejmě o přirozené jednání člověka, které souvisí s pudy (rodiče děti přirozeně milují a je to právě tento druh lásky, který ústavní výchova dětem dát nemůže). Zvažovat, jaké doporučení lze učinit, aby tento faktor ztěžoval dětem jejich vstup do samostatného života co nejméně, znamená vycházet z předpokladu, že děti z DD se po odchodu z něj vrací ke svým původním rodinám. Je třeba s nimi o tomto návratu hodně hovořit, připravit je na to, co je může potkat, jak mají na takovou situaci reagovat, jak mají postupovat a vysvětlovat jim, jak by mohl jejich život vypadat, kdyby se nechaly např. využívat, stáhnout psychicky na dno či přemluvit k páchání kriminální činnosti. Ze zkušenosti víme, že opravdu dlouhodobé opakování dobře míněných rad může vést k tomu, že si tyto rady děti nakonec vezmou za své. Doporučujeme také více pracovat s rodinou (rodinná terapie) v rámci spolupráce s OSPOD (jakýsi dohled nad situací, podchycení nevhodného chování a možnost podat dítěti pomocnou ruku při problematickém návratu do rodiny), který je ze zákona povinen dva roky po opuštění zařízení

poskytovat dítěti pomoc při řešení tíživých životních situací.¹³⁰ Ačkoliv jsou představy Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) takové, že by vychovatelé DD mohli pracovat s rodinami dětí v budoucnu sami (vyplývá ze zprávy MPSV: Zpráva z návštěvy zařízení DD Dolní Počernice), my doporučujeme ponechat práci s rodinou plně v kompetenci OSPOD. Důvodem je skutečnost, že sociální práce není náplní práce speciálního pedagoga – vychovatele, působícího v DD (mj. též otázka vzdělání, časových možností, prostorového vybavení atd.).

5.2 Finanční prostředky – nedostatek

Osamostatňují-li se děti z běžných rodin, předpokládá se u nich nějaká forma finanční podpory. První výplaty, první samostatné nájmy, první faktury za nedoplatky energií, první zjištění, že výplata nestačila a peníze došly dříve, než se očekávalo atd. To vše zahrnuje finanční stránku osamostatňování. Dětem z DD nejsou nablízku rodiče, kteří by jim v případě finanční nouze vypomohli. Nesprávné zacházení s finančními prostředky, které je pro mládí tak typické, může velice jednoduše vést k vytváření dluhů, dítě se dostane do dluhové pasti, popř. dluží všem okolo sebe peníze, je vydíráno, a proto se uchýlí k trestné činnosti (krádeže, loupežná přepadení apod.).

Jednorázový finanční příspěvek, který děti v DD na konci svého pobytu dostanou, je dle jejich výpovědí nedostačující. „*To si nikdo nedovede představit, jaký to je, muset si všechno platit sám a nemít na to...a tu almužnu, co dostaneš při odchodu, za to si sotva koupíš chlast na party s kámošema,*“ nechal se slyšet Havel (při odchodu z DD dostal jednorázový finanční příspěvek ve výši 25 tisíc korun). „*Jak jsem měla asi zaplatit za kauce, když po mě chtěli 3 nájmy dopředu, to je 45 tisíc korun, při odchodu z děčáku jsem dostala něco přes dvacku,*“ stěžuje si na nedostatečnost finančního zajištění ze strany DD také Máša.

Nedostatek finančních prostředků souvisí také s neschopností s financemi hospodařit, a to i přesto, že právě na tento aspekt klade DD Dolní Počernice velký důraz. „*Ty vaše kurzy finanční gramotnosti, koho to jako zajímá...to jsme měli na háku, jsme tam chodili, co si myslíš, z donucení,*“ vyjadřuje se ale k finanční přípravě na samostatný život Dominik. „*Účtování na cvičném bytě? No tak to jsem měl taky na háku, strejda to za mě vždycky udělal, jsem věděl, že i když bude průšvih, tak se to nějak zahladí,*“ doplňuje tentýž hoch. „*No tak jsem si místo jaru koupil karton cigár (na cvičném bytě, pozn. autorů), o co jako jde?*“ staví se k problematice

¹³⁰ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 48/2002, ustanovení § 33.

zacházení s penězi Vlado. „*A asi jak to mám udělat, když nemám práci, to ti nikdo neřekne, hlavně že nás učí, ať si nebereme úvěry, protože bysme do toho spadli, no to mi přijde vysloveně směšný,*“ vyjadřuje se k problematice Máša, která naznačuje, že si peníze na kauci (bydlení) nakonec vydělala tím, že poskytla majiteli pronajímaného bytu sexuální služby. „*Byl jsem na startovacím bytě, prachy jsem měl, ale nájem jsem neplatil. Jako kdo ti co za to udělá? Nikdo nic, děcák to zaplatí, to všichni víme, tak proč to hrotit, ne?*“ Toto je výpověď Štěpána, který na cvičném bytě působil půl roku.

Jeden z chlapců (Vlado) při odchodu z DD obdržel od sponzora DD větší finanční částku, a sice 20 tisíc korun, s těmito penězi naložil takto: „*Z toho jsem si teda zaplatil dva nájmy a zbytek jsem prokalil, ty nájmy, to byla podmínka.*“ Z výpovědi tohoto dítěte vyvstává otázka, zda za nedostatkem finančních prostředků dětí odcházejících z DD skutečně stojí jejich vybavení nedostatečnou částkou (jinými slovy, zda neschopnost užít finanční prostředky účelně nesouvisí spíše s neschopností hospodařit než z nemožností je užít v důsledku jejich absence).

Špatné hospodaření s penězi zahrnuje také aspekt jejich rozdávání rodičům, o kterém bylo blíže pohovořeno v předchozí kapitole (5.1 Původní rodina – návraty).

Nedostatek finančních prostředků je dán také tím, že děti často nemají řádné zaměstnání. Tuto skutečnost považujeme za velmi závažnou, respektive tento aspekt shledáváme v kontextu vstupu do samostatného života dětí z DD natolik důležitý, že je od špatného hospodaření s finančními prostředky vydělen a stává se v rámci výzkumu samostatnou oblastí (viz následující kapitola (5.3 Zaměstnání – absence)

Z výpovědí dětí lze učinit následující závěry: Jednou z překážek, která brání dětem z DD úspěšně vstoupit do vlastního samostatného života, je nedostatek finančních prostředků, kterými při odchodu z DD disponují. Na vině je podle dětí nízký jednorázový finanční příspěvek, který je jim při odchodu z DD poskytnut, dále špatné hospodaření s penězi, finanční podpora rodičů dětmi a absence řádného zaměstnání.

Doporučení: Doporučení k dvěma posledně jmenovaným důvodům (tedy finanční podpora rodičů dětmi a absence řádného zaměstnání) jsou stanovena v rámci jiných kapitol (předchozí a následující). Doporučení v oblasti nedostatečných finančních prostředků jakožto faktoru ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z DD do samostatného života se tedy dále týkají nízkého jednorázového finančního příspěvku daného zákonem a špatného hospodaření dětí s penězi.

Jednorázový finanční příspěvek je jediným zdrojem peněz, které děti při odchodu z DD dostávají. Nečerpají žádné jiné finanční prostředky, pouze výjimečně dostávají další finanční

částky, např. v podobě sirotčího důchodu, který dítěti plyne po dobu jeho působení v ústavní péči a který mu DD ukládá do doby zletilosti, popř. odchodu z DD.

Navrhujeme proto zvýšit částku jednorázového finančního příspěvku na 70 tisíc korun. Vzhledem k tomu, že z výzkumu vyplynulo, že není jisté, zda by děti byly schopné s touto finanční částkou nakládat účelně, doporučujeme také zavést mechanismy kontroly vyplácení této částky na konkrétní účely. Jsme si vědomi toho, že toto doporučení si žádá legislativní úpravy, a tak tímto doporučením poukazujeme na rezervy v legislativě. Myslíme si, že způsoby kontroly hospodaření s poměrně vysokou navrhovanou částkou mohou zůstat buď v gesci DD (domníváme se, že vychovatelé jsou totiž společně s dítětem zřejmě nejvíce kompetentní k účasti na rozhodnutí, jakým směrem budou finanční prostředky vynaloženy), nebo by kontrolu mohli vykonávat kurátoři pro dospělé. To by zajistilo, že s nimi děti, odcházející z DD, budou v kontaktu (více o problematice kontaktu s dětmi z DD a kurátorů pro dospělé pojednáváme v kapitole 5. 5 Chybějící personální podpora).

Dále doporučujeme zprostředkovat finanční pomoc dětem ve spolupráci s různými nadačními fondy. Jako příklad uvádíme program obecně prospěšné společnosti Dejme šanci dětem, která realizuje řadu projektů, mezi nimi i projekt Podporuj mě (podporovatel vybranému dítěti spoří nemalé finanční prostředky, které jsou dítěti při osamostatňování se k dispozici – zavedeny jsou zde kontrolní mechanismy). DD by měly takové projekty aktivně vyhledávat a děti do nich zapojovat.

Děti z DD Dolní Počernice jsou motivovány k tomu, aby od 15 let věku (druhou podmínkou je účast na vyšším sekundárním vzdělávání) chodily na brigády. Doporučujeme, aby vychovatelé děti motivovali k tomu, aby si určitou finanční částku z brigády spořily a vydržely s ní nedisponovat do odchodu z DD. Pokud by dítě bylo schopné měsíčně odkládat například 500 korun, částka, kterou by si naspořilo ke dni odchodu, by se mohla pohybovat kolem 24 tisíc korun (za 4 roky). Dále doporučujeme, aby se zpřísnila pravidla pro finanční hospodaření na cvičných bytech, následně potom i na bytech startovacích. Jsme si vědomi toho, že téměř každý mladý člověk si po vstupu do samostatného života vyzkouší žít nějakou dobu od výplaty k výplatě, víme také, že mládí podléhá svodům využít finanční prostředky na mnohem atraktivnější záležitosti než je koupě jízdného, platba nájmu či splátka peněz, které si člověk půjčil od kamarádů. Zůstáváme k této záležitosti sice shovívaví, nicméně u dětí z DD není k takovému chování shovívavost na místě. Podmínky jejich osamostatnění jsou tvrdé, tyto děti si nemohou dovolit finančně se zadlužit. Učme je proto, že špatné zacházení s penězi (cílené nevycházení s nimi, jejich používání na jiné než určené účely) na cvičném bytě znamená návrat

na rodinnou skupinu nebo kontrolu (např. v podobě přidělování celkového měsíčního obnosu po denních dávkách). Dejme jim najevo, že cílené neplacení nájemného na startovacím bytě znamená jeho okamžité odejmutí (exemplární příklady potrestání by mohly vést k tomu, že si další děti rozmyslí nájemné neplatit, i když peníze mají).

5.3 Zaměstnání – absence

Poté, co člověk ukončí přípravu na zaměstnání (studium), očekává se, že se zařadí do pracovního procesu. U dětí z DD může mít tento (na první pohled jednoduchý) přechod mnoho úskalí.

Stěžejní roli při uplatnění na trhu práce v samostatném životě je příprava na budoucí zaměstnání, tedy zmiňované studium. Přesto, že se vychovatelé snaží děti ke studiu motivovat a udržet je v DD do té doby, než ukončí závěreční zkoušky, stává se, že dítě se z nejrůznějších důvodů nevyučí, nedostuduje. „...*abych mohla jezdit za sourozencema do Prahy, abych uživila sebe a Luboše, musím chodit na brigády...víš, no do školy už se nevrátím,*“ uvádí důvody ukončení studia Silva. Tato dívka tedy ukončila studium z finančních a existenčních důvodů.

Jiným příkladem předčasného ukončení přípravy na zaměstnání na odborném učilišti je nedostatek vůle. „*To nebylo nic pro mě, mě to nebavilo. Ale zato mě bavilo, jak se tety vztekaly, že nechodím do školy...ne nic nebylo pro mě dobrý, nic, já sem do školy chodit nechtěl, proč, mě stačila základka, sem už chtěl prachy,*“ uvedl například Dominik. Nejedná se tedy o stejný případ, jaký uvedla Silva. Pro Dominika nebyla důvodem přerušení studia nutnost ekonomicky se zaopatřit, ale nízká motivace ke studiu.

Důvodem pro ukončení studia může být také touha po samostatnosti. To dokazuje výpověď Máši: „*Měla jsem divný období, nechtěla jsem bejt pod kontrolou, odešla jsem z děcáku, nemakala jsem, bydlela jsem u přítele a ve třetáku jsem odešla ze školy, potřebovala jsem už prostě nikde nebejt pod tou kontrolou.*“

Některým dětem se do práce (třeba po vzoru jejich rodičů) jednoduše nechce. Hledají proto různé důvody, kterými absenci zaměstnání omlouvají. „*Pracovat jsem zkoušela, ale všude se chovali jako idioti. Myslim, že nejsem vhodnej adept na práci, jsem konfliktní, víš jak,*“ uvádí například Máša. „*Co práce, jak práce? Děláš si srandu? Vyjdeš konečně z děcáku, nikdo tě nekontroluje a ty vlezeš zase někam, kde musíš poslouchat nějakýho nadřízenýho? Fakt ne díky. A jako makat za tak nuzný peníze, co ti nabízej...hele, já se chystám zařídit se sám na sebe, jo že mi to dlouho trvá, a komu to vadí, fotr taky půlku života nepracoval a žije docela dobře*“ uvádí jako důvod toho, že nemá zaměstnání, Štěpán.

Některé děti (nehledě na to, zda studium dokončily či nikoliv) pracovat chtějí, a také tak bezprostředně poté, co ukončí přípravu na budoucí povolání, učiní. Dlouho však v zaměstnání nezůstávají, střídají je. „*No znáš to, pár průserů, každému hned vadí, že jednou dvakrát nepřijdeš, i když jsem se jim to snažil vždycky vysvětlit, ale pak mi nebrali telefon, nechtěli se mnou mluvit, to byly jenom kecy, jednou jsi dítě z děcáku, a tak tě nikde nechtěj.*“ Havel, který učinil tuto výpověď, se v tomto případě pasuje do role ublíženého a očekává, že s ním bude extra zacházeno: „*Tak měli mi dát víc šancí, nemyslíš?*“ stěžuje si.

Zcela opačnou roli zaujali v rámci zaměstnání Dominik a Evžen. Ti do zaměstnání (Dominik tedy bez toho, aby dokončil studium na středním odborném učilišti) po ukončení školy, nastoupili.

Tito chlapeci se na skutečnost, že jsou z DD, neodvolávají, nevyžadují extra zacházení. Střídání zaměstnání u Dominika má za následek neochotu učit se novým věcem. „*Pořád mi někdo něco říkal, jak mám co dělat, tak nejsem blbej ne, to vím nejlíp sám, no to už mě nebavilo, no vždycky jsem je poslal do ... a pak jsem letěl, že jo,*“ vypráví. Stejně tak, jako byl Dominik neochoten smířit se s pozicí studenta, odmítá se v životě učit a podvolovat se i v zaměstnání. Bez vzdělání je pro něj navíc obtížné najít si práci, což si uvědomuje, protože tvrdí: „*Jsem blbec, asi jsem se měl něčím vyučit, to bych měl asi jednodušší.*“

Častá absence zaměstnání u Evžena pramení z pocitu nedocenění, také z toho, že si nevěří a do další práce ztrácí chuť. Vystihuje to jedna z jeho výpovědí: „*Tak když mi řekla (vedoucí pracovnice, pozn. autorů), že si to mám udělat po svém, tak jsem si to přeskládal po svém (zboží v obchodním regálu, pozn. autorů), a tak co se pak diví, že má jinde mejdlo a jinde šampony na vlasy, no tak jsem se s ní pohádal a to víš, že jsem letěl, to je jasný, co by tam se mnou taky dělali.*“ Evžen se navzdory neúspěchům snaží pokaždé hledat novou práci, tvrdí ale, že pro něj žádná vhodná asi už neexistuje, začíná rezignovat.

Rezignace na to, že dítě opouštějící DD najde zaměstnání, není ovšem v jeho životě rezignací jedinou. Absence zaměstnání s sebou přináší nedostatek finančních prostředků na uspokojení základních potřeb. „*Sotva jsem měl po odchodu z DD co do huby,*“ nechal se slyšet například Havel. „*To si nikdo nedovede představit, jaký to je, muset si platit nájem, teď nemáš dobrou práci, a elektrika, kredit, jídlo, cigára...no to se nedá utáhnout. Takže jenom sedíš doma, kouříš a pak se z toho radši zleješ,*“ vysvětluje a dokazuje, že zoufalství z absence zaměstnání a z nedostatku finančních prostředků může člověka jednoduše uvrhnout do spárů návykových látek (únik od reality).

Na tomto místě doplňujeme, že nedostatek finančních prostředků společně s absencí zaměstnání je spouštěčem zadluženosti dětí.

Z výpovědí dětí lze učinit následující závěry: Jednou z překážek, která brání dětem z DD úspěšně vstoupit do vlastního samostatného života, je úplná absence (popř. častá absence) zaměstnání. Mezi důvody, které toto způsobují, patří předčasné ukončení přípravy na povolání (a s tím spojené omezené pracovní návyky), negativní postoj k zapojení se do pracovního procesu a pracovní selhání dětí). Jedním z důsledků absence zaměstnání je potom zadluženost a frustrace, která může vést k užívání návykových látek.

Doporučení: Jedním z důvodů obtížnějšího zapojení na trhu práce je tedy skutečnost, že dítě předčasně ukončí školu nebo že po ukončení základní školy se odmítá dále na pracovní život připravovat (odmítá studovat a nějak se specializovat). Zde všechna doporučení stojí a zároveň padají s psychickými a intelektovými vlastnostmi dítěte (ochota studovat, školní úspěšnost, psychické rozpoložení). Nikde také není psáno, že dítě, které absolvuje pouze první dva stupně základní školy, nemůže být v pracovním životě úspěšné. Přesto doporučujeme vychovatelům nerezignovat, vydržet a dětem, které se studiu vzpírají, nabízet různé možnosti a varianty způsobu přípravy na budoucí povolání (např. přestup na jiný obor, jiná forma studia). Obdobně lze také doporučit, aby vychovatelé s dětmi vedli často rozhovory na téma, proč je důležité mít v životě práci (jako prevence nevhodného postoje dítěte k zařazení se do pracovního života) a aby děti se účastnily různých sociálních a pracovních programů, jejichž cílem je prevence a maximální snížení pravděpodobnosti rizikového chování v podobě odmítání zařadit se do pracovního procesu. Jako příklad projektu, který si kladl za úkol podpořit formování soběstačnosti mladých lidí v samostatném životě, lze uvést projekt společnosti Talia, která prostřednictvím víkendových pobytů předávala dětem z DD mj. také informace z oblasti trhu práce.¹³¹

Za závažnou považujeme skutečnost, že důvodem k ukončení studia je potřeba dětí se finančně zabezpečit. Jedná se o děti, které DD opouštějí (z různých důvodů) ještě v době svého studia. Konstatujeme, že těmto dětem by měla být umožněna dlouhodobá spolupráce s kurátorem pro dospělé. Ten poskytuje mj. poradenství, může dětem také pomoci zařídit různé finanční a věcné dávky, ukázat jim, že ekonomické zabezpečení může jít ruku v ruce se studiem. O problematice

¹³¹ EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND: Projekt: Sociální integrace mládeže z dětských domovů - pomoc dětem znevýhodněných při vstupu na trh práce a udržení si zaměstnání. *Www.esfcr.cz* [online]. 2014 [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/documents/21802/749951/3.1+Talia_A/cb0b2405-5d91-4df6-b49a-ff3feaa8fe83

spolupráce kurátora pro dospělé a dětí odcházejících z DD pojednáváme dále v samostatné kapitole 5. 5 Chybějící personální podpora.

Selhání v práci v důsledku nešikovnosti, neznalosti, krátké pracovní praxe, psychických potíží (např. blok) nebo rezignace na zaměstnání v důsledku nemožnosti nalézt jej, jsou záležitosti, u kterých lze naštěstí nějaká řešení nalézt. V první řadě doporučujeme spolupráci DD s konkrétními firmami (autoopravny, cukrárny, kadeřnictví, kavárny atp.), kde děti mohou vykonávat nejprve brigádu a později při odchodu do samostatného života zde mohou nalézt zázemí svého prvního „skutečného“ zaměstnání. Úzkou spoluprací doporučujeme, protože jsme si vědomi, že spolupráce s dětmi si žádá trpělivost, mnoho vysvětlování na všech stranách (DD, děti, zaměstnavatel), řešení konfliktů nebo naopak sdělování informací o dosažených úspěších.

Dále doporučujeme spolupráci DD s různými organizacemi a úřady, které v dlouhodobém horizontu s dětmi spolupracují. Za velmi užitečný považujeme např. projekt Ministerstva práce a sociálních věcí Úřad práce pomáhá dětem z DD. Děti se zde v rámci několika besed seznámily s tím, jak mohou zvýšit šanci na získání zaměstnání.¹³² Projektem, který velmi pečlivě a dlouhodobě připravoval děti z DD na vstup do pracovního života, je také např. projekt odborné platformy Byznys pro společnost nazvaný New Job/New Life (Nová práce/Nový život). Díky projektu bylo např. možné na základě individuální přípravy dětem najít vhodnou pracovní pozici a pomoci jim se zapracovat. Domníváme se, že právě ona následná pomoc (nikoliv pouze zprostředkování zaměstnání) je pro eliminaci ztráty zaměstnání jakožto faktoru bránícímu dětem z DD úspěšně vstoupit do samostatného života velmi důležitá.

5.4 Bydlení – absence

Finanční zabezpečení dětí opouštějící DD ve velké míře souvisí také se schopností zajistit si bydlení. Absence zaměstnání jako důvod toho, proč se nějakou dobu pohyboval na ulici bez domova, uvedl např. Vlado. „*Neměl jsem prachy, a tak jsem šel bydlet k matce do squattu.*“ Prakticky totožnou výpověď uvedl i jeho bratr Havel.

O možnost bydlení děti přicházejí také v důsledku jejich zbrklého a nepromyšleného rozhodnutí nevyužít startovací bydlení a jít raději bydlet s partnerem. „*Odešla jsem z děcáku, měla jsem cvičnej byt, ale měla jsem problémy, vzali mi ho, já tam stejně nechtěla být, byla jsem u přítele, nemakala jsem,*“ uvedla například Máša. Tato dívka z DD utekla těsně před svými 18.

¹³² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY: ÚP Pomáhá dětem z dětských domovů. *W*www.mpsv.cz [online]. 2014 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/783357/TZ_Kluby_na_cestech.pdf/16a41bbb-530a-8655-1f90-06ff0a277591

narozeninami. Důvodem útěku jsou jednak obavy z důsledku selhání na cvičném bytě (návrat na původní rodinnou skupinu), a jednak její romantické představy o společném životě s přítelem. „*S tím jsem ale skončila, choval se jako idiot, pil, bil mě a kontroloval..., a tak jsem chvíli byla u mámy, ale ta mě začala pomlouvat, že jsem feťáčka, nebylo pro mě místo no, navíc jela na drogách, tak jsem bydlela po kamarádech a pak nějaký čas no na ulici.*“ Stejně jako Máša, co nejrychleji, jak to šlo, z DD odešel také Dominik. „*Nic už jsem nechtěl, já jsem byl rád, že už sem nikdy nemusím páchnout, jak já byl šťastnej, že už jsem pryč,*“ odůvodňuje, proč v jeho startu do života nehrálo roli startovací bydlení.

Za partnerem odešla také Silva, která sice doposud o bydlení nepřišla, nicméně kvůli tomu, aby se tak nestalo, je nucena žít v jedné domácnosti s přítelem, se kterým se již odcizili. „*Když jsem se s Lubošem chtěla rozejít, když nás jeho máma vyhodila, to jsme se strašně hádali, tak jsem nemohla. Kam bych jako šla? A za co bych žila, že jo.*“ Z důvodu neuváženého odchodu za partnerem a nevyužití možností, které nabízí DD, přišel o bydlení také Havel. Nějakou chvíli bydlel s matkou své dívky, které ale po nějaké době začal vadit.

Některé děti při odchodu z DD naopak možnost bydlet na startovacím bytě využívají. To je případ Štěpána a Evžena. Oba dva zde však pobýli pouze krátkou dobu. Důvodem odebrání startovacího bydlení bylo neplacení nájmu. Ale zatímco Štěpán peníze měl a nájemné neplatil z přesvědčení, že se mu nic nestane, Evžen neplatil nájemné z důvodu finanční tísně. „*Jako a co, já ty prachy měl, ale komu jsem je měl dávat? Jako proč, byt odpornej, vždyť jsi to viděla sama, no to bylo směšný, vyhazovali mě pár měsíců, no a tak jsem šel a bydlím po kamarádech, hele pohoda,*“ vypráví Šimon svůj příběh o bydlení. „*Já bych tam byl bejval i zůstal,*“ tvrdí Evžen a pokračuje: „*... jenže když jsem neměl práci a nemohl jsem byt platit, tak co no, tak jsem chvíli bydlel u kámošů, domů jsem se ani radši nepokusil vrátet, táta alkoholik.*“ V době rozhovoru bydlel Evžen potají na ubytovně u kamaráda.

Na tomto místě bychom rádi upozornili na skutečnost, že žádné z dětí při výkladu toho, kam se jejich životy ubírají v oblasti bydlení, nezmínilo, že by se chystalo zažádat město o tzv. sociální bydlení. Předpokládáme tedy, že o této záležitosti nevědí.

Z výpovědí dětí lze učinit následující závěry: Jednou z překážek, která brání dětem z DD úspěšně vstoupit do vlastního samostatného života, je absence bydlení. Na vině jsou nedostatek finančních prostředků, předčasné odchody z cvičných bytů (z DD obecně), selhání na startovacím bytě, nevyužití startovacího bydlení a nevyužitá možnost získat bydlení od města.

Doporučení: K problematice nedostatku finančních prostředků jakožto faktoru významně ovlivňujícího možnosti v oblasti bydlení, jsme formulovali doporučení v kapitole 5. 2 Finanční prostředky – nedostatek.

Selhání (opakované) dítěte na cvičném bytě, není (na rozdíl od bytu startovacího) důvodem k tomu, aby bylo dítě z DD propuštěno. Opakované selhání vyhodnocené jako nezralost člověka a neschopnost např. hospodařit s finančními prostředky však může mít za následek návrat dítěte na původní rodinnou skupinu. Takto viditelně demonstrované selhání dítě může donutit k útěku nebo k dobrovolnému odchodu z DD (pokud je zde dítě již na dobrovolném pobytu). Doporučujeme proto mít s dětmi na cvičných bytech trpělivost a k jejich selháním být tolerantní, posilovat jejich sebevědomí v oblasti samostatného bydlení, hodně se jim věnovat a to i za cenu personálního posílení (provázející pedagog). Jsme toho názoru, že děti z DD velmi dobře dokážou fungovat na rodinných skupinách (jasná, naučená a zažitá pravidla), tyto zkušenosti se jim ale špatně přenášejí do samostatného života. Musí se naučit orientovat se v nové administrativě, vycházet s penězi, komunikovat s úřady atp. Potřebují někoho, kdo jim pomůže vše uspořádat. Pro děti, které samostatné bydlení (zjistí se v průběhu pobytu dítěte na rodinné skupině nebo na cvičném bytě) nezvládají, doporučujeme spolupráci s dalšími organizacemi (např. domy na půl cesty, azylové domy nebo chráněná bydlení).

Je škoda, že děti nevyužívají startovacího bydlení z důvodu odchodu za partnerem či potřebě odpoutat se od života v DD. Naplnění těchto tužeb přece není v rozporu se startovacím bydlením. Doporučujeme proto o odchodu dítěte z DD a jeho možnostech bydlení neustále hovořit, předkládat mu pro a proti různých alternativ bydlení (např. dítěti vysvětlit, že zatímco startovací bydlení, ve kterém bude bydlet s partnerem, je jistota, bydlení u partnera nikoliv). Obdobné doporučení můžeme učinit též směrem k možnosti dítěte získat sociální bydlení od města. Budou-li vychovatelé o této možnosti s dětmi hovořit, budou děti vědět, že taková možnost existuje.

Bydlení totiž není pouze otázkou přechodného období (startovací bydlení) po odchodu z DD. Dítě by v případě, že v záležitosti prvního bydlení selže, mělo znát své další možnosti. Je potřeba, aby děti věděly, na koho se v takové situaci mohou obrátit. Potřebě personální podpory je věnována celá následující kapitola, ze které také vyplynou konkrétní doporučení týkající se i oblasti bydlení, kde můžeme obecně doporučit, aby dítě bylo v kontaktu s osobou, které důvěřuje, popř. s kurátorem pro dospělé.

5.5 Chybějící personální podpora

Ačkoliv jsou děti (obecně) v průběhu dospívání po mnoha stránkách připravovány na to, že jednou budou muset převzít zodpovědnost nad svými životy, že se budou muset stát samostatnými, najde se v praxi mladého člověka stojícího na prahu dospělosti mnoho situací, se kterými si nemusí vědět rady. Kdo z nás by si nevzpomněl na první návštěvu nějakého úřadu, na nejistotu při zjišťování, jak se má co dělat (např. přestup od lékaře pro dorost a mladistvé k lékaři praktickému, zařízení ztraceného občanského průkazu) a kam se lze obrátit s konkrétním problémem. Dětem z běžných rodin pomáhají v tomto směru vzory. Příkladem může být ztráta zaměstnání jednoho z rodičů. Dítě vyrůstající ve fungující rodině vidí důsledky i to, jakým způsobem rodiče postupují, aby se situace co nejrychleji vyřešila (přihlášení na úřad práce, chození na sjednané schůzky úřadem práce, aktivní hledání práce atp.). Dítě je v případě své vlastní ztráty zaměstnání vybaveno (byť třeba jen podvědomě) informacemi o tom, že při ztrátě zaměstnání se např. chodí na úřad práce, který je příslušný místu bydliště, a zde se situace řeší.

Děti z DD nejenže takové zkušenosti nemají (když vychovatel ztratí občanský průkaz, zaměstnání, zařizuje školku pro své dítě a mnoho dalšího, tomuto dítěti přítomné nejsou), ony se s nimi ve svém samostatném životě mnohdy setkávají dříve, než děti z běžných rodin (konkrétně např. návštěva úřadu práce, vyřízení půjčky nebo ztráta nejrůznějších dokladů). Dalo by se tedy uvažovat o tom, že jedním z možných faktorů neúspěchu dětí z DD do samostatného života by mohla být skutečnost, že v něm čelí řadě situací, kterým nerozumí, nevědí, jak je mají řešit, a tak je neřeší, což je dostává do stále větších problémů. Chybí jim jistota možnosti obrátit se na nějakou osobu, která by jim byla v této situaci rádcem, oporou. Tuto skutečnost potvrdily v rozhovorech i děti samotné. Vyšlo také najevo, že ačkoliv (nebo i právě proto) jsou jim celou dobu nejbližší, za tuto osobu si děti pravděpodobně nezvolí své vychovatele.

Nepřímé vyjádření toho, že na začátku vstupu do samostatného života potřebují děti poradit (i když zpočátku samozřejmě tvrdí, že nepotřebují), má v rozhovorech podobu neznalosti určité problematiky.

Havel například uvedl, že kdyby ho začaly bolet zuby, šel by samozřejmě ke svému lékaři (k tomu, ke kterému byl zvyklý chodit v DD). Na upozornění, že si neplatí zdravotní pojištění a lékař by ho nemusel ošetřit, reagoval takto: „*Jaký pojištění? Tak nevím, tak bych asi šel k nějakému známému no, co by mi to udělal zadarmiko. To za mě neplatí jako stát? No to jsem asi v pěkný kaši teda.*“ Tentýž chlapec se nechal slyšet: „*Startovací byt jsem si měl vzít tehdy,*

když jsem mohl, ale já chtěl bydlet s partnerkou, pak už to nešlo.“ Jeho výpověď naznačuje, že s nikým různé alternativy bydlení a možné důsledky z nich plynoucí neprobíral. Havel také dále např. v rozhovoru uvedl, že při ztrátě zaměstnání šel na úřad práce, ale nikdo tam nebyl, a tak už tam nikdy nešel (nejistota, obavy).

Nepřímo se k tomu, že si v životě nevěděla rady, vyjádřila i Silva, když uvedla: *„Když jsem se s Lubošem chtěla rozejít, když nás máma vyhodila, to jsme se strašně hádali, tak jsem nemohla. Kam bych jako šla? A za co bych žila, že jo.“* Obdobně si nevěděl rady ani Evžen: *„Já fakt nevím, co budu dělat, když nenajdu práci, už teď vím, že u Patrika na ubytovně bydlet dlouho nemůžu.“* Tento chlapec na otázku, zda ví, kam se může obrátit, jednoznačně odpověděl, že na vychovatele určitě ne. Jako důvod uvedl, že si myslí, že by mu stejně nepomohli a navíc také přiznal, že se za svou situaci stydí tak moc, že by vlastně ani nebyl schopen před ně předstoupit.

Výpověď Evžena, tedy že svou situaci zvládne bez pomoci vychovatelů, není mezi dětmi ojedinělá. Obdobně reagovaly všechny děti. *„Jo vrátit se jako do děčáku a říct, že jsem to všechno pokazil, no tak to ani náhodou, jako ani náhodou, to bych se radši oběsil, než vás zklamat. Ne o radu bych si k vám nikdy nepřišel říct, to ani omylem,“* uvedl například Havel. Štěpán a Vlado jako důvod, proč by se s žádostí o pomoc nikdy neobrátili na vychovatele, uvedli, že jsou si jistí, že by jim vychovatelé pomoci nedokázali. *„Ale teto, tohle přece nejde. Vy máte svoje životy, svoje práce a navíc jsem daleko a taky ... kdo by se ozýval, když je to s ním nahnutý. Spíš jsem se těšila, že se vám ozvu, až budu mít třeba super práci a miminko,“* potvrdila také Silva, že by ráda svým bývalým vychovatelům ušetřila zklamání.

Je pozoruhodné, že se děti na jednu stranu v kritické situaci k vychovatelům pro radu (prosbu o pomoc) přijít zdráhají, na stranu druhou si ale dobře uvědomují, že někoho, kdo by jim v životě pomáhal zvládnout vstup do samostatného života, potřebují. Vyplývá to z řady výpovědí. Například Štěpán v průběhu rozhovoru uvedl, že je mu líto, že už dál nemůže spolupracovat se svojí sociální pracovnící, ke které měl důvěru. Je přesvědčený, že by mu v kritických situacích dokázala pomoci. Dominik přiznal, že v době, kdy měl potíže s bydlením, by byl býval potřeboval pomoci, ale nevěděl, na koho se má obrátit. Havel by se neobrátil o pomoc nejen na vychovatele, ale ani na své bývalé hostitele (ke kterým měl jinak velkou důvěru), důvod uvedl stejný – obava z jejich zklamání. *„Tohle je těžký, no jako psychická podpora (chybějící, pozn. autorů), jako nějakýho dospělýho mít by to chtělo, víš, že ten to s tebou prolítá, před odchodem, udělej tohle, udělej támhle to, zaříd' si tohle, tohle je nutný, kam jít první ti řekne, co si zařídit a tak,“* vyjádřil přesto potřebu podpory. Obdobně přímo reagovala také Silva: *„S OSPODem jsem nespolupracovala vůbec, nepadly jsme si s paní do*

oka, takže za ní nechodím...ale strašně mi chyběla ta vazba na někoho, kdo by mi poradil. To by mi teda strašně pomohlo a asi by to pomohlo myslím i ostatním. A jak by to mělo vypadat? Při odchodu by se dětem měla rozdávat nějaká osoba. Já vím, že je to těžký, spousta děcek odchází v nenávisti, já to vím, ale pro mě jste byli rodina, skvělá parta, když bylo nejhůř, podrželi jste nás, a najednou nic.“ Podle této dívky by osobou, která by při dětech po odchodu z DD stála, nemusel být nutně někdo, ke komu mají důvěru. „*Prostě někdo, kdo ti řekne, co máš dělat, když jsi v háji, když nevíš, kudy dál. Já teď zrovna třeba řeším situaci a fakt nevím. Máma mi volá a brečí mi do telefonu, že nemá peníze. Co já s tím mám dělat. Já sama jsem teď přišla o jednu práci, budu bez peněz, Luboš nepracuje, do školy nemůžu...já vůbec nevím, kde vezmu peníze. A já vím, že se můžou brát nějaký dávky, ale já nevím, jak to zařídit,*“ uzavírá problematiku nejistoty a potřeby poradit Silva.

Z výpovědí dětí lze učinit následující závěry: Mezi oblasti, ve kterých si děti, které odešly z DD, neuměly poradit, patří: platby sociálního a zdravotního pojištění, získání sociálního bydlení, hledání práce, ztráta zaměstnání, sociální dávky, lékařská agenda.

Činíme tedy závěr, že jednou z překážek, která brání dětem z DD úspěšně vstoupit do vlastního samostatného života, je neschopnost praktikovat nabyté znalosti dětí do praktického života (někdy i z důvodu neznalosti) a dále absence osoby, na kterou by se po odchodu z DD mohly děti v dlouhodobém horizontu obracet (která by je podporovala, ke které by popř. měly důvěru), byť třeba jen v otázce morální podpory. Docházíme k závěru, že v této oblasti dochází k možnému pochybení jednak na straně vychovatelů (DD obecně) a jednak na straně sociálního systému.

Doporučení: Doporučujeme, aby se DD zaměřily na konkrétně zjištěné problematické oblasti a aby byla tato témata akcentována v průběhu přípravy dětí na samostatný život. Jako příklad lze uvést (již jednou zmiňovaný) projekt Ministerstva práce a sociálních věcí Úřad práce pomáhá dětem z DD. „*Doufáme, že si děti z DD zapamatují úřad práce jako místo, kde mohou žádat o pomoc, a to nejen při hledání práce, ale i při plánování vlastní pracovní kariéry,*“ uvádí se v hodnocení projektu. Dále doporučujeme aktivně vyhledávat takové projekty, v rámci kterých by děti poznaly osobu, které by mohly důvěřovat (která by existovala vedle vychovatelů, hostitelů, pedagogů z neziskových organizací atp.). Jako příklad uvádíme projekt PATRON, v rámci kterého se děti seznámí s člověkem, který je doprovází na jejich cestě životem.

Ačkoliv se doporučení, která uvádíme dále, nevztahují přímo na samotný DD, rádi bychom na tomto místě alespoň konstatovali, že jedním z opatření, které by dětem z DD pomohlo při jejich osamostatňování se, je vytvoření a dodržování systému spolupráce v rámci OSPOD i po odchodu dětí z DD. Konkrétně by mělo být dodržováno předávání dětí z péče jejich původní sociální pracovnice kurátorovi pro dospělé. Míra spolupráce dítěte a kurátora pro dospělé by měla být závislá na potřebách (a vůli) dítěte. Pokud by byl (jak doporučujeme v kapitole 5. 2 Finanční prostředky – nedostatek) např. zvýšený jednorázový finanční příspěvek spravován kurátorem pro dospělé, dala by se alespoň minimální míra spolupráce dětí opouštějících DD zajistit.

Zároveň by měl být nastaven nějaký mechanismus kontroly, např. ze strany České školní inspekce, který by garantoval, že se dítěti možnosti výše uvedené spolupráce skutečně dostane. Bonusem by potom mohla být spolupráce mezi kurátorem pro dospělé a DD (například v podobě zpráv podávajících informace o tom, jak se dítěti dva roky po jeho vstupu do samostatného života daří). Jsme si vědomi toho, že výše uvedené si žádá legislativní změny.

6 Diskuse a srovnání s jinými výzkumy

Z výzkumu vyplynulo, že děti na samostatný vstup do života nejsou připraveny, a to i přes velkou snahu DD, aby tomu tak nebylo. Tato problematika je zmíněna i v dokumentu Metodika pro dětské domovy a pěstounské rodiny, vydaná v rámci projektu New Job New Life. „*Jedním z hlavních problémů je odtrženost dětí od reálného života. Děti dokážou dobře fungovat v prostředí ústavní péče, kde mají jasná pravidla, dobré zázemí. Nicméně nedokážou tyto své zkušenosti převést do samostatného života,*“ říká se zde.¹³³

Původní rodina - návraty

Situaci dětem při vstupu do samostatného života ztěžuje také skutečnost, že se po odchodu z DD touží vrátit (a často se vrací) do svých původních rodin. Jak víme, nečastějším důvodem umístění dítěte do DD je nedostatečná péče o něj a finanční situace rodiny.¹³⁴ Tyto skutečnosti se v případě většiny dětí nemění ani po letech. Když se vrací zpět do svých rodin, vrací se tam, odkud byly odebrány, s tím rozdílem, že nyní se od nich vlastně očekává, že se ony postarají o své rodiče (hlavně finančně). Tuto skutečnost potvrdil např. Dominik Žbánek (mj. vychovatel a provázející pedagog DD Dolní Počernice) na semináři Start mladých lidí do dospělého života, kde uvedl: „*Není neobvyklé, že peníze, které děti po odchodu z DD dostanou, jim utratí rodiče.*“¹³⁵ Tuto situaci lze změnit velmi těžko. Naskytá se tvrzení, že bez práce s rodinou je návrat do ní pro dítě rizikem. „*Pokud jde o návrat do původního prostředí, rodina dítě zpět sice chce, ale není na návrat systematicky připravována, neboť během pobytu dítěte v ústavní výchově se s rodinou většinou málo pracuje,*“ vyjadřuje se k tématu Tomáš Řezníček (pracovník Diagnostického ústavu Dobřichovice).¹³⁶ Jsme si zároveň vědomi toho, co potvrzuje řada průzkumů (např. Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice¹³⁷), a sice

¹³³ NEW JOB NEW LIFE: Metodika pro dětské domovy a pěstounské rodiny. *W*www.newjobnewlife.cz [online]. 2014 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:z6d0ROLPU9EJ:www.newjobnewlife.cz/pages/serve.php%3Ffile%3D1517912214_1_metodika_detsky-domov.pdf+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-b-d

¹³⁴ PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H. a ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011, s. 9 nebo BITTNER, P. a kol. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Brno: Liga lidských práv, 2007, s. 10.

¹³⁵ ŽBÁNEK, D. Seminář Start mladých lidí do dospělého života konaný dne 22. 2. 2018. Barevný svět dětí.

¹³⁶ ŘEZNÍČEK, T.: Co ovlivňuje úspěšnost dětí po odchodu z dětského domova. *Učitelské noviny* [online]. 2008, (6), www.ucitelskenoviny.cz [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=874>

¹³⁷ STANĚK, M. Nadace Sirius: Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice. *W*www.nadacesirius.cz [online]. 2008 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: http://www.nadacesirius.cz/soubory/Brozura_Sirius_A5_nahled.pdf

že pracovníci OSPOD nemají vzhledem k nízkému počtu pracovníků dostatek času na to, aby pracovali s rodinou dítěte umístěného v DD.

Finanční prostředky - nedostatek

Jednorázový finanční příspěvek je pro většinu dětí jedinou finanční částkou, kterou jsou po odchodu z DD do života vybaveny. Pokud si peníze ponechají (tj. neinvestují je do své původní rodiny), většinou s nimi stejně nedokážou hospodařit. A to i přesto, že v průběhu pobytu v DD absolvují mnoho kurzů finanční gramotnosti, učí se s nimi nakládat na rodinné skupině a posléze i na cvičném bytě, jsou vychovateli vedeny ke spořivosti a mohou si vyzkoušet, jak je těžké si peníze rozdělit a vyjít s nimi (cvičné bydlení). Jana Jeřábková (výchovná poradkyně gymnázia v Karlíně) k problematice uvádí: „*Děti z dětských domovů mají dle mého názoru na rozdíl od dětí z rodin ponětí o hodnotě peněz, zde vychovatelé dělají dobrou práci, ale stejně jsou jejich představy o tom, jak to s penězi chodí v samostatném životě, nereálné.*“¹³⁸

Ke stejnému závěru jako my, dospěla společnost Ipsos, která ve spolupráci s neziskovými organizacemi Mimo domov a Letní dům v roce 2015 realizovala studii Integrace dětí z dětských domovů do společnosti. Jedním ze závěrů bylo, že děti nemají dostatek informací a finanční gramotnosti. Konkrétním problémem v této oblasti je nedostatek informací dětí, co všechno je třeba po opuštění DD zařídit, o co všechno je třeba se postarat. V oblasti finanční gramotnosti se problematickou jeví skutečnost, že děti nemají po opuštění domova našetřené peníze a jejich povědomí o finančních záležitostech je podprůměrné.¹³⁹

Výzkum společnosti Median a Nadace Siritus (jehož cílem bylo zmapovat systém péče ohrožených dětí), upozorňuje na ekonomickou nesamostatnost dětí opouštějících DD v kontextu hledání bydlení a možnosti jej zaplatit.¹⁴⁰

Bydlení - absence

Nedostatek finančních prostředků však není jediným důvodem, proč se děti po odchodu z DD potýkají s tím, že nemají kde bydlet. Na vině jsou též selhání na cvičném či startovacím bytě (odmítání platit nájemné, neschopnost platit nájemné, touha odejít z DD, útky), nevyužití

¹³⁸ JEŘÁBKOVÁ, J. Seminář Start mladých lidí do dospělého života, konaný dne 22. 2. 2018. Barevný svět dětí.

¹³⁹ VÝZKUM SPOLEČNOSTI IPSOS: Dětské domovy brzy opustí tisícovka dětí. Jsou na odchod do běžného života připraveny?. *Wwww.ditearodina.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Pruzkum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf

¹⁴⁰ STANĚK, M. Nadace Siritus: Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice. *Wwww.nadacesirius.cz* [online]. 2008 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: http://www.nadacesirius.cz/soubory/Brozura_Sirius_A5_nahled.pdf

možnosti startovacího bydlení (odchod za partnerem, touha odpoutat se od života v DD) a nevyužití možnosti získat bydlení od města (neznalost problematiky). Problematiku bydlení lze opět doplnit studií společnosti Ipsos. Vyplynulo z ní, že 57 % dětí, které se připravují na odchod z DD, má představu o tom, jak bude vypadat jejich první rok samostatného života. V těchto představách necelá polovina dětí vyjadřuje potřebu nalézt si bydlení. Nemají však žádný záložní plán pro případ, že by jejich zamýšlený cíl ztroskotal, což může v případě bydlení představovat důvod, proč se děti vyskytnou v oblasti bydlení v bezvýhodné situaci (ztráta bydlení – život na ulici, bezdomovectví).¹⁴¹ To v podstatě vystihují i výsledky našeho výzkumu (dětí při zajišťování bydlení selhávají). Dominik Žbánek vysvětluje, že bydlení je pro české děti opouštějící DD velkou nástrahou proto, že v této oblasti nemají (na rozdíl od jiných zemí, např. Velká Británie) nárok na žádnou sociální dávku. „Často pak takové děti končí v ubytovnách, domech na půl cesty apod., kam ale nechtějí, protože jim to svým způsobem připomíná dětský domov a jeho pravidla,“ vysvětluje zmíněný pedagog, proč děti končí na ulici.¹⁴²

Zaměstnání - absence

Z uvedené studie také vyplynulo, že mezi nejčastější obavy dětí vstupujících do samostatného života patří (vedle hledání bydlení) také hledání práce. Že jsou tyto obavy oprávněné, potvrdil i náš výzkum, ze kterého vyplynulo, že absence zaměstnání představuje jednu z překážek, která brání dětem z DD úspěšně vstoupit do vlastního samostatného života. Mezi důvody způsobující obtíže s hledáním a udržením zaměstnání patří předčasné ukončení přípravy na povolání, negativní postoj k zapojení se do pracovního procesu a selhání na úrovni psychické, pracovní, sociální a systémové.

Že je za jeden z klíčových faktorů dalšího úspěšného života dětí opouštějících DD považován úspěch ve vzdělávání, poukazují české i zahraniční výzkumy (např. výzkum Educational success for Children in public care: advice from a group of high achievers¹⁴³). Výzkum, kterému se věnoval Vlach, např. prokázal, že příčinnou podmínkou úspěšného zakončení studia dítě v DD je jeho motivace ke studiu, přičemž významným zdrojem podpory této motivace je

¹⁴¹ VÝZKUM SPOLEČNOSTI IPSOS: Dětské domovy brzy opustí tisícovka dětí. Jsou na odchod do běžného života připraveny?. *Www.ditearodina.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Pruzum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf

¹⁴² ŽBÁNEK, D. Seminář Start mladých lidí do dospělého života konaný dne 22. 2. 2018. Barevný svět dětí.

¹⁴³ MARTIN, Y. M., JACKSON, S. Educational success for children in public care: advice from a group of high achievers. *Child & Family Social Work* [online]. 2002, 7(2), 121-130 [cit. 2020-06-16]. DOI: <https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.2002.00240.x>. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.1365-2206.2002.00240.x>

přátelský vztah k autoritě (vychovatelům). Školní úspěšnost dětí z DD je podle tohoto výzkumu ovlivněna rovněž existencí původní biologické rodiny.¹⁴⁴ Problematika vzdělávání je jakožto faktor ovlivňující vstup dětí z DD do samostatného života zahrnuta také ve studii Integrace dětí z dětských domovů do společnosti. Uvádí se zde, že „*děti v dětských domovech jsou v oblasti vzdělávání systematicky znevýhodněny, neboť oproti běžné populaci končí většina dětí na oborech s výučním listem, což omezuje jejich uplatnění na trhu práce.*“¹⁴⁵

Negativní postoj k zapojení se do pracovního procesu (jako jeden z důvodů absence zaměstnání) souvisí dle našeho výzkumu s nereálnou představou dětí o jejich finančním ohodnocení (nebudou pracovat „za almužnu“, to raději vůbec), s neochotou podřídit se zaměstnavateli a se špatnou zkušeností v oblasti pracovní komunikace. Zatímco negativní postoj k zapojení se do pracovního procesu nepotvrdila např. Studie Integrace dětí z dětských domovů do společnosti (podle které každé druhé dítě má při odchodu z DD vybranou práci, do které hodlá nastoupit)¹⁴⁶, obdobnou zkušenost, jako přinesl náš výzkum, potvrzuje např. Kateřina Wojasová z neziskové organizace Chance 4 Children, která pomáhá v oblasti zaměstnávání sociálně znevýhodněných dětí. „*Zkušenosti ukazují, že nepodaří-li se mladému člověku nastoupit do práce, případně v ní záhy udělá chybu a dostane výpověď, jeho další životní cesty se zamotávají. Pasivně čeká na místo z úřadu práce, propadá pocitu osamělosti a prázdnoty,*“ tvrdí například.¹⁴⁷ Uznává také, že povědomí o tom, jak to v práci chodí, děti z DD mají (od vychovatelů, ze seminářů, různých programů atp.), ale v případě neúspěchu jim přestává na všem záležet, přestávají o sebe pečovat, nedodržují pracovní dobu a stávají se pro zaměstnavatele nedůvěryhodnými. Tuto skutečnost potvrzují i firmy, které s dětmi z DD spolupracují, např. majitelka cukrárny Avanti, která spolupracuje s odborným učilištěm a na praxi se k ní dostávají i děti z DD Dolní Počernice.¹⁴⁸

¹⁴⁴ VLACH, J. Úspěšnost dětí z dětských domovů v sekundárním a terciárním vzdělávání – Porovnání pohledu klientů a jejich vychovatelů. *Sociální pedagogika* [online]. 2017, 5(2), 72-84 [cit. 2020-06-16]. DOI: <https://doi.org/10.7441/soced.2017.05.02.06>. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2017/11/STUDIE_SocEd_6_5-2-2017.pdf

¹⁴⁵ VÝZKUM SPOLEČNOSTI IPSOS: Dětské domovy brzy opustí tisícovka dětí. Jsou na odchod do běžného života připraveny?. *Www.ditearodina.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Pruzkum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ IDNES.CZ: Mladí z dětského domova často nevědí, jak se chovat v práci. *Www.idnes.cz* [online]. 2017 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/prace-a-podnikani/zamestnani-uplatneni-na-trhu-prace-detstvi-v-detskem-domove.A170222_135031_podnikani_kho

¹⁴⁸ Rozhovor s majitelkou AVANTI – cukrárna ze dne 15. 10. 2019.

K problematice zaměstnávání dětí z DD se vyjadřuje též psycholog Josef Smrž, který akcentuje, že období odchodu dítěte z DD pro něj znamená zásadní životní zlom, protože musí začít „normálně fungovat“ (nejen v zaměstnání). Aby tento proces děti zvládly co nejlépe, měly by být podle zmíněného autora na přechod dlouhodobě připravovány nejen DD, ale také státem (respektive pracovníky OSPOD), neziskovými organizacemi a v pracovním životě i samotnými firmami.¹⁴⁹

Chybějící personální podpora

Smrž v podstatě tvrdí to, co vyplynulo i z našeho výzkumu, a sice potřebu spolupráce napříč všemi možnými institucemi. K tomuto názoru se přiklání také Tereza Jandová a Antonie Bořová (pedagožky DD Korkyně), které tvrdí: „*V průběhu pobytu dětí v domově je třeba se zaměřit na zvládání důležitých povinností...hospodaření s penězi, péči o svoje věci, domácnost...různé organizace pořádají např. víkendové přípravy pro děti z dětských domovů, pokud je však toto jediná aktivita, která má mladého dospělého připravit na jeho odchod, věřit v její úspěch by bylo velmi optimistické, až bláhové.*“¹⁵⁰

Jak vyplynulo z našeho výzkumu, podporu dětem při jejich přípravě na odchod a následně také při samotném odchodu z DD nemohou poskytovat pouze jejich vychovatelé (a pedagogičtí zaměstnanci DD obecně). Jednak to není v jejich možnostech a jednak si to nepřejí ani děti samotné. Některé k nim po odchodu z DD nemají důvěru, jiné je nechtějí zklamat.

Opačnou zkušenost ale potvrdila studie Integrace dětí z dětských domovů do společnosti, ze které vyplynulo, že děti z DD jsou příliš fixovány na vychovatele a domnívají se, že se na ně budou moci neustále obracet i po odchodu z DD.¹⁵¹ Tyto rozdílné výsledky lze vysvětlit tím, že v našem výzkumu bylo pracováno s dětmi, které z DD již odešly, neuspěly a nevrátily se (nepožádaly o pomoc), studie Ipsos naopak pracovala s dětmi, které z nějakého důvodu neuspěly, ale vrátily se (a o pomoc požádaly).

¹⁴⁹ PRO FAIR PLAY: Psycholog Josef Smrž: Zaměstnávání dětí z dětských domovů je stále neprobádaným tématem. *Www.profairplay.cz* [online]. 2017 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <https://www.profairplay.cz/psycholog-josef-smrz-zamestnavani-deti-z-detskych-domovu-je-stale-neprobadanym-tematem/>

¹⁵⁰ ROTREKLOVÁ, E. a kol. Příchody a odchody dětí v dětských domovech. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*. Brno: Triada, 2009, s. 47-50. ISBN 978-80-254-5957-7.

¹⁵¹ VÝZKUM SPOLEČNOSTI IPSOS: Dětské domovy brzy opustí tisícovka dětí. Jsou na odchod do běžného života připraveny?. *Www.ditearodina.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Pruzkum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf

Z našeho výzkumu vyplynulo, že děti, které opouštějí DD, potřebují mít někoho, kdo by jim při osamostatňování se pomáhal. Touto osobou by mohl být pracovník OSPOD, jehož zákonnou povinností je poskytovat poradenskou pomoc (pomoc při řešení tíživých životních situací) dětem až dva roky po opuštění DD. Jak jsme zjistili, v této oblasti dochází k selhání systému. Děti o tom, že někdo takový existuje, nevědí nebo jim taková pomoc jednoduše nabídnuta nebyla. Nejedná se o selhání DD (ten OSPOD před odchodem dítěte z DD o této skutečnosti povinně informuje). O systémovém selhání OSPOD jsme se již zmínili v souvislosti s nedostatečnou spoluprací s rodinami v důsledku malého počtu zaměstnanců. Za další systémové selhání tohoto orgánu považujeme skutečnost, že děti odcházející z DD nejsou předávány kurátorům pro dospělé. *„Zůstávají tak ve vakuu a v přechodovém období si mohou nejvíce zkomplikovat život. Kolegové z úřadů říkají, že na poslední schůzky s dítětem přizvou i kurátory pro dospělé a děti jsou informovány, že po odchodu se mohou obracet na ně. Ale nějak se to asi neděje,“* potvrzuje realitu praktického života dětí z DD v oblasti státní podpory Andrea Doubková z neziskové organizace Janus, zaměřující se na práci s mladými dospívajícími vyrůstajícími mimo přirozené prostředí.¹⁵² Výstižně situaci komentuje jedno z dětí DD samotné: *„Když jsme malí, tak se o nás každý stará a zajímá, a když vyrosteme, tak o nás není zájem.“*¹⁵³

Souhlasíme s tvrzením Běhouňkové, že v současné době není pro mladé lidi, kteří opouštějí zařízení institucionální výchovy, v České republice vytvořen komplexní systém, který by byl finančně podporovaný a odborně garantovaný státem. Systém, který by překlenoval podporu a péči v DD a zároveň poskytoval dětem oporu po jeho opuštění.¹⁵⁴ Domníváme se, že zavedení takového systému by významně pomohlo eliminovat neúspěšné zapojení dětí z DD do samostatného života (např. povědomí o tom, jak děti žijí, co potřebují, včasná diagnostika problémů).

Velkou oporou dětem (i DD jako takovým), jsou při jejich přípravě na samostatný život a následně i při odchodu z DD neziskové organizace. Některé děti k tomu, aby si nechaly poradit, potřebují budovat mezi sebou a určitou osobou důvěru. V takovém případě nemusí být kurátor pro dospělé z hlediska jejich provázení samostatným životem tou správnou volbou.

¹⁵² ŠANCE DĚTEM: Vstup dospívajícího dítěte do samostatného života je těžký. Z dětského domova dvojnásobně. *Wwww.sancedetem.cz* [online]. 2016 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vstup-dospivajiciho-ditete-do-samostatneho-zivota-je-tezky-z-detskeho-domova-dvojnaso-bne-183.html#poradenstvi-ohledne-prace-nebo-bydleni>

¹⁵³ Dokument Dospělým ze dne na den. Režie Igor Chaun. 2018. Dostupné z: <https://dospelymzednenaden.cz/>

¹⁵⁴ BĚHOUNKOVÁ, L. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči. Přehledová studie*. 1. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. 211 s. ISBN 978-80-87652-87-9.

Mezi ty, kterým děti důvěřují, patří například lidé z neziskových organizací, kteří s nimi dlouho spolupracují. Dobré výsledky s doprovázením potvrzují například společnosti Šance dětem a Letní dům¹⁵⁵.

Závěrem diskuse bychom rádi uvedli, že faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z DD do samostatného života jsou navzájem propojeny (např. návrat dítěte k rodině, poskytnutí jediných finančních prostředků a následně chybějící finanční prostředky na bydlení). Proto se i doporučení, která shrnujeme v následující kapitole, navzájem prolínají.

¹⁵⁵ Osobní rozhovory autorů vedené v rámci výkonu pracovní praxe se společnostmi Šance dětem a Letní dům.

7 Zodpovězení výzkumných otázek

Na počátku výzkumu jsme si položili dvě otázky, na které níže odpovídáme:

1. Jaké faktory uvádí děti z DD jako činitele ovlivňující jejich neúspěšné zařazení do samostatného života?

Jako problematické faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z DD do samostatného života samy děti identifikovaly návraty do svých původních rodin, nedostatek finančních prostředků, absenci zaměstnání (a z toho plynoucí zadluženost), absenci bydlení a chybějící podporu osoby, která by je na počátku jejich samostatného fungování vedla, pomáhala jim, vyslechla je a poradila jim.

2. Jaká opatření, která by mohla pomoci eliminovat faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z DD do samostatného života, lze navrhnout?

Nalezli jsme pět oblastí, v rámci kterých můžeme učinit doporučení, jež by mohla pomoci eliminovat faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z DD do samostatného života.

Původní rodina – návraty:

Rozhovory s dětmi o možných úskalích návratu k rodině, posílení spolupráce OSPOD s rodinami dětí (rodinná terapie).

Finanční prostředky – nedostatek:

Navýšení jednorázového finančního příspěvku vypláceného dítěti při odchodu z DD, zavedení mechanismů kontroly vyplacení jednorázového finančního příspěvku, zprostředkování finanční pomoci dětem ve spolupráci s různými nadačními fondy, zavedení spoření menší finanční částky z brigád, zpřísnění podmínek týkajících se hospodaření s penězi na cvičných bytech (důsledné placení nájemného, předkládání účtů).

Zaměstnání – absence:

Motivace dětí ke studiu (diferenciace forem studia, oborů, vedení rozhovorů), posílení účasti dětí na sociálních a pracovních programech s cílem prevence a snižování pravděpodobnosti rizikového chování, spolupráce dítěte s kurátorem pro dospělé (finanční poradenství v případě potřeby dokončit studium), spolupráce DD s konkrétními firmami v oblasti zaměstnávání, spolupráce DD se státními institucemi a neziskovými organizacemi na různých pracovních projektech.

Bydlení – absence:

Tolerance k opakovaným selháváním dětí na cvičných bytech, posílení personálního obsazení provázejících pedagogů, spolupráce s dalšími organizacemi v případě dětí, které nezvládají bydlet samostatně (domy na půl cesty, azylové domy, chráněná bydlení apod.), vedení rozhovorů s dětmi o různých možnostech bydlení, seznámení dětí s problematikou možného využití sociálního bydlení.

Chybějící personální podpora:

Zaměření rozhovorů, projektů, aktivit aj. na témata, která dětem v samostatném životě činí největší problémy (platby sociálního a zdravotního pojištění, získání sociálního bydlení, hledání práce, ztráta zaměstnání, sociální dávky, lékařská agenda apod.), podpora projektů, v rámci kterých děti poznávají osoby, které se tak mohou následně stát jejich průvodci v procesu osamostatňování, zprostředkování možné spolupráce dítěte a kurátora pro dospělé, zavedení a dodržování předávání dítěte původním sociálním pracovníkem kurátorovi pro dospělé, zavedení mechanismu kontroly (Česká školní inspekce) spolupráce mezi dítětem a kurátorem pro dospělé, komunikace mezi DD a kurátorem pro dospělé.

Všechna výše uvedená doporučení mají buď preventivní charakter, charakter následné podpory, nebo charakter opatření směřující vně DD. Pro přehlednost přikládáme rozdělení doporučení podle těchto tří kritérií v tabulce:

Tabulka 4: Doporučení rozdělená podle jejich charakteru

Druh opatření	Konkrétní opatření
Preventivní charakter	<ul style="list-style-type: none"> * rozhovory s dětmi o možných úskalích návratu k rodině * zavedení spoření menší finanční částky z brigád * zpřísnění podmínek týkajících se hospodaření s penězi na cvičných bytech (důsledné placen nájemného, předkládání účtů) * motivace dětí ke studiu (diferenciace forem studia, oborů, vedení rozhovorů) * posílení účasti dětí na sociálních a pracovních programech s cílem prevence a snižování pravděpodobnosti rizikového chování * spolupráce DD s konkrétními firmami v oblasti zaměstnávání * spolupráce DD se státními institucemi a neziskovými organizacemi na různých pracovních projektech * vedení rozhovorů s dětmi o různých možnostech bydlení * seznámení dětí s problematikou možného využití sociálního bydlení. * zaměření rozhovorů, projektů, aktivit aj. na témata, která dětem mohou v samostatném životě činit největší problémy (zadlužování, platby sociálního a zdravotního pojištění apod.) * podpora projektů, v rámci kterých děti poznávají osoby, kterým mohou důvěřovat a které se tak mohou následně stát jejich průvodci v procesu osamostatňování
Následná podpora	<ul style="list-style-type: none"> * navýšení jednorázového finančního příspěvku vypláceného dítěti při odchodu z DD * zavedení mechanismů kontroly vyplacení jednorázového finančního příspěvku (DD) * zprostředkování finanční pomoci dětem ve spolupráci s různými nadačními fondy * spolupráce s dalšími organizacemi v případě dětí, které nezvládají bydlet samostatně (domy na půl cesty, azylové domy, chráněná bydlení apod.)
Opatření směřující vně DD	<ul style="list-style-type: none"> * posílení spolupráce OSPOD s rodinami (rodinná terapie) * zprostředkování možné spolupráce dítěte a kurátora pro dospělé, * zavedení a dodržování předávání dítěte původním sociálním pracovníkem kurátorovi pro dospělé, zavedení mechanismu kontroly (Česká školní inspekce), komunikace mezi DD a kurátorem pro dospělé

Zdroj: Vlastní zpracování.

Závěr

Diplomová práce se věnovala procesu osamostatňování dětí z dětských domovů.

V první části práce byla představena teoretická a empirická východiska řešené problematiky.

Bylo zde uvedeno, že institut ústavní výchovy upravují zákony o výkonu ústavní výchovy, o sociálně-právní ochraně dětí, občanský zákoník, občanský soudní řád a vyhláška, kterou se upravují podrobnosti ústavní a ochranné výchovy. Vyplývá z nich, že ústavní výchovu nařídí soud v případě, že je vážně ohrožena nebo vážně narušena výchova dítěte a jiná výchovná opatření nevedou k nápravě. Nejčastějším důvodem umístění dítěte do dětského domova je přitom v současné době nedostatečná péče. Počet dětí umístěných v dětských domovech se nesnižuje. V horizontu posledních deseti let o 6,4 %. Je stanoveno, že děti v ústavní výchově mají setrvat po minimálně nezbytnou dobu a důvody setrvání musí být každé tři roky prověřeny. Tím je naplněno jedno z práv rodičů i dětí. Česká právní úprava dětem i rodičům přisuzuje právo požádat při procesu umístění dítěte do ústavní výchovy o pomoc orgán sociálně právní ochrany dětí a další orgány činné v tomto procesu. Děti mají navíc právo formulovat své vlastní názory, ke kterým musí být při projednávání záležitosti týkající se jejich osoby přihlédnuto, a právo posuzovat obsah a rozhodnutí vyplývající ze soudních či správních řízení.

Z kapitol pojednávajících o prostředí, materiálním zázemí, personálním obsazení, právech a povinnostech dětí a výchovně-vzdělávací činnosti vyplynulo, že veškeré činnosti probíhající v dětských domovech směřují k tomu, aby děti v oblasti výchovy a vzdělávání dostaly stejné možnosti jako děti z běžných rodin, aby vyrůstaly v bezpečném a podnětném prostředí a učily se samostatnosti. Bylo konstatováno, že materiální podmínky života dětí v dětských domovech jsou nadstandardní, což může negativně ovlivňovat jejich budoucí očekávání v oblasti samostatného života.

Sebelepší materiální podmínky však dětem nikdy nenahradí skutečnost, že do určitého věku vyrůstaly v nevyhovujících podmínkách. Kvůli tomu jsou emočně a psychicky deprivované, což způsobuje, že mají obtíže v sociální oblasti a hůře se zapojují do samostatného života. Jedním z hlavních důvodů deprivace dětí z dětských domovů je porucha vztahové vazby, tedy narušené nebo zcela chybějící pouto k primárně pečující osobě. Kvůli tomu děti v životě provází nejistota, úzkost a strach, což má za následek tendence k závislostnímu chování, k neadekvátním reakcím, k odmítání a uzavřenosti mnoho dalšího. Narušená vztahová vazba se v adolescenci může projevit symptomatikou závislosti, disociálním jednáním,

psychosomatickými onemocněními, úzkostí, panikou či agorafobií. To vše samozřejmě komplikuje dětem proces osamostatňování.

Cílem diplomové práce bylo nalézt faktory, které ovlivňují neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života, pojmenovat je a navrhnout taková opatření, která by je dokázala co možná nejvíce eliminovat.

V teoretické rovině jsme došli k závěru, že jsou to intelektové schopnosti dětí, psychická deprivace a narušená vztahová vazba (se všemi svými důsledky), které mohou ovlivnit neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života.

V praktické rovině docházíme na základě výzkumu ke zjištění, že mezi faktory, které uvádějí samotné děti opouštějící dětské domovy jako ty, které jim znesnadňují vstup do samostatného života, patří návraty do jejich původních rodin, nedostatek finančních prostředků, absence zaměstnání (a z toho plynoucí zadluženost), absence bydlení a chybějící podpora osoby, která by je na počátku jejich samostatného fungování vedla, pomáhala jim, vyslechla je a poradila jim. Na základě zjištěných skutečností konstatujeme, že jsou to právě faktory, které lze na základě určitých opatření eliminovat.

Pro eliminaci chyb, kterých se děti dopouštějí spolu s návratem ke svým původním rodinám, je potřeba s dětmi o úskalích návratu k rodině hodně mluvit. Vhodné by bylo také posílit spolupráci orgánu sociálně právní ochrany dětí s jejich rodinami. Díky tomu by při přechodu dětí do samostatného života existovala jakási kontrola způsobu jejich návratu do původních rodin, a tudíž i povědomí o tom, zda se dítě v důsledku tohoto nedostalo do potíží.

Nedostatek finančních prostředků jako důsledek finančního podporování původní rodiny, nízkého jednorázového finančního příspěvku, špatného hospodaření s penězi a absence zaměstnání navrhujeme řešit navýšením jednorázového finančního příspěvku a zároveň zavedením mechanismů kontroly na jeho vyplacení, zprostředkováním finanční pomoci dětem ve spolupráci s různými nadačními fondy, zavedením spoření menší finanční částky z brigád dětí a zpřísněním podmínek týkajících se hospodaření s penězi na cvičných bytech.

Absence zaměstnání dětí, jakožto faktor negativně ovlivňujícího proces jejich osamostatňování, je důsledek předčasného ukončení přípravy na povolání, negativního postoje k zapojení se do pracovního procesu a pracovní selhání. Pro eliminaci tohoto faktoru navrhujeme motivovat děti v průběhu pobytu v dětském domově ke studiu předkládáním nabídek různých forem studia a oborů a vedením rozhovorů. Dále navrhujeme posílení účasti dětí v sociálních a pracovních programech s cílem prevence a snižování pravděpodobnosti rizikového chování, spolupráci

s dítětem a kurátorem pro dospělé v oblasti finančního poradenství. Doporučujeme rovněž posílit spolupráci dětských domovů s konkrétními firmami v oblasti zaměstnávání a institucemi a neziskovými organizacemi v oblasti účasti dětí v různých pracovních projektech.

Absence bydlení jakožto další z faktorů negativně ovlivňujících vstup dětí z dětských domovů do samostatného života, je způsobena nedostatkem finančních prostředků, předčasnými odchody z cvičných bytů, selháním na startovacích bytech, popř. jejich nevyužíváním, a nevyužitím možnosti získat bydlení od města. Doporučujeme velkou míru tolerance při výchově dětí na cvičných bytech, a možné personální posílení z důvodu možnosti věnovat se dětem na cvičných bytech intenzivněji. Pro děti, které z nejrůznějších důvodů cvičné bydlení nezvládají, doporučujeme spolupráci s organizacemi, které dokáží dítěti na prahu jeho dospělosti zajistit jiný druh bydlení (např. domy na půl cesty, azylové domy). Nevyužití startovacího bydlení považujeme za zbytečnou chybu z neznalosti či zbrklosti, proto doporučujeme o nástrahách jeho nevyužití a alternativách dalšího bydlení s dětmi vést výchovné rozhovory (včetně rozhovorů o možnosti získání sociálního bydlení od města).

Dětem při odchodu z dětských domovů chybí osoba, na kterou by se mohly v případě, že se dostanou do obtížné situace, obracet. V první řadě je doporučeno zaměřit rozhovory, projekty a aktivity DD na oblasti, které dětem (jak vyplynulo z výzkumu) činí v samostatném životě největší potíže (platby sociálního a zdravotního pojištění, získání sociálního bydlení, hledání práce, ztráta zaměstnání, sociální dávky, lékařská agenda). Vzhledem k tomu, že ne všechny děti jsou ochotné říci si v případě nouze o pomoc svým bývalým vychovatelům, je dětskému domovu navrhováno aktivně vyhledávat takové projekty, v rámci kterých by děti poznaly osobu, které by mohly důvěřovat (hostitelé, patroni, doprovázející osoby z různých organizací atp.). Doporučeno je rovněž vytvoření a dodržování systému spolupráce OSPOD a dětí při odchodu z DD, respektive jejich předání kurátorovi pro dospělé. Zprostředkování této spolupráce by mělo podléhat nějakému kontrolnímu mechanismu (např. Česká školní inspekce).

Míra spolupráce dětí s kurátorem pro dospělé by měla být závislá na potřebách a vůli dítěte. Jak ale víme, děti se při osamostatňování často a rády vyhýbají radám a dohledu dospělých. Obzvláště děti, které vyrůstají v dětských domovech, kde jsou každý den obklopeny nějakými pravidly. Jedním z doporučení je proto zajistit jejich spolupráci s kurátorem pro dospělé tím, že by tomuto institutu náleželo přidělování a kontrola s hospodařením jednorázových finančních prostředků (navýšených).

Uvedená doporučení, na rozdíl od původních představ, přesahují doporučení pro jeden konkrétní dětský domov. Zavedení některých z nich do praxe by si ovšem vyžádalo změny v legislativě.

Z výzkumu vyplynula řada zajímavých skutečností, a proto lze závěrem celé práce konstatovat, že na práci lze v mnoha směrech navázat (rozšířit ji, hlouběji prozkoumat různá témata, rozvést je apod.).

Máme za to, že cíl práce byl splněn. Přínos práce pro speciální pedagogiku (především pro oblast etopedie) lze spatřovat přinejmenším v možnosti uvědomění si, jak děti z dětských domovů vnímají svůj odchod do samostatného života a co jim v tomto procesu činí největší potíže. Znalost problematiky může pomoci speciálním pedagogům pochopit zdroje potíží dětí při osamostatňování. Mohou s nimi tudíž lépe pracovat a pokusit se je eliminovat. V konečném důsledku tak mohou poznatky diplomové práce dětem pomoci k tomu, aby při vstupu do samostatného života méně selhávaly, byly úspěšnější.

Seznam použitých informačních zdrojů

- BĚHOUNKOVÁ, L. *Fenomén ochodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči. Přehledová studie*. 1. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012. 211 s. ISBN 978-80-87652-87-9.
- BITTNER, P. a kol. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. 1. vyd. Brno: Liga lidských práv, 2007. 72 s. ISBN 978-80-903473-4-2.
- BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 312 s. ISBN 978-80-3767-870-8.
- BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 104 s. ISBN 978-80-87455-01-2.
- CASSIDY, J. a P. R. SHAVER. *Handbook of Attachment. Theory, Research, and Clinical Applications*. 3th ed. New York: The Guilford Press, 2018. 2068 p. ISBN 978-14-6253-664-1.
- COLLINS, W. A., L. STEINBERG. *Adolescent Development in Interpersonal Context*. In: EISENBERG, N et al. *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development*. New York: John Wiley & Sons, 2006, 1003 - 1067. ISBN 978-471-27290-8.
- CRESWELL, W. J. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. 3th ed. Nebraska: Sage Publications, 2012. 472 p. ISBN 978-14-129-9530-6-8.
- ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních v aktuálním znění. In: Sbírka zákonů České republiky. 142/2006.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v aktuálním znění. In: Sbírka zákonů České republiky. 48/2002.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v aktuálním znění. In: Sbírka zákonů České republiky. 111/1999.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů v aktuálním znění In: Sbírka zákonů České republiky. 190/2004.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v aktuálním znění. In: Sbírka zákonů České republiky. 33/2012.
- ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v aktuálním znění. In: Sbírka zákonů České republiky. 56/1963.
- DAVIES, P. T. et al. Child Responses to Interparental Conflict: Comparing the Relative Roles of Emotional Security and Social Learning Processes. *Monographs of the Society for Research in Child Development*. 2017, **67**(3), 27 – 40.

- DĚTSKÝ DOMOV DOLNÍ POČERNICE: O nás. Www.domovpocernice.cz [online]. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <https://www.domovpocernice.cz/>
- DĚTSKÝ DOMOV DOLNÍ POČERNICE: Program Lépe připraven do života. Www.domovpocernice.cz [online]. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <https://www.domovpocernice.cz/svp-lpdz/>
- DĚTSKÝ DOMOV KARLOVY VARY A OSTROV: O nás. Www.ddkvo.cz [online]. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <https://www.ddkvo.cz/o-nas/>
- Dokument Dospělým ze dne na den. Režie Igor Chaun. 2018. Dostupné z: <https://dospelymzednenaden.cz/>
- EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND: Projekt: Sociální integrace mládeže z dětských domovů-pomoc dětem znevýhodněných při vstupu na trh práce a udržení si zaměstnání. Www.esfcr.cz [online]. 2014 [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/documents/21802/749951/3.1+Tilia_A/cb0b2405-5d91-4df6-b49a-ff3feaa8fe83
- HAŠTO, J. *Vztahová väzba - Ke koreňom lásky a úzkosti*. 1. vyd. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2005. 300 s. ISBN 80-88952-28-X.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HRDLÍČKOVÁ, V., PÁVKOVÁ, J. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 219 s. ISBN není uvedeno.
- HUGO, J., VOKURKA, M. *Velký lékařský slovník*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2015. 1126 s. ISBN 978-80-7345-456-2.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 2. aktualizované vyd. Praha: Grada Publishing, 2016. 256 s. ISBN 978-80-271-9225-0.
- IDNES.CZ: Mladí z dětského domova často nevědí, jak se chovat v práci. *Wwww.idnes.cz* [online]. 2017 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/prace-a-podnikani/zamestnani-uplatneni-na-trhu-prace-detstvi-v-detskem-domove.A170222_135031_podnikani_kho
- Interní dokumentace DD Dolní Počernice – Program rozvoje osobnosti dítěte.
- Interní dokumentace DD Dolní Počernice – soudní psychiatrické posudky vybraných dětí.
- Interní dokumentace DD Dolní Počernice – Týdenní plány výchovně vzdělávací činnosti 6. rodinné skupiny.
- Interní dokumentace DD Dolní Počernice – Vnitřní řád.
- Interní dokumentace DD Dolní Počernice – Zpráva z návštěvy zařízení MPSV, 2020.
- JOHNSON, D. E. et al. Growth and associations between auxology, caregiving environment, and cognition in socially deprived Romanian children randomized to foster vs ongoing institutional care. *Pediatr Adolesc Med*. 2010, **164**(6), 507 - 516. DOI: 10.1001/archpediatrics.2010.56.
- KALINA, K. a kol. *Základy klinické adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 392 s. ISBN 978-80-247-1411-0.

- KAŠÁKOVÁ, V. *Zpověď: Z děcáku až na přehlídková mola*. 1. vyd. Praha: Coobook, 2015. 246 s. ISBN 978-80-7447-768-3.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- KREMEN, A. M., BLOCK, J. The roots of ego-control in young adulthood: Links with parenting in early childhood. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1998, **75**(4), 1062 – 1075.
- KURELOVÁ, M. *Komunitní systém v resocializačních zařízeních pro adolescenty II – Proces reedukace a resocializace očima dětí a analýza profesních činností vychovatelů a učitelů ve výchovných ústavech*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2008. 282 s. ISBN 978-80-7368-535-5.
- LANGMAJER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 4. doplněné vyd. Praha: Karolinum, 2011. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MACEK, P. *Adolescence*. 2. upravené vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MACEK, P., OSECKÁ, L. *The importance of adolescents' selves: Description, typology and context*. *Personality and Individual Differences*. 1996, **21**(6), 1021-1027.
- MARTIN, Y. M., JACKSON, S. Educational success for children in public care: advice from a group of high achievers. *Child & Family Social Work* [online]. 2002, **7**(2), 121-130 [cit. 2020-06-16]. DOI: <https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.2002.00240.x>. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.1365-2206.2002.00240.x>
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* 8. doplněné vyd. Praha: Portál, 2015. 128 s. 978-80-262-0852-5.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 82 s. ISBN 80-901424-7-8.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY: ÚP Pomáhá dětem z dětských domovů. *Www.mpsv.cz* [online]. 2014 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/783357/TZ_Kluby_na_cestech.pdf/16a41bbb-530a-8655-1f90-06ff0a277591
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: Databáze ústavní výchovy. *Www.msmt.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-09-03]. Dostupné z: <https://datanastenka.msmt.cz/Sitepages/dbuv.aspx>
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: Statistická ročenka MŠMT 2007/2008 - výkonové ukazatele. *Www.msmt.cz* [online]. 2008 [cit. 2018-09-16]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- NEW JOB NEW LIFE: Metodika pro dětské domovy a pěstounské rodiny. *Www.newjobnewlife.cz* [online]. 2014 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:z6d0ROLPU9EJ:www.newjobnewlife.cz/pages/serve.php%3Ffile%3D1517912214_1_metodika_detsky-domov.pdf+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-b-d

Osobní rozhovory autorů vedené v rámci výkonu pracovní praxe se společností Šance dětem a Letní dům.

PACNEROVÁ, H. a kol. Národní ústav pro vzdělávání: Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče 2015. *Www.nuv.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-08]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/Standardy_kvality_pece_o_deti.pdf

PARRIGON, K. S. et al. Attachment and Emotion in Middle Childhood and Adolescence. *Psychological Topics* [online]. 2015, **24**(1), 27 - 50 [cit. 2018-09-15]. Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QFaVsxPcgroJ:https://hrcak.srce.hr/file/204048+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-b>

PETROVÁ, E. Jak dát adoptivním dětem to, co potřebují. *Právo a rodina*. 2010, **18**(2), 20.

POLÁŠKOVÁ, J. *Nejčastější důvody umístění dětí do dětských domovů ve Zlínském kraji*. Zlín, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati. Vedoucí práce Lenka Haburajová Ilavská.

PRO FAIR PLAY: Psycholog Josef Smrž: Zaměstnávání dětí z dětských domovů je stále neprobádaným tématem. *Www.profairplay.cz* [online]. 2017 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <https://www.profairplay.cz/psycholog-josef-smrz-zamestnavani-deti-z-detskych-domovu-je-stale-neprobadanym-tematem/>

PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H., ČELEDOVÁ, L. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011. 54 s. ISBN 978-80-7421-040-2.

RÁDL, E. *Dějiny biologických teorií novověku I. – II.* 1. vyd. Praha: Academia, 2006. 1014 s. ISBN 978-80-20013941.

ROTREKLOVÁ, E. a kol. Příchody a odchody dětí v dětských domovech. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*. Brno: Triada, 2009, s. 47-50. ISBN 978-80-254-5957-7.

Rozhovor s Bc. Lucií Ocetkovou, pracovnící OSPOD Praha 4 – Kamýk, ze dne 9. 6. 2018.

Rozhovor s Libuší Hrabákovou, vychovatelkou DD (1977 – 1979), ze dne 18. 8. 2018.

Rozhovor s majitelkou AVANTI – cukrárna ze dne 15. 10. 2019.

Rozhovor s provázejícím pedagogem v DD Dolních Počernicích Dominikem Žbánkem ze dne 18. 12. 2018.

Rozhovor s ředitelem DD Dolní Počernice Martinem Lněničkou ze dne 8. 12. 2018.

Rozhovor s vedoucí vychovatelů DD Dolní Počernice Hanou Jedelskou ze dne 12. 9. 2018.

Rozhovor s vychovateli 6. rodinné skupiny DD Dolní Počernice (Alena Bedlíková, Miroslava Venerová, Milan Javornický) ze dne 18. 9. 2018.

ŘEZNÍČEK, T.: Co ovlivňuje úspěšnost dětí po odchodu z dětského domova. *Učitelské noviny* [online]. 2008, (6), *www.ucitelskenoviny.cz* [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=874>

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přepracované vyd. Praha: Portál, 2004. 392 s. ISBN 80-7178-829-5.

- STANĚK, M. Nadace Sirius: Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice. *Www.nadacesirius.cz* [online]. 2008 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: http://www.nadacesirius.cz/soubory/Brozura_Sirius_A5_nahled.pdf
- ŠANCE DĚTEM: Vstup dospívajícího dítěte do samostatného života je těžký. Z dětského domova dvojnásobně. *Www.sancedetem.cz* [online]. 2016 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vstup-dospivajiciho-ditete-do-samostatneho-zivota-je-tezky-z-detskeho-domova-dvojnaso-bne-183.html#poradenstvi-ohledne-prace-nebo-bydleni>
- ŠIRŮČEK, J., ŠIRŮČKOVÁ, M. Sociální opora rodičů a vrstevníků a jejich význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci. *Československá psychologie*. 2007, **51**(5), 476 – 488.
- ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠTĚRBOVÁ, D., KALÁBOVÁ, S. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In: *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z IX celostátního semináře NRP, Brno, 30. 9. - 1. 10. 2009*. Brno: Triada poradenské centrum, 2009, 20 - 24. ISBN 978-80-254-5957-7.
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 198 s. ISBN 978-80-7178-503-2.
- TRUHLÁŘOVÁ, I. *Umísťování dětí do dětského domova*. Liberec, 2010. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Jana Pittaerová, s. 36.
- VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 815 s. ISBN 978-80-262-0696-5.
- VLACH, J. Úspěšnost dětí z dětských domovů v sekundárním a terciárním vzdělávání – Porovnání pohledu klientů a jejich vychovatelů. *Sociální pedagogika* [online]. 2017, **5**(2), 72-84 [cit. 2020-06-16]. DOI: <https://doi.org/10.7441/soced.2017.05.02.06>. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2017/11/STUDIE_SocEd_6_5-2-2017.pdf
- VOCILKA, M. Dětské domovy v České republice. *Semperfit*. 1999, **6**(7), 13 - 23.
- VOJTOVÁ, V. *Otázky intervence u dětí v DD – v riziku poruch chování*. In Bulletin č. 69. Přehled jednání výboru Federace dětských domovů, ČR. Přerov, 2010. 45 s.
- VRTBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí. Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. 1. vyd. Praha: Natama, 2010. 120 s. ISBN 80-86620-20-4.
- VÝZKUM SPOLEČNOSTI IPSOS: Dětské domovy brzy opustí tisícovka dětí. Jsou na odchod do běžného života připraveny?. *Www.ditearodina.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Pruzkum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf
- ZIMMERMANN, P. Attachment Representations and Characteristics of Friendship Relations During Adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology* [online]. 2004, **88**(12),

83 - 101 [cit. 2018-09-23]. Dostupné z:

<https://pdfs.semanticscholar.org/3ccd/961fd52c4be68dd4762afb7d760be091a4d9.pdf>

ŽBÁNEK, D. Seminář Start mladých lidí do dospělého života, konaný dne 22. 2. 2018. Barevný svět dětí.

Seznam použitých zkratk

CAN	syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
DD	dětský domov
DDŠ	dětský domov se školou
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí

Seznam příloh

Příloha 1 - Seznam dětských domovů a dětských domovů se školou a počet klientů v zařízení ke dni 1. 9. 2018	91
Příloha 2 - Vnitřní řád Dětského domova Dolní Počernice.....	97
Příloha 3 - Ukázka týdenního plánu výchovně-vzdělávací činnosti 6. rodinné skupiny Dětského domova Dolní Počernice	97
Příloha 4 - Ukázka Programu rozvoje osobnosti dítěte	113
Příloha 5 – Vzor informovaného souhlasu	119
Příloha - 6 Ukázky rozhovorů výzkumného šetření	120

Příloha 1 - Seznam dětských domovů a dětských domovů se školou a počet klientů v zařízení ke dni 1. 9. 2018

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Databáze ústavní výchovy. *Www.msmt.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-09-03]. Dostupné z: <https://datanastenka.msmt.cz/Sitepages/dbuv.aspx>

	Kraj	Typ zařízení	Zařízení	Počet dětí*
1.	PHA	DD	DD Praha 9 - Dolní Počernice	66
2.	PHA	DDŠ	DDŠ, SVP a ZŠ Praha 2	24
3.	PHA	DD	DD Praha 9 - Klánovice	43
4.	PHA	DD	Radost - dětský domov, o. p. s.	16
5.	JHČ	DD	DD Boršov nad Vltavou	26
6.	JHČ	DD	DD Zvíkovské Podhradí	22
7.	JHČ	DD	DD, MŠ, ZŠ a Praktická škola Písek	34
8.	JHČ	DD	DD, ZŠ a SŠ Horní Planá	44
9.	JHČ	DD	DD, ZŠ a ŠJ Radenín	46
10.	JHČ	DD	DD, ZŠ, ŠJ a ŠD Volyně	32
11.	JHČ	DD	DD Žichovec	29
12.	JHČ	DDŠ	Dětský domov se školou Šindlový Dvory	16
13.	JHČ	DD	MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené v Českých Budějovicích	19
14.	JHČ	DD	Soukromý dětský domov Zbytiny	15
15.	JHM	DD	DD Boskovice	36
16.	JHM	DD	DD Dagmar Brno	25
17.	JHM	DD	DD Hodonín	23
18.	JHM	DD	DD Konice	24
19.	JHM	DD	DD Mikulov	23
20.	JHM	DD	DD Strážnice	22
21.	JHM	DD	DD Tišnov	31
22.	JHM	DD	DD Vranov	26
23.	JHM	DD	DD Znojmo	45
24.	JHM	DD	DD Hodonín u Kunštátu	22
25.	JHM	DD	ZŠ speciální, Praktická škola a DD Vřesovice	32

26.	JHM	DD	DD Mikulov	23
27.	JHM	DDŠ	DDŠ Moravský Krumlov	28
28.	JHM	DD	DD Strážnice	22
29.	JHM	DD	MŠ, ZŠ a DD Ivančice	12
30.	JHM	DD	DD Brno - Jílová	19
31.	KVK	DD	DD Karlovy Vary a Ostrov	91
32.	KVK	DD	DD Mariánské lázně a Aš	37
33.	KVK	DDŠ	DDŠ, ZŠ a ŠJ Žlutice	12
34.	KVK	DD	DD Cheb a Horní Slavkov	46
35.	KVK	DD	DD Plesná	35
36.	HKK	DDŠ	DDŠ a ZŠ Kostelec nad Orlicí	35
37.	HKK	DD	DD a ŠJ Nechanice	42
38.	HKK	DDŠ	DDŠ a ZŠ Vrchlabí	28
39.	HKK	DDŠ	DDŠ a ZŠ a ŠJ Horní Maršov	27
40.	HKK	DD	DD a ŠJ Vrchlabí	19
41.	HKK	DD	DD a ŠJ Deštná v Orlických horách	26
42.	HKK	DD	DD, MŠ a ŠJ Broumov	56
43.	HKK	DD	DD Pošejn	14
44.	HKK	DD	DD, ZŠ a ŠJ Lánov	30
45.	HKK	DD	ZŠ speciální, Jaroměř	34
46.	LBK	DD	DD Dubá-Deštná	38
47.	LBK	DD	DD Česká Lípa	19
48.	LBK	DD	DD Jablonec nad Nisou	22
49.	LBK	DD	DD Semily	16
50.	LBK	DD	DD, ZŠ a MŠ Krompach	41
51.	LBK	DD	DD Frýdlant	27
52.	LBK	DD	DD Jablonné v Podještědí	46
53.	LBK	DDŠ	DDŠ Hamr na Jezeře	44
54.	LBK	DDŠ	DDŠ Chrastava	15
55.	MSK	DD	DD a ŠJ Frýdek-Místek	54
56.	MSK	DD	DD SRDCE a ŠJ Karviná	41
57.	MSK	DD	DD a ŠJ Ostrava-Hrabová	29
58.	MSK	DD	DD a ŠJ Příbor	24

59.	MSK	DD	DD a ŠJ Melč	33
60.	MSK	DD	DD a ŠJ Havířov	18
61.	MSK	DD	DD Úsměv a ŠJ Ostrava - Slezská Ostrava	24
62.	MSK	DDŠ	DDŠ a ZŠ Ostrava - Kunčice	19
63.	MSK	DDŠ	DDŠ a ZŠ Těrlicko	30
64.	MSK	DD	SŠ, DD a ŠJ Velké Heraltice	39
65.	MSK	DD	DD a ŠJ Čeladná	41
66.	MSK	DD	DD a ŠJ Loreta	27
67.	MSK	DD	DD a ŠJ Budišov	27
68.	MSK	DD	DD a ŠJ Nový Jičín	27
69.	MSK	DD	DD a ŠJ Opava	30
70.	MSK	DD	DD a ŠJ Ostrava - Vizina	39
71.	MSK	DD	DD a ŠJ Radkov	26
72.	MSK	DD	DD a ŠJ Lichnov	20
73.	MSK	DD	DD bl. Marie Antoníny Kratochvílové	12
74.	MSK	DDŠ	DDŠ Ostrava-Přívoz	12
75.	MSK	DD	ZŠ, DD, ŠD a ŠJ Vrbno pod Pradědem	30
76.	OLK	DD	Církevní DD Emanuel, Stará Ves	9
77.	OLK	DD	DD a ŠJ Lipník nad Bečvou	18
78.	OLK	DD	DD a ŠJ Prostějov	40
79.	OLK	DD	DD a ŠJ Plumlov	34
80.	OLK	DD	DD a ŠJ Přerov	23
81.	OLK	DD	ZŠ, DD a ŠJ Litovel	18
82.	OLK	DDŠ	DDŠ, ZŠ a ŠJ Veselíčko	25
83.	OLK	DD	DD a ŠJ Jeseník	21
84.	OLK	DD	DD a ŠJ Hranice	28
85.	OLK	DD	DD a ŠJ Olomouc	46
86.	OLK	DD	DD a ŠJ Černá Voda	24
87.	OLK	DDŠ	DDŠ, ZŠ a SVP Šumperk	32
88.	OLK	DD	SŠ, ZŠ, MŠ a DD Zábřeh	57
89.	PAK	DDŠ	DDŠ Přestavlky	25
90.	PAK	DD	DD Holice	26
91.	PAK	DDŠ	DDŠ, SVP a ZŠ Chrudim	44

92.	PAK	DD	DD Dolní Čermná	42
93.	PAK	DD	DD Moravská Třebová	27
94.	PAK	DD	DD Pardubice	29
95.	PAK	DD	DD Polička	13
96.	PAK	DD	Soukromý dětský domov MARKÉTA, o. p. s.	7
97.	PLK	DDŠ	DDŠ Hostouň	42
98.	PLK	DD	DD Čtyřlístek	32
99.	PLK	DD	DD Horšovský Týn	35
100.	PLK	DDŠ	DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy	39
101.	PLK	DD	DD Staňkov	33
102.	PLK	DD	DD Tachov	32
103.	PLK	DD	DD Nepomuk	38
104.	PLK	DD	DD Domino Plzeň	52
105.	PLK	DD	DD Kašperské Hory	55
106.	STČ	DD	DD a ŠJ Kralupy nad Vltavou	21
107.	STČ	DD	DD a ŠJ Nové Strašecí	20
108.	STČ	DD	DD Krnsko	38
109.	STČ	DD	DD Mladá Boleslav	23
110.	STČ	DDŠ	DDŠ a ZŠ Liběchov	33
111.	STČ	DDŠ	DDŠ, SVP a ZŠ Býchory	43
112.	STČ	DD	DD Unhošť	46
113.	STČ	DD	DD, ZŠ a MŠ Ledce	46
114.	STČ	DD	ZŠ, MŠ speciální, DD, ŠD a ŠJ Nymburk	26
115.	STČ	DDŠ	DDŠ, ZŠ a ŠJ Sedlec	33
116.	STČ	DD	DD a ŠJ Zruč nad Sázavou	29
117.	STČ	DD	DD a ZŠ Prčice	35
118.	STČ	DD	DD HUSITA Dubenec	14
119.	STČ	DD	DD Pepa Příbram	16
120.	STČ	DD	DD Pyšely	39
121.	STČ	DD	DD Racek	25
122.	STČ	DD	DD Sázava	24
123.	STČ	DDŠ	DDŠ, SVP, ZŠ a ŠJ Dobřichovice	15
124.	STČ	DDŠ	DDŠ, SVP, ZŠ a ŠJ Dobřichovice - Slaný	17

125.	STČ	DD	DD a ŠJ Solenice	36
126.	STČ	DD	Soukromý DD SOS - Korkyně	18
127.	ULK	DD	DD Země a děti a ŠJ Česká Kamenice	37
128.	ULK	DD	DD a ŠJ Lipová	56
129.	ULK	DD	DD a ŠJ Litoměřice	24
130.	ULK	DD	DD a ŠJ Mašťov	33
131.	ULK	DD	DD a ŠJ Tuchlov	30
132.	ULK	DDŠ	DDŠ a ZŠ Chomutov	26
133.	ULK	DD	DD, ZŠ a SŠ Duchcov	52
134.	ULK	DDŠ	DDŠ a ZŠ Boletice	32
135.	ULK	DD	DDŠ Krásná Lípa	23
136.	ULK	DDŠ	VÚ, DDŠ, ZŠ, SŠ a ŠJ Kostomlaty p. Milešovkou	25
137.	ULK	DDŠ	DDŠ, ZŠ a SVP Jiříkov	47
138.	ULK	DD	DD a ŠJ Krupka	61
139.	ULK	DD	DD a ŠJ Tisá	30
140.	ULK	DD	DD a ŠJ Ústí nad Labem	48
141.	ULK	DD	DD a ŠJ Ústí nad Labem - Střekov	26
142.	ULK	DD	DD a ŠJ Hora Svaté Kateřiny	30
143.	ULK	DD	DD a ŠJ Chomutov	50
144.	ULK	DD	DD a ŠJ Most	45
145.	ULK	DD	DD, ZŠ praktická, Praktická škola a ŠJ Litoměřice	59
146.	ULK	DD	DD Vysoká Pec	32
147.	ULK	DD	DD, ZŠ a SŠ Žatec	79
148.	VYS	DD	DD Rovečné	22
149.	VYS	DD	DD Jemnice	24
150.	VYS	DDŠ	VÚ, DDŠ, SŠ, ZŠ a ŠJ Počátky	8
151.	VYS	DDŠ	DDŠ, SVP a ZŠ Jihlava	34
152.	VYS	DD	DD Budkov	28
153.	VYS	DD	DD Hrotovice	11
154.	VYS	DD	DD Senožaty	32
155.	VYS	DD	DD Telč	20
156.	VYS	DD	DD Humpolec	28
157.	VYS	DD	DD Náměšť nad Oslavou	12

158.	VYS	DD	DD Nová Ves u Chotěboře	24
159.	VYS	DD	Soukromý DD Budišov	28
160.	ZLN	DDŠ	DDŠ, ZŠ a ŠJ Bystřice pod Hostýnem	26
161.	ZLN	DD	DD a ZŠ Vizovice	13
162.	ZLN	DD	DD a ZŠ Liptál	42
163.	ZLN	DD	DD Bojkovice	17
164.	ZLN	DD	DD Kroměříž	23
165.	ZLN	DD	DD Uherské Hradiště	22
166.	ZLN	DD	DD Uherský Ostroh	22
167.	ZLN	DD	DD Valašské Meziříčí	22
168.	ZLN	DD	DD Vizovice - Chrástěšovská	12
169.	ZLN	DD	DD Zašová	17
170.	ZLN	DD	DD Zlín	11
171.	ZLN	DD	DD, MŠ, ZŠ a Praktická škola Zlín	16
172.	ZLN	DD	DD, ZŠ a Praktická škola Valašské Klobouky	22
Celkem počet dětí ve všech DD a DDŠ				5 171

* Evidenční stav

 Soukromá zařízení

Příloha 2 - Vnitřní řád Dětského domova Dolní Počernice

Zdroj: Interní dokumentace DD Dolní Počernice – Vnitřní řád.

Dětský domov Dolní Počernice, Národních hrdinů 1, Praha 9

Dětský domov Praha 9 – Dolní Počernice

Vnitřní řád

Počet stran: 14

V Praze dne 20. 8. 2017

Účinnost: 1. 9. 2018

Vypracoval: Lněnička Martin

- 1 -

1. Charakteristika a struktura zařízení

a) Název zařízení:

Dětský domov, Praha 9 - Dolní Počernice, Národních hrdinů 1

Adresa: Národních hrdinů 1, Praha 9, 190 12

Telefonické spojení: 281930525 – ředitel – i fax

281930129 – statutární zástupkyně, sociální pracovnice, fax

281930472

E-mail: martin.lnenicka@dddp.cz – ředitel Martin Lněnička

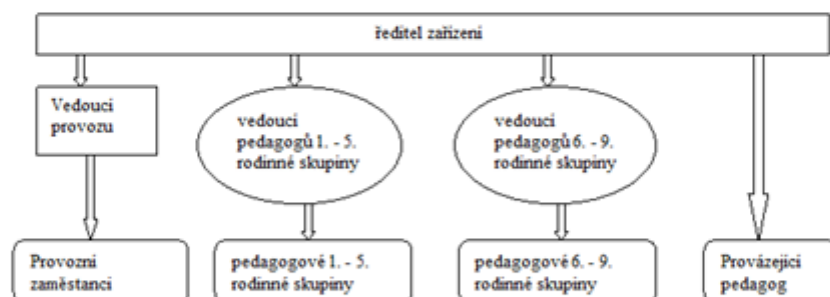
hana.jedelska@dddp.cz – vedoucí pedagogů 6. - 9. - rodinné skupiny a zástupce statutárního zástupce - Hana Jedelská

viera.holcmanova@dddp.cz - vedoucí pedagogů 1. - 5. rodinná skupina - Viera Holcmanová

ivana.novotna@dddp.cz – vedoucí provozu – Ivana Novotná

webové stránky: www.domovpocernice.cz

b) organizační struktura:

c) Součástí: dětský domov

Dětský domov: je zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou nebo na základě předběžného opatření. Má plně zajistit jejich zaopatření, zajistit právo dítěte na výchovu a vzdělávání, zajišťovat náhradní výchovnou péči v zájmu zdravého vývoje dítěte, řádné výchovy a vzdělání a sociální zdatnosti.

Jsme dětský domov rodinného typu, máme 9. rodinných skupin. Na rodinné skupině žije 6 - 8 dětí. Celková kapacita dětského domova je 65 dětí.

Dětský domov klade důraz na školní výsledky dětí, aby děti měly větší šance se uplatnit v životě. Dále se pak snažíme děti naučit aktivnímu životu a to návštěvováním různých akcí a akce také sami pořádáme. Snaha je, aby děti chodily do kroužků mimo domov, některé kroužky mohou probíhat i v dětském domově.

Rodinná skupina si sama uklízí, pere, žehlí, nakupuje potraviny, hygienické, školní a jiné potřeby. Zajišťuje si stravu, buď na rodinných skupinách, nebo ve školách, kam děti docházejí.

O každou rodinnou skupinu se starají čtyři kmenoví vychovatelé. Služby jsou dány rozpisem služeb, který připravuje vedení dětského domova. Všichni pracovníci na rodinných skupinách jsou pedagogové.

Za vedení dětského domova se považuje ředitel, vedoucí pedagogů a vedoucí provozu.

d) Pedagog musí splňovat tyto podmínky:

Psychologické vyšetření, lékařské vyšetření, minimálně střední odborné vzdělání v pedagogickém směru a minimálně ČZV – obor speciální pedagogika nebo sociální pedagogika (podle platného předpisu), výpis z evidence Rejstříku trestů ne starší 3. měsíců.

Nepedagogický pracovník musí splňovat tyto podmínky:

Lékařské vyšetření, kvalifikační předpoklady podle výkonu práce, výpis z evidence Rejstříku trestů ne starší 3. měsíců.

e) Spolupráci s osobami odpovědnými za výchovu zajišťuje pedagog rodinné skupiny, kam dítě náleží. Ten řeší běžnou komunikaci. Věci závažnějšího charakteru jako je rozšíření či zkrácení návštěv, pak řeší ředitel nebo vedoucí pedagogů, kteří schvalují i víkendové a prázdninové pobyty dětí na základě souhlasu příslušného OSPOD. Tato povolení eviduje administrativní pracovníce pro sociální věci. Návštěvy jsou vždy v úterý od 15.30 hod. do 18.00 hod., ale pokud je to ve zdárném zájmu dítěte, může se uskutečnit i jiný termín a častěji. Administrativní pracovníce pro sociální věci, pak informuje o platbách, popřípadě pohledávkách osob odpovědných za výchovu.

2. Postup při přijímání, návrh přemísťování a propouštění dětí

a) Děti, které přicházejí do DD, přijímá administrativní pracovníce pro sociální věci (v době její nepřítomnosti ředitel zařízení nebo vedoucí pedagogů), která převezme od pracovníků OSPODu veškeré dokumenty týkající se dětí. Tyto dokumenty ihned zakládá do složek, zdravotní dokumentaci předává spolu s dítětem vychovateli, který je také přítomen převzetí dětí a přebírá dítě a jeho osobní věci.

Vychovatel zajistí u dětské lékařky vstupní prohlídku nového dítěte a zařadí doprovod do školy. Vychovatel, který dostává na rodinnou skupinu nové dítě, zajistí jeho veškeré potřeby, seznámí ho s novým prostředím, jeho právy a povinnostmi. Potřeby, povinnosti a práva dítěte sleduje kmenový vychovatel a dbá nad jejich dodržováním.

O návrhu na přemístění dítěte rozhodují kmenoví vychovatelé spolu s ředitelem a vedoucími pedagogy. Pokud není úplná shoda, rozhoduje nadpoloviční většina při hlasování. V případě shody hlasů, rozhoduje ředitel (v jeho nepřítomnosti vedoucí pedagogů dané rodinky). V akutním případě rozhodne ředitel s vedoucími pedagogy a kmenovým vychovatelem. Žádost o přemístění poté postoupí příslušnému OSPODu nebo Soudu.

Po celou dobu pobytu dítěte v zařízení spolupracuje vedení dětského domova s diagnostickým ústavem v Praze 4 - Krči. Dále spolupracuje s kolizními opatrovníky, soudy, policií a ostatními institucemi, které dohlíží a kontrolují výchovu a vzdělávání dětí. Kmenoví vychovatelé spolu se sociální pracovníci DD jsou povinni zpracovávat zprávy o dětech k soudům, kolizním opatrovníkům a OSPOD.

Před propuštěním dítěte z DD spolupracují kmenoví vychovatelé s vedením DD, kolizními opatrovníky či OSPOD. Hledají pro dítě pracovní uplatnění, ubytování.

Dítě může být propuštěno na základě zrušení ústavní výchovy nebo zrušení předběžného nařízení nebo po dosažení zletilosti nebo na základě „Smlouvy o setrvání dítěte v zařízení po zletilosti“. Při propouštění se sepiše protokol o předání věci. Dítě dostane rodný list, kartičku zdravotní pojišťovny, vysvědčení, výuční list nebo jiné doklady o vzdělání, popřípadě cestovní pas a veškeré osobní věci (dítě s kmenovým vychovatelem napíše seznam). Jsou-li další materiály dítěte, tak i ty. Mladý dospělý může požádat o ubytování ve startovacím bytě, pokud ukončil řádně studium. Pokud je mu pobyt umožněn, tak podepíše s ředitelem smlouva na 1 rok. Smlouva může být ještě jednou opakována, pokud je byt volný.

Doklady a předávací protokol předá a kontroluje administrativní pracovníce pro sociální věci nebo ředitel dětského domova, případně vedoucí pedagogů. Po opuštění zařízení je dítěti možno zajistit pomoc při řešení tíživých životních situací a to v průběhu 2 roků po ukončení pobytu. Dětský domov poskytne dítěti kdykoli radu. Dítě může do jednoho roku po ukončení ústavní výchovy požádat o „setrvání v dětském domově“. Dítě, které se soustavně připravuje na budoucí povolání má nárok na plné přímé zaopatření, nejdéle do 26. roku věku.

b) Administrativní pracovníce pro sociální věci spolupracuje s pracovníky OSPOD dítěte. Vychovatelé spolupracují se všemi organizacemi, se kterými se dítě jejich rodinné skupiny setkává. Vedení spolupracuje s institucemi, sponzory, dárci, dobrovolníky apod.

c) Vychovatelé, ve spolupráci s vedením domova, připravují při plánovaném odchodu dítěte do života pomoc. Pomoc vychází z přání, představ a možností dítěte. Snaží se dítěti zajistit pracovní místo a ubytování.

3. Organizace výchovně vzdělávacích činností v zařízení

a) Organizace výchovných činností vychází z ročního plánu DD a týdenních plánů jednotlivých rodinných skupin, která obsahuje:

- mravní výchovu
- estetickou výchovu
- rozumovou výchovu
- pracovní výchovu
- tělesnou výchovu

Výchovy se vzájemně prolínají. Kmenoví vychovatelé spoluvytváří výchovné činnosti dle potřeb dětí na jednotlivých rodinných skupinách. Klíčový pedagog dítěte je zodpovědný za jejich plnění. Týdenní vychází z ročního plánu, z individuálního plánu dítěte a potřeb dětí na

jednotlivých rodinných skupinách. Kontrolu provádí vedení dětského domova nejméně jednou za měsíc.

b) Děti se vzdělávají v MŠ, ZŠ, speciálních školách, učilištích, středních a vysokých školách. Mezi všemi typy škol a DD je úzká spolupráce, kmenoví vychovatelé pravidelně tato zařízení navštěvují a s učiteli konzultují výchovné a vzdělávací problémy dětí. V kontaktu s těmito zařízeními je i vedení DD. Na vzdělání klade dětský domov velký důraz a má ve svém denním režimu přípravu na vyučování. Děti z 1. stupně se denně i v zařízení věnují českému jazyku, matematice a čtení. 2. stupeň má povinnou denní přípravu z českého jazyka a matematiky. Všichni se pak věnují učivu nejméně jednu hodinu podle svých individuálních potřeb.

c) Zájmové činnosti dětí probíhají zejména mimo areál DD. Snažíme se dětem zajistit kroužky dle jejich zájmů a schopností. Kroužky mohou probíhat i v prostorách zařízení pod vedením zaměstnance dětského domova nebo dobrovolníka.

d) V rámci prevence sociálně patologických jevů pořádá náš DD několik sportovních akcí. Některé z nich jsou zaměřeny pro dětské domovy a další jsou pro veřejnost. Děti se zúčastňují i dalších aktivit a to na základě žádosti či pozvánky.

4. Organizace péče o děti v zařízení

a) Děti jsou zařazovány do rodinných skupin převážně podle organizačních možností dětského domova. Je-li to možné, snaží se dětský domov dítě zařadit podle věku dítěte, školní úspěšnosti, jeho kazuistiky a podle zájmů dítěte. Sourozenci jsou převážně umísťováni na shodnou rodinku, je-li to možné, tak i na jeden pokoj. Na všech rodinných skupinách jsou zastoupeny děti různého pohlaví a různého věku. Dítě může být v odůvodněných důvodech přemístěno na jinou rodinnou skupinu.

b) Ubytování dětí je na pokojích příslušné rodinné skupiny podle organizačních možností rodinné skupiny. Přičemž na pokoji není více dětí než 3.

Pokojem, kde mohou být čtyři děti, je pokoj s patrem na 1. rodinné skupině a to pouze při vážném organizačním důvodu. Dále pak v cvičném bytě v budově č. 392.

c) Rodinná skupina má své sociální zařízení, kuchyňku, jídelnu, chodbu, pokoje a obývací pokoj, který se u menších dětí používá i jako učebna. Na pokoji má každé dítě postel, skříňku na oblečení, nábytek na hračky a osobní věci. Děti mají uzamykatelnou skříňku nebo trezůrek.

d) Dítě může písemně požádat o umístění do cvičného bytu na formuláři. Pobyt ve cvičném bytě se řídí vnitřním předpisem. Děti jsou v Evixu umístěny v 10. rodinné skupině. Provázející pedagog přebírá u těchto dětí roli klíčového pedagoga. Děti vede, kontroluje je a účtuje s nimi. Děti od něj dostávají finanční prostředky na jejich potřeby. Zápisy vede v Evixu. Spolupracuje s pedagogy předešlé rodinné skupiny. Při porušování pravidel, při nezvládnutí nebo ne žádost dítěte, se dítě vrací zpět na rodinnou skupinu.

e) Materiální zabezpečení vychází z finančních možností domova, darů a šetrnosti dětí. Každá rodinka má televizi, video, PC, mikrovlnnou troubu, sporák, rychlovarnou konvici, hifi věž, lednici a vybavení pro sport a turistiku a věci potřebné pro úklid a školu. Každé dítě má minimálně nezbytné oblečení a obuv. Další věci může získat formou dárku, ať již od domova nebo spolupracující organizace, což je jeho osobní dar.

f) Finanční prostředky dětí jsou uschovány v pokladně rodinné skupiny popřípadě na účtu dítěte (pokud ho má) nebo na analytickém podúčtu dětského domova. Větší obnos může být i v hlavním trezoru dětského domova. Dítě získává finanční prostředky z kapesného. Dále může získávat finanční prostředky z brigád, mimořádného kapesného, pomoci od sponzorů, partnerů apod. O všech finančních prostředcích se vede dokumentace a to tam, kde jsou peníze umístěny. Nárok na sirotčí důchod je sledován a evidován finančním referentem a administrativní pracovníci pro sociální věci.

g) Děti se stravují převážně na rodinných skupinách. Oběd je většinou ve škole, kterou dítě navštěvuje. Není-li možné jej zajistit, domluví se kmenoví vychovatelé s dítětem a řeší obědy individuálně. V případě nemoci dítěte je stravování zajištěno celodenně na rodinné skupině.

h) V případě, že děti vyjedou na společný pobyt nebo na letní či zimní rekreaci může být domov omezen v provozu nebo uzavřen. V případě, že je na některé rodinné skupině dítě, tak se podle počtu řeší případné sloučení rodinných skupin. Je to ovšem záležitost spíše ojedinělá. Uzavření domova připadá v úvahu pouze v případě, že je dětem zajištěna plná péče jinde.

i) V případě, že dítě uteče ze zařízení a je okamžitě jasné, že se jedná o útěk, z kterého se dítě nevrátí, tak kmenový vychovatel informuje hlavní službu, vedení a policii ČR. Není-li možné zkontaktovat se s vedením domova okamžitě, snaží se je kontaktovat následovně. V případě, že není jasné, zda se dítě vrátí, tak se запиše podezření z útěku a po čase se volá policie ČR a vedení dětského domova, s tím že pokud policie nepřijede, tak z organizačních důvodů jsme schopni nahlásit útěk na stanici až po ukončení služby vychovatele. Telefonní číslo na policii ČR – služebna Praha - Kyje je 974859720 nebo policii ČR – 158. Policie se volá podle dítěte.

5. Práva a povinnosti dětí

Dítě má podle zákona č. 109/2002 Sb., par. 20, právo:

- a) Na zajištění plného přímého zaopatření.
- b) Na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností.
- c) Na respektování lidské důstojnosti.
- d) Na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců.
- e) Na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami.
- f) Na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem.
- g) Být seznámeno se svými právy a povinnostmi, radit se se svým obhájcem nebo opatrovníkem bez přítomnosti třetích osob, a za tímto účelem přijímat a odesílat korespondenci bez kontroly jejího obsahu.
- h) Účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově.
- i) Obracet se se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky zařízení a požadovat, aby podání adresovaná příslušným státním orgánům, orgánům územní samosprávy a právníkům a fyzickým osobám, jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní

ochrany dětí, byla ze zařízení odeslána v následující pracovní den po jejich odevzdání pracovníkům zařízení, a to bez kontroly jejich obsahu; tyto žádosti, stížnosti, návrhy a podání je zařízení povinno evidovat.

j) Vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají; názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.

k) Požádat o osobní rozhovor a uskutečnit osobní rozhovor s pověřeným zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zaměstnancem České školní inspekce, ministerstva nebo orgánu kraje, a to bez přítomnosti dalších osob.

l) Být hodnoceno a odměňováno a ke svému hodnocení se vyjadřovat.

Hodnocení dítěte probíhá ústně a písemně do programu EVIX. Výchovná opatření se píše do stejného programu, dítě je s výchovným opatřením seznámeno, poté je vytisknuto a podepisují ho dítě, vychovatel a ředitel. Následně je uloženo do spisu dítěte.

m) Na informace o stavu svých úspor či pohledávek.

n) Na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami za podmínek stanovených zákonem č. 109/2202 Sb., a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv.

o) Přijímat v zařízení s vědomím pedagogického pracovníka i návštěvy osob, které nejsou uvedeny v písmenu n); pedagogický pracovník návštěvu nepřipustí, pokud byly dítěti zakázány nebo omezeny návštěvy nebo pokud návštěva ohrožuje zdraví nebo bezpečnost.

p) Opustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem vycházky, pokud se jedná o dítě starší 7 let věku, pokud nedošlo k zákazu nebo omezení v rámci opatření ve výchově.

q) Na podporu a pomoc po ukončení pobytu v zařízení v souladu s cílem reintegrace dítěte do rodiny a společnosti.

r) Kapesné, osobní dary, věcná pomoc:

Nezaopatřeným dětem, kterým se poskytuje plné přímé zaopatření, náleží po dobu pobytu v zařízení kapesné, jehož výše činí za kalendářní měsíc:

=40,- Kč - =60,- Kč, jde-li o dítě do 6. let věku

=120,- Kč - =180,- Kč, jde-li o dítě od 6. do 10. let věku

=200,- Kč - =300,- Kč, jde-li o dítě od 10. do 15. let věku

=300,- Kč - =450,- Kč, jde-li o nezaopatřené dítě od 15. do 26. let věku

Za období kratší než 1 měsíc se kapesné stanoví podle počtu dnů, v nichž je dítě v péči zařízení. Denní výše kapesného činí jednu třetinu měsíční výše kapesného. Vypočtená celková částka se zaokrouhlí na desetikoruny směrem nahoru. Kapesné dítěti nenáleží za dny, po které je na útěku ze zařízení.

Kapesné se v rámci našeho zařízení řídí vnitřním předpisem podle výchovných hledisek a kritérií:

1. prospěch ve škole

2. chování v zařízení i ve škole
3. osobní aktivita a přístup k práci
4. chování mezi vrstevníky a mladšími dětmi
5. neničení majetku a osobních věcí

Za příkladné výsledky a úsilí při plnění povinností může být dítěti prominuto předchozí opatření, udělena finanční nebo věcná odměna, povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo přiznána jiná výhoda.

Dítěti, jemuž náleží plné přímé zaopatření, poskytuje zařízení osobní dary k narozeninám, k úspěšnému ukončení studia a k jiným obvyklým příležitostem a to v částce:

=1.740,- Kč, jde-li o dítě do 6. let věku

=2.140,- Kč, jde-li o dítě od 6. do 15. let věku

=2.450,- Kč, jde-li o nezaopatřené dítě starší 15. let

Dítěti, které po dosažení zletilosti odchází ze zařízení, se poskytuje věcná pomoc nebo peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše =25.000 Kč – pokud dítě úspěšně dokončilo vzdělání a nemělo žádné výchovné problémy. V opačném případě se částka krátí.

Dítě má povinnost:

a) Dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu zařízení.

b) Dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno.

c) Poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech.

d) Předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v zařízení a při jeho ukončení musí být tyto předměty dítěti nebo osobě odpovědné za výchovu vydány.

e) Podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Je-li pro vyšetření třeba odebrat krev, je dítě povinno strpět, aby mu lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev, pokud to není spojeno s nebezpečím pro jeho zdraví.

6. Organizace dne – pracovní dny, volné dny

Pracovní dny: vstávání dětí se organizuje podle jejich potřeb a školního rozvrhu. Děti provedou ranní osobní hygienu. Snídaně a svačiny se připravují na jednotlivých rodinkách, děti se přípravy aktivně účastní. Po snídaních odchází děti individuálně do škol. Pedagog, který má dítě předškolního věku, odvádí děti do mateřské školy, pokud se nedohodnou jinak.

Doprovody k lékaři zajišťují pedagogové z rodinné skupiny dítěte.

Čas do 16.00 hod. je převážně využíván k relaxaci a přípravě na vyučování. Každá rodinná skupina má tento čas rozplánován podle individuálních potřeb dětí. Děti si dají svačinu.

Mezi 16.00 - 18.00 hod. probíhá převážně zájmová činnost, děti navštěvují kroužky a využívají pobytu venku k pohybové aktivitě. Tento čas může mít dítě i jako osobní volno.

Okolo 18. hod. společně s vychovatelkou večeří a v době 18.30 – 19.30 hod., probíhá úklid na všech rodinných skupinách – děti si uklízí všechny prostory své rodinné skupiny samostatně nebo s dopomocí vychovatele (kromě koupelen a toalet, které v pracovní dny uklízí uklízečka).

Poté následuje program dle vychovatele, dětí a potřeby a to až do večerky.

Volné dny:

Postupně vstávání, jídlo si děti připravují na jednotlivých rodinných skupinách s kmenovými pedagogy. Program na rodinných skupinách je plánován podle povinností a akcí. Děti dostávají více volného času pro sebe, pokud je to možné a nemají výchovné opatření. Stejně jako program, je i časový harmonogram uzpůsoben situaci. Večerka i vycházky se mohou podle věku a chování dítěte prodloužit.

Vycházky povoluje kmenový vychovatel (v případě nepřítomnosti zastupující vychovatel nebo vedení zařízení). Délku a místo určuje podle chování a schopností dítěte do 20:00 hod v pracovním týdnu a v pátek a v sobotu do 22:00 hod. Další vycházku povoluje vedoucí pedagog. Na samostatnou vycházku mimo DD mohou děti od 7. let věku. Starší děti podle individuálních schopností.

Na základě žádosti rodičů a následně souhlasu orgánu OSPOD, propouštíme děti na víkendové nebo prázdninové pobyty u rodičů, budoucích pěstounů, hostitelů nebo jiných osob. Velmi úzce spolupracujeme s pracovníky OSPOD, sdělujeme jim průběh pobytů dětí v těchto rodinách. S jejich pomocí se snažíme respektovat přání starších dětí, které se již dovedou rozhodnout, zda o víkendové a prázdninové pobyty chtějí. V této době zodpovídají za děti ty osoby, které toto povolení obdržely a ty též svým podpisem při přebírání dítěte svou zodpovědnost potvrdí do knihy propustek, kterou kontroluje a připravuje administrativní pracovnice pro sociální věci. Vychovatel kontroluje, zda se děti vrací z pobytů včas a v pořádku. Odchod, příchod a případná sdělení napíše do Evixu.

Pokud jsou děti ubytovány mimo zařízení a doprovod je zajištěn DD, zodpovídá za děti vedoucí zájezdu, který byl určen ředitelem zařízení nebo vedoucí pedagogy. Při pobytech na letních táborech za děti zodpovídá vedoucí tábora, který našemu zařízení svým podpisem tuto zodpovědnost potvrzuje. Na tyto tábory posíláme převážně nejvíce skupiny do 5. dětí na jeden tábor. Na ozdravných pobytech zodpovídá za děti příslušné zdravotní zařízení.

Dítě má právo na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu – telefonicky, formou korespondence a návštěv, které probíhají v našem zařízení každé úterý v době 15.30 – 18.00 hod., nebo kdykoli po dohodě s kmenovým vychovatelem či vedením dětského domova. Se souhlasem pedagogických pracovníků může dítě přijímat i návštěvy osob, které nejsou odpovědné za výchovu dítěte. Korespondence je vedena v Evixu. Předávání věcí může být individuální a v případě negativních jevů pod dohledem vychovatele nebo vedení.

Každé tři měsíce se koná spolumspráva za přítomnosti ředitele zařízení, vedoucí pedagogy a dětí, které ve dvojicích zastupují jednotlivé rodinné skupiny. Ředitel zařízení informuje děti o dění v DD, o akcích a změnách, které zařízení čekají. Děti vznášejí dotazy, připomínky, nápady. Každá spolumspráva je vedena písemně – zapisovatelkou je vedoucí pedagogy nebo ředitel, kteří jsou též odpovědní za zápis ze spolumspráv. Na spolumsprávách se též projednávají anonymní dotazy ze schránky důvěry, poslané e-mailem nebo dány ve facebookové skupině Spolumspráva DDDP. Na přání dětí nebo vedení domova může být Spolumspráva i mimořádně.

V případě, že dítěti končí ústavní výchova dosažením zletilosti, má možnost do 1 roku požádat o „Dohodu o setrvání v dětském domově po dosažení zletilosti a ukončení účinnosti soudního rozhodnutí o ústavní nebo ochranné výchově“. Zažádá o ni písemně. Dohodu stvrzují obě strany svými podpisy. Dohoda je vyhotovena dvakrát, pro každou stranu jedna. Dětský domov pobyt umožní po dobu, kdy se dítě připravuje na svoje budoucí povolání a pokud jeho chování neohrožuje výchovu jiných dětí. Dohoda obsahuje podmínky dětského domova. Dítě zůstává na rodinné skupině nadále a zůstává i na stejném pokoji, nebrání-li tomu organizační překážka. Dítě může být umístěno i do cvičného bytu.

V případě vypovězení smlouvy, je strana, která smlouvu vypoví, povinna podat vypovězení písemně. Vypovědní doba je stanovena na 10 dnů. Obě strany se dohodnou na podmínkách odchodu, věcné pomoci a předání dokumentů.

7. Opatření ve výchově

Za prokázané porušení povinností může být dítěti:

- a) Odňata výhoda udělená.
- b) Sniženo kapesné ve stanoveném rozsahu.
- c) Omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu až 3 týdnů a to podle rozumové vyspělosti a věku dítěte.
- d) Odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti či akce.
- e) Zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí, a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců.

Opatření podle odstavce 1 lze ukládat podmíněně se zkušební dobou až na 3 měsíce.

Opatření jsou zaznamenávána do osobního spisu dítěte. Vychovatel seznámí dítě s navrženým výchovným opatřením a poté запиše do programu Evix. Opatření ve výchově vytiskne, podepíše a nechá podepsat dítě. Doručí k vedení zařízení, aby odsouhlasilo a stvrdilo podpisem.

Za příkladné úsilí a výsledky při plnění povinností nebo za příkladný čin může být dítěti:

- a) Prominuto předchozí výchovné opatření.
- b) Udělena věcná nebo finanční odměna, jako mimořádné kapesné.
- c) Zvýšeno kapesné ve stanoveném rozsahu.
- d) Povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo přiznána jiná osobní výhoda.

Výše uvedená opatření jsou zaznamenávána do osobního spisu dítěte.

8. Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu

Zákonní zástupci dítěte mají právo:

- a) Na informace o dítěti, a to na základě své žádosti. Žádost je evidována v osobním spise dítěte je-li písemná, v zápise programu Evix, je-li ústní.

b) Vyjadřovat se k návrhu opatření zásadní důležitosti ve vztahu k dítěti, nehrozí-li nebezpečí z prodlení a na informace o provedeném opatření.

c) Na udržování kontaktu s dítětem, nebrání-li tomu závažné okolnosti ohrožující dítě.

d) Na poradenskou pomoc zařízení ve věcech výchovné péče o dítě.

e) Pisemně požádat ředitele zařízení o povolení pobytu dítěte u osob podle zákona č. 109/2002 Sb., § 23 odst. 1 písm. a) nebo c).

Zákonní zástupci dětí umístěvaných do zařízení na základě rozhodnutí soudu mají zejména povinnost:

a) Při předání dítěte do určeného zařízení předat současně dokumentaci uvedenou v § 5 odst. 5, zákona č. 109/2002 Sb. - Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

b) Zajistit doprovod dítěte mladšího 15 let při propustce dítěte, popřípadě požádat písemně v této věci o jiný postup.

c) Seznámit se s vnitřním řádem zařízení a dodržovat jeho ustanovení.

d) Oznámit bezodkladně zařízení podstatné okolnosti pobytu dítěte u nich, týkající se zejména jeho zdraví a výchovy.

e) Předat dítěti umístěnému do zařízení na základě jejich žádosti finanční částku jako kapesné ve stanovené výši.

f) Hradit náklady na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické prostředky poskytnuté dítěti, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud byly poskytovány na jejich žádost.

Práva podle odstavce 1 písm. c), d) a e) a povinnosti podle odstavce 2 písm. a), b), c) a d) se vztahují i na jiné osoby odpovědné za výchovu. Práva podle odstavce 1 písm. a), c), d) a e) a povinnosti podle odstavce 2 písm. b), c) a d) se vztahují i na nezletilého rodiče, který nenabyl plné svéprávnosti, ledaže soud rozhodl o tom, že se tomuto rodiči pozastavuje výkon povinnosti a práva péče o dítě až do doby, kdy rodič nabude plnou svéprávnost. Práva podle odstavce 1 písm. a), c), d) a e) a povinnosti podle odstavce 2 písm. b), c) a d) se vztahují i na rodiče, který byl omezen ve svéprávnosti, jestliže soud rozhodl o tom, že se tomuto rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě. Práva podle odstavce 1 písm. a), c), d) a povinnosti podle odstavce 2 písm. c) se vztahují i na rodiče, který byl omezen ve svéprávnosti, jestliže soud rozhodl o tom, že se tomuto rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon práva osobního styku s dítětem.

Osoby odpovědné za výchovu dětí umístěných do zařízení na základě rozhodnutí soudu mají dále za povinnost hradit příspěvek na úhradu péče poskytované dětem v zařízeních podle nařízení vlády č. 460/2013 Sb. a to:

do výše =1.113,- Kč, jde-li o dítě do 6. let věku

do výše =1.503,- Kč, jde-li o dítě od 6. do 15. let věku

do výše =1.742,- Kč, jde-li o nezaopatřené dítě starší 15. let věku

V případě, že se zařízení nevypláci příspěvek na dítě nebo platí-li příspěvek dítě, tak se částka zvyšuje o součin příslušné částky podle věku dítěte a koeficientem 0,3.

9. Úhrada nákladů na péči o děti v zařízení

Úhrada péče

a) Rodiče jsou povinni hradit příspěvek na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám v zařízeních (dále jen "příspěvek"). V případě, že dítě nebo nezaopatřená osoba má vlastní pravidelné příjmy, podílí se podle § 29 (sirotčí důchod) na hrazení příspěvku.

b) V případě, že se zařízení nevyplácí přídavek na dítě, zvyšuje se příspěvek o 30 %.

c) Výše příspěvku na úhradu péče o děti matek, umístěných v zařízení, činí za kalendářní měsíc 10 % z výše rodičovského příspěvku.

d) Za období kratší než 1 měsíc se výše příspěvku stanoví podle dnů. Denní úhrada nákladů činí jednu třetinu výše příspěvku za kalendářní měsíc.

e) Rodiče se na hrazení příspěvku podílejí rovným dílem, s výjimkou případů uvedených v § 28, zákona č. 109/2002 Sb.

f) Výši příspěvku a podíl rodičů na jeho úhradě v jednotlivých případech stanoví ředitel zařízení rozhodnutím.

g) Za příjmy a za společně posuzované osoby se pro účely tohoto zákona považují započitatelné příjmy a společně posuzované osoby podle zvláštního právního předpisu a to podle § 4, 6 a násl. zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

h) Částka příspěvku se zaokrouhluje na koruny směrem nahoru.

i) Rodiči, který doloží, že je on nebo osoba s ním společně posuzovaná příjemcem dávky pomoci v hmotné nouzi podle zákona o pomoci v hmotné nouzi, se příspěvek nestanoví. Rodiči, který doloží, že po zaplacení příspěvku by jeho příjem nebo příjem s ním společně posuzovaných osob klesl pod součet částky životního minima podle zákona o životním a existenčním minimu a částky normativních nákladů na bydlení podle zákona o státní sociální podpoře, se příspěvek stanoví v takové výši, aby mu uvedený součet zůstal zachován; pokud by takto stanovený příspěvek byl nižší než 100 Kč, nestanoví se.

j) Rodiče jsou povinni vždy po uplynutí 12 měsíců od posledního doložení skutečnosti příjmů prokazovat, že splňují podmínky pro snížení nebo prominutí příspěvku, a dále bezodkladně oznamovat každé změny v příjmech, které by mohly mít vliv na výši příspěvku. V případě nesplnění těchto povinností se příspěvek odpovídajícím způsobem zvýší, a to od doby, kdy marně uplynula lhůta pro prokázání splnění podmínek, nebo i zpětně od doby, kdy došlo ke změně v příjmech.

k) Ze sirotčího důchodu dítěte, které nemá jiný příjem, se na úhradu příspěvku použije nejvýše 10 %.

l) Z jiného příjmu dítěte, se k úhradě příspěvku použije část příjmů převyšujících 50 % výše příspěvku, platné pro příslušnou věkovou kategorii, a to až do výše příspěvku.

m) Rozdíl mezi částkou určenou pro úhradu příspěvku z příjmu dítěte a příspěvkem hradí rodiče.

n) Na nezaopatřené osoby se ustanovení použijí obdobně.

o) Příspěvek za kalendářní měsíc se hradí nejpozději do patnáctého dne následujícího měsíce. Příspěvek náleží zařízení od prvního dne pobytu dítěte v zařízení.

p) Za dobu, po kterou je dítě se souhlasem zařízení u osob odpovědných za výchovu nebo ve zdravotnickém zařízení déle než 2 po sobě jdoucí dny, snižuje se příspěvek za kalendářní měsíc o příslušný počet denních částek včetně částky za den, v němž započne pobyt do 15 hodin, a za den, v němž dítě ukončí pobyt v době po 15 hodině.

q) Za dobu, po kterou je dítě na útěku ze zařízení, snižuje se výše příspěvku o 50 % za každý celý den.

r) Příspěvek se nehradí za dobu, po kterou je dítě ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody.

s) Zařízení provede vyúčtování přeplatků a nedoplatků do patnáctého dne měsíce následujícího po provedení úhrady příspěvku podle odstavce 1. Výsledky vyúčtování za uplynulé čtvrtletí písemně oznámí zařízení osobě, která příspěvek hradí.

t) Rozhodnutí o stanovení příspěvku na úhradu péče dětem v plném přímém zaopatrění dětského domova zahájí ředitel domova po nástupu dítěte.

Oznámení o zahájení zašle doporučeným dopisem na návratku osobám odpovědným za výchovu. Po doručení návratky se vyznačí na rozhodnutí právní moc. Při neznámém pobytu požádá Policii ČR a poté případně vyvěsí na úřední listinu. Je-li to možné, tak do měsíce vydá ředitel rozhodnutí o výši příspěvku.

Výše příspěvku se stanoví podle zákona 109/2002 Sb., ve znění pozdějších úprav, podle věku dítěte, s přihlédnutím na příjmy osob odpovědných za výchovu.

v) Rozhodnutí obsahuje poučení o odvolání, kde je možno se do 15. dnů ode dne jeho doručení odvolat prostřednictvím ředitele DD, který postoupí záležitost nadřízenému orgánu. Součástí odvolání musí být úřední doklad o životním minimu.

Veškerou agendu připravuje administrativní pracovnice pro sociální věci zařízení a zakládá ji do osobního spisu dítěte.

10. Postup zařízení při zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví

a) Zdravotní péče je zajištěna u dětské lékařky, která zdravotní stav sleduje, obesílá pozvánku na očkování a doporučuje odborné lékaře. Vychovatelé sledují zdravotní stav dětí a v případě pochybností spolupracují s dětskou lékařkou. Vychovatelé sledují a objednávají odborná vyšetření včetně návštěvy stomatologa.

b) Dítě je v den přijetí poučeno o pravidlech bezpečnosti a ochrany zdraví. Dítě s těmito pravidly seznámí kmenový pedagog. Dítě seznámení podepíše. Seznámení se opakuje každý rok. Mimo to kmenový pedagog informuje děti o různých nebezpečích podle věku, situace a potřeby dětí, které má na rodinné skupině. Zapiše projednávání do Evixu.

c) V případě úrazu hlavní služba ve spolupráci s kmenovým pedagogem zajistí nezbytné ošetření. V případě vážnějšího úrazu volá rychlou záchrannou službu – 155. Kmenový pedagog připraví dítěti věci, kartičku pojišťovny a připraví se na doprovod dítěte do nemocnice. Po zajištění nezbytného ošetření informuje, hlavní služba nebo kmenový pedagog, vedení dětského domova. Vedení dětského domova zapiše úraz do knihy úrazů.

d) V případě, že lékař uzná onemocnění dítěte, tak vychovatel konající službu na dané rodinné skupině zajistí, aby dítě ulehlo na lůžko, podá případně léky a zajistí doporučenou léčbu, kterou určil lékař. Dítě sleduje podle potřeby a pokračuje v léčbě. Snaží se zajistit klid

pro nemocného. Průběh léčby запиše do hlášení ze služby do Evixu. Nemoc запиše v Evixu do Zdravotníka. Zajistí doprovod na kontrolu k lékaři.

e) V případě intoxikace dítěte alkoholem nebo jinými návykovými látkami posoudí vychovatel stupeň ohrožení na zdraví dítěte a buď on, nebo hlavní služba zavolá v případě nutnosti rychlou lékařskou pomoc – 155. Takto postupuje i v případě sebepoškození dítěte nebo při sebevražedném pokusu, případně při agresivním chování dítěte, které ohrožuje svůj nebo cizí zdraví a životy. Ostatní děti se snaží izolovat do jiných prostor rodinné skupiny, případně na jinou rodinnou skupinu. Vše запиše do Evixu.

Příloha 3 - Ukázka týdenního plánu výchovně-vzdělávací činnosti 6. rodinné skupiny Dětského domova Dolní Počernice

Zdroj: Interní dokumentace DD Dolní Počernice – Týdenní plány výchovně vzdělávací činnosti 6. rodinné skupiny

PONDĚLÍ

Denní plán programu výchovně-vzdělávací činnosti:

Mravní: smysl pro spravedlnost (vychovatel dětem na konkrétních příkladech ze života ukazuje, co je a co není spravedlivé)

Estetická: architektura Prahy (dokument)

Pracovní: rozhovory o výběru budoucího povolání

Rozumová: kvízy a hádanky

Tělesná: sportovní kroužky – posilovna, fotbal, atletika, stolní tenis

ÚTERÝ

Denní plán programu výchovně-vzdělávací činnosti:

Mravní: respekt k odlišným kulturám (dokument + diskuse)

Estetická: historie umění (výklad)

Pracovní: nákupy a úklid rodinné skupiny

Rozumová: školní příprava, jazyky

Tělesná: společný běh, procházka

STŘEDA

Denní plán programu výchovně-vzdělávací činnosti:

Mravní: Respektování pravidel na rodinné skupině (vychovatel opakuje dětem pravidla, připomíná slušné jednání mezi dětmi navzájem)

Estetická: příprava školních věcí – pořádek v aktovkách

Pracovní: nákup, pravidelný každodenní úklid + úklid balkonu

Rozumová: společenská hra

Tělesná: individuální sportovní aktivity (kroužky), běh, jízda na kole

ČTVRTEK

Denní plán programu výchovně-vzdělávací činnosti:

Mravní: zopakování a upevňování stravovacích návyků

Estetická: vnímání svého nejbližšího okolí (útulnost domova, pořádek na ulici)

Pracovní: balení věcí na rodinkovou dovolenou

Rozumová: příprava na školní vyučování, cvičné sešity

Tělesná: fotbal před domem, běhání

PÁTEK

Denní plán programu výchovně-vzdělávací činnosti:

Mravní: opakování a příklady, jak mají děti jednat s dospělými

Estetická: zásady vkusného oblékání

Pracovní: dobalování na rodinkovou dovolenou, úklid šuplíků

Rozumová: přizpůsobení výběru oblečení počasí

Tělesná: pobyt venku (volné vycházky)

SOBOTA

Denní plán programu výchovně-vzdělávací činnosti:

Mravní: slušné vystupování na veřejnosti

Estetická: péče o zevnějšek

Pracovní: péče o květiny před dovolenou

Rozumová: sledování TV dokumentu, hry na PlayStation

Tělesná: sportovní kroužky – posilovna, fotbal, atletika, stolní tenis

NEDĚLE

Denní plán programu výchovně-vzdělávací činnosti:

Mravní: odbourávání vulgarismů (článek – kde se berou vulgarismy, co znamenají)

Estetická: kultivovaná řeč (rozhovor na téma tempo řeči, nácvik)

Pracovní: péče o ložní prádlo

Rozumová: společenská hra

Tělesná: projížďka na kole k rybníku

Příloha 4 - Ukázka Programu rozvoje osobnosti dítěte

Zdroj: Interní dokumentace DD Dolní Počernice – Program rozvoje osobnosti dítěte.

Jméno dítěte bylo z tohoto dokumentu odstraněno a nahrazeno slovem „dítě“.

Dětský domov Dolní Počernice
Národních hrdinů 1, 190 12 Praha
IČ: 00067563, tel.: 281930129 fax: 281930525 e-mail: martin.lnenicka@dddp.cz

PROGRAM ROZVOJE OSOBNOSTI DÍTĚTE

1. Osobní charakteristika dětí ovlivňující edukační proces

(např. emoční stabilita, temperament, charakter, osobní tempo, samostatnost, adaptace na změny, ...)

V současné době dítě navštěvuje 8. ročník ZŠ. Učivo zvládá s lehčími obtížemi, u přípravy na vyučování je třeba neustále asistovat. Je třeba sledovat, jaké učivo ve škole probírají, dítě není schopno si tyto záležitosti pohlídat samo. Asistence je třeba rovněž při přípravě na vyučování. Dítě je ale i nadále snaživé, v rámci svých možností se na školní vyučování připravuje.

Chování ve škole:

Chování ve druhé polovině školního roku 2017/2018 zůstalo beze změn - problémové. Dítě často domů nosí poznámky za vyrušování, odmouvání a nerespektování školního režimu, autorit, nepořádnost. Zvažována ředitelská důtka, nakonec neudělena.

Chování a vystupování mimo školu:

Dítě přichází do období rané adolescence. Objevuje se u něj opoziční chování s projevy negativismu, kritičnosti k okolí, hlavně k externím autoritám. Jeho vzdorovité chování je doprovázeno odmouváním, drzostí, provokováním, často chce polemizovat s dospělými, snaží se prosazovat svůj názor a je méně než předchozích obdobích ochotno plnit si své povinnosti. Jsou u něj patrné i náznaky agresivních projevů - je často vztekklý a výbušný, prohlašuje, že fyzicky napadne toho, kdo ho bude rozčilovat.

Na rodinné skupině se dítě snaží své projevy hlídat. Dobře vychází se starším bratrem, se kterým bydlí na pokoji. Se starší sestrou je jeho vztah komplikovanější. Někdy prohlašuje, že ho provokuje její hloupost, jindy ji přehnaně chrání.

K rodičům zaujímá i nadále účelový postoj. Pokud může z kontaktu s nimi profitovat, vidí je rádo. Podle jeho vlastních slov má raději tátu, protože ten když něco řekne, tak to aspoň platí. Matka

sliby nedodržuje. Ryzejší vztah než k rodičům má dítě k hostitelům. Má je podle svých slov raději než rodiče. Dojíždí k nim cca dvakrát měsíčně, a to i přesto, že s ním jeho starší bratr přestal jezdit. Na návštěvy se vždy velmi těší.

Kromě nevhodného chování, které je pravděpodobně projevem jeho poberty, je dítě v kolektivu velmi oblíbené, dokáže ostatní rozesmát, dokáže si udělat legraci samo ze sebe. Pokud není unavené, ochotně pomáhá se vším, co je potřeba. Je přátelské, kamarádké, umí velmi dobře vysvětlovat různé věci, dokáže uklidnit sestru, (když má sestra záchvat vzteku apod.). Je momentálně filosoficky zaměřené a je zvědavé. Velkou zálibu má v hrách na tabletu, playstationu. Připouštíme možnost vzniku závislosti na mobilních zařízeních.

Dítě i nadále pravidelně dochází na psychoterapii, na terapie chodí rádo. Rádo se také účastní akcí a výjezdů s neziskovými organizacemi.

Mezi silné stránky dítěte patří veselost a vtip, kterými dokáže pobavit své okolí. Další jeho výhodou i nadále zůstává schopnost dobré adaptace mimo dětský domov.

Ve školním roce 2017/2018 dítě i nadále dochází na tréninky fotbalu. Konfrontaci s realitou stejně starých, ale lepších a úspěšnějších vrstevníků, zvládá i nadále moc dobře. Dochází také na tréninky aikida - tento sport mu vyhovuje, na tréninky se vždy těší. Ve škole navštěvuje kroužek stolního tenisu, ve svém volném čase chodí běhat do Stromovky, kde se sice nevyrovná těm nejlepším, ale postupně překonává samo sebe, což ho naplňuje radostí. Obdobně se účastní (jako jediné ze třídy) školních plavecko-běžeckých závodů. Pravidelně se umísťuje na posledních místech, to ho ale neodrazuje od toho, aby se účastnil dalších kol.

Zdravotní stav dítěte je velmi dobrý. Je v péči praktického lékaře, oční lékařky a zubního lékaře. O víkendech nosí okluzor.

2. Vztah k lidem

(např. emoční stabilita, temperament, charakter, osobní tempo, samostatnost, adaptace na změny, ...)

Zhodnocení uplynulého období:

Dítě pravidelně dochází na psychoterapii, cílem v oblasti vztahů k lidem v minulém období bylo:

1. Zklidnění agresivity, vulgarismů, chovat se adekvátně ke svému věku, stabilizace sourozeneckých vztahů. **Cíl nesplněn, trvá.**
2. Posílení respektu u autorit. **Cíl nesplněn, trvá i nadále.**

Současný stav:

Dítě je ve vývojovém stádiu puberty. Je drzé ve škole i na rodince, nechce občas plnit úkoly, remcá. Snadno se unaví, v takovém případě potom neví co samo se sebou.

Cíl:

1. Zklidnění agresivity, vulgarismů, chovat se adekvátně ke svému věku, stabilizace sourozeneckých vztahů. Cíle jsou stanoveny stejně jako v minulém období.
2. Posílení respektu u autorit.

Plán a postupy:

1. Důslednost, trpělivé upozorňování, vysvětlování, zklidňování + psychoterapie, nalézání mužských vzorů, odmítání jeho šišlání.
2. Neustupovat, vytyčovat hranice, dávat dítěti dobrý vzor.

3. Kontakt a vztahy s rodinou nebo jinými blízkými osobami

(např. četnost, forma, emoční ladění, iniciativa, spolupráce, ...)

Zhodnocení uplynulého období:

V minulém období byly stanoveny dva cíle:

1. Zklidňování sourozeneckých rozepří, zpracovat na kladném vztahu ke spolužákům, nenechávat se vyprovokovat. **Cíl splněn částečně, i nadále je třeba pokračovat v jeho plnění.**
2. Učit dítě toleranci k názorům ostatních. **Cíl splněn částečně, i nadále je třeba pokračovat v jeho plnění.**

Současný stav:

Dítě má k ostatním lidem hezký vztah. K opačnému pohlaví má také hezký vztah. Nastoupivší puberta způsobuje u dítěte poměrně složitý vztah k autoritám, obzvlášť ve škole. S vrstevníky ve škole má dítě také dobrý vztah. Stále se hádá se sestrou a tvrdí: "Zkusím sestře projevovat trochu více přízně". Ve vztahu k rodičům má dítě i v tomto období jasno: "Mámu moc v životě nevnímám, do toho jejího bytu nepůjdu. Je mi jedno, jestli se se mnou chce nebo nechce vidět, mám za nejbližší osoby vychovatele, hostitele, babičku a dědu a možná i tátu."

Cíl:

1. Zklidňování sourozeneckých rozepří, zpracovat na kladném vztahu ke spolužákům, nenechávat se vyprovokovat. Cíle jsou stanoveny stejně jako v minulém období.

2. Učit dítě toleranci k názorům ostatních.
3. Nový cíl: Docílit, aby dítě lépe vycházelo se sestrou.

Plán a postupy:

1. Učit trpělivosti, sebeovládání, trpělivé vysvětlování, upozorňovat na nevhodnost určitých reakcí, trpělivě rozebírat názory dítěte.
2. Upozorňovat dítě na to, že je třeba respektovat názory ostatních v situaci, kdy za každou cenu prosazuje svůj názor. Vysvětlovat, že názory mohou být různé.
3. Opakovat dítěti, aby na sestru nebyl zlý, aby jí občas nabídl nezištnou pomoc.

4. Sebeobslužné činnosti

(např. hygiena, stolování, vzhled - úprava)

Zhodnocení uplynulého období:

Cíle minulého období byly stanoveny následovně:

1. Zlepšování samostatnosti při sebeobsluze, slušné stolování.
2. Naučit dítě samostatnosti při přípravě do školy (nezapomínání pomůcek, příprava penálu). **Oba dva cíle byly splněny částečně a proto i nadále trvají.**

Současný stav:

Hygienické návyky dítěte stále nejsou na takové úrovni, na jaké by v jeho věku měly být. Častěji než v minulých obdobích si vzpomíná na péči o ústní dutinu, naučilo se samostatně si vybalovat věci po tréninku fotbalu. Neustále je třeba mu ale připomínat, že si má udělat pořádek ve svých věcech, nedokáže se zcela samostatně připravit do školy (pomůcky, domácí úkoly).

Cíle:

1. Zlepšování samostatnosti při sebeobsluze, slušné stolování.
2. naučit dítě samostatnosti při přípravě do školy (nezapomínání pomůcek, příprava penálu).

Plán a postupy:

K oběma stanoveným cílům: Opakování zmiňovaných návyků, vyzdvihování přednosti vnější čistoty.

5. Vztah k povinnostem zařízení

Zhodnocení uplynulého období:

V minulém období se pracovalo na zlepšení manuální zručnosti dítěte, stav je zatím stále neuspokojivý. **Cíl z minulého období proto trvá.**

Současný stav:

Vztah dítěte k plnění povinností je nevstřícný, je třeba ho kontrolovat, protože není příliš pečlivé. Když se mu věci nepřipomínají, rádo na ně zapomíná. Dítě samo o sobě v kontextu vztahu k povinnostem v zařízení říká: „*Docela dobře plním služby, někdy se mi moc nechce.*“ Oproti minulému období jsme zaznamenali lehké zlepšení - při plnění povinností na rodinné skupině dítě méně protestuje.

Cíl:

Zlepšit manuální zručnost, zlepšit pečlivost při vykonávání práce.

Plán a postupy:

Plnění každodenních povinností, důsledná kontrola, snaha o kvalitnější provedení.

6. Školní dovednosti a vzdělávací potřeby

(např. vztah ke škole, vypracovávání domácích úkolů)

Zhodnocení uplynulého období:

V minulém období byly nastaveny dva cíle:

1. Naučit dítě toleranci k názoru ostatních. **Cíl splněn částečně, dítě se snaží, ale cíl ponecháváme.**
2. Naučit dítě respektovat učitele ve škole. **Cíl nesplněn.**

Současný stav:

Dítě se pravidelně a relativně bez řečí připravuje na školní výuku. Do školy chodí podle jeho slov rádo. V současnosti si dítě ale jen velmi málo připouští, že by ve škole mohlo dělat nějaké chyby, ať už ve výuce, nebo v oblasti kázně. Ke svému vztahu ke škole dítě říká: „*Nemám moc rád třídní učitelku. Někdy je to s ní dobrý, ale vadí mi, jak pořád očerňuje jenom mě, že jsem něco udělal.*“

Cíl:

1. Naučit dítě toleranci k názoru ostatních.
2. Naučit dítě respektovat učitele ve škole.

Plán a postupy:

1. Krotit dítě v jeho přehnaných reakcích na pravdivost jeho vlastních názorů, trpělivé vysvětlování a ukazování respektu názoru jiných lidí.
2. Spolupráce se školou, trpělivé vysvětlování nevhodného chování, rozhovory na téma autorit, úcty, respektu.

7. Zájmy, kroužky a profesní orientace

Zhodnocení uplynulého období:

Cílem minulého období bylo zvyšování sebevědomí dítěte, podporovat dítě v radosti z pohybu. **Cíl je průběžně plněn a nadále trvá.**

Současný stav:

Dítě hraje fotbal ve fotbalovém oddílu. Ve škole se účastní běžeckých a plaveckých závodů, obdobně se účastní sportovních akcí v rámci DD. Začíná se zajímat i o jiné sporty, v současné době zkouší aikido. Letos začalo dítě projevovat starost o svoji budoucí profesi. "Nechci skončit na ulici," tvrdí a dodává: "mám strach, co ze mě bude, nejsem na nic šikovný, nic neumím, nikde mě nezaměstnají". Tyto obavy dle našeho názoru pramení ze změn v kognitivním myšlení. U dítěte se vyvíjí abstraktní myšlení, přemýšlí tudíž i o své budoucnosti. Začíná pracovat s různými hypotézami. Jeho starost o profesní dráhu může ale jednoduše působit i skutečnost, že na rodinné skupině teď vyrůstá s dětmi, které již střední školy studují, nebo mají vybráno, kam půjdou. Dítě jediné ne.

Cíl:

1. Nadále je u dítěte třeba udržovat sportovní entusiasmus, zvyšovat jeho sebevědomí a podporovat u něho radost z pohybu.
2. Uklidnit obavy dítěte o nejistou budoucnost.

Plán a postupy:

1. Účast na sportovních akcích, hraní fotbalu venku, pravidelné chození na fotbalové tréninky za každého počasí.
2. Mluvit s dítětem o jeho budoucnosti, kariéře, obavách.

Přání/vyjádření dítěte

"Rád bych ve fotbale lépe chytal"

Příloha 5 – Vzor informovaného souhlasu

Zdroj: Vlastní zpracování.

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Byl/a jste požádán/a o rozhovor za účelem získání dat a informací pro kvalitativní výzkum k diplomové práci Bc. Lucie Miklíkové. Výzkum probíhá v rámci magisterského studia Katedry speciální pedagogiky na Pedagogické fakultě Karlovy Univerzity v Praze. Práce se zabývá tématem odchodu dětí z dětských domovů do samostatného života.

Vaše spolupráce na projektu je dobrovolná. Účast na projektu spočívá v nahrávaném rozhovoru, který potrvá přibližně 1 hodinu. Vzhledem k citlivosti zkoumané problematiky je náležitá pozornost věnována etickým otázkám a zajištění Vašeho bezpečí. Důraz je kladen na:

- (1) Anonymitu dotazovaných – v prepisech rozhovorů budou odstraněny identifikující údaje.
- (2) Mlčenlivost výzkumnice ve vztahu k osobním údajům o účastnících výzkumu (s tím, že s výzkumným materiálem budu pracovat výhradně D. Průchová).
- (3) Po přepsání rozhovorů dojde k autorizaci textu – tzn., že budete mít možnost vyjádřit se k uvedeným údajům a upravit je, pokud o to budete mít zájem.
- (4) Jako dotazovaný máte právo kdykoli odstoupit od výzkumné aktivity, a to i v průběhu rozhovoru.
- (5) Pokud Vám bude nějaké téma nepříjemné, nemusíte o něm hovořit.

Děkuji za pozornost věnovanou těmito informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

V případě dotazů týkajících se tohoto projektu se můžete obrátit na jeho hlavní řešitelku, Bc. Lucii Miklíkovou (tel: 608 881 854).

Svým podpisem zde souhlasíte se svou účastí na tomto projektu.

Jeden výtisk tohoto formuláře náleží Vám.

Jméno dotazované/ho:

Jméno řešitelky projektu:

V Praze, dne:

Příloha - 6 Ukázky rozhovorů výzkumného šetření

Zdroj: Vlastní zpracování.

SILVA

T = teta, S = Silva, H = Havel

Všechna jména osob, která děti v rozhovorech zmiňovaly (jména partnerů, rodičů, sourozenců, lékařů apod.), byla změněna.

T: Zavzpomínej na to, jaké to bylo, když jsi byla u nás v DD

S: No pro mě to bylo strašně pěkný období. Vy jste tam na mě byli všichni hrozně hodný. Já jsem to do té doby nezažila, vždyť to víš. Až na Horákovou (spolubydlící na pokoji, pozn. autorů) to bylo naprosto skvělý. Nikdy jsem se necítila nikde tak hezky. Fakt. A to jsem tam byla jenom chvíli, že jo, a bylo to úplně skvělý.

T: To máš pravdu, přišla jsi už velká, bylo ti 16, jak jsi to vnímala, že jdeš do DD?

S: Já jsem strašně chtěla chodit s Leošem a naši mi to zakazovali, a tak jsem utíkala, a tak jsem se dostala do děčáku. Vždyť víš, že s Leošem jsem doted'. Máma s otčímem pořád chtěli, abych hlídala mladší sourozence, nebyla jsem nikde venku. Teto, to nešlo, to bylo hrozný, vždyť já jsem chtěla už taky mít svůj život. Bála jsem se, že v děčáku zjistím, že to je opravdu průšvih, v mých letech mít kluka, že mi to budete taky zakazovat. Byla jsem strašně překvapená, že můžu jít třeba odpoledne po škole ven, nebo že jste hned řekli, že existuje to a to a to, jak se to může dělat. Já jsem z vás byla úplně paf. A ještě jsem si s vámi mohla o té své lásce povídat, no říkám ti, vy jste v mém životě byli nejvíc.

T: Ale dlouho jsi u nás nepobyla, rychle vyšlo to pěstounství u Leošovy mamky...

S: Jó tak to já jsem z toho měla smíšený pocity. Já jsem se strašně těšila, že budu bydlet konečně s přítelem u jeho mámy, všechno jsem viděla růžový. Přestup do školy se mi taky nezdál tak hrozný. Ze začátku to byla paráda, ale teda škola byla od samýho začátku katastrofa. To jsem si kolikrát vzpomněla na Prahu, na vás, jaký to bylo bezvadný. Tady jsem si s lidma nesedla. Byli cizí, nevzali mě do kolektivu, máma přítele mi pořád říkala, že jsem divná, já jsem nikam ani nechtěla chodit, mě to strašně vyčerpávalo. Pořád navíc chtěla, abych něco dělala na baráku, to bylo jako doma. Proto jsem přece šla do děčáku, že si ze mě máma udělala chůvu, když si s otčímem pořídili nové děti. A tak jsem v tom hučela zase. Nic mi nedovolila, ale byla zase na

druhou stranu hodná, hodně se mě i zastávala, když jsme se s přítelem hádali, to jo. Ale nakonec, když mi bylo 18, tak řekla, že chce, abych se odstěhovala. To jsem se s přítelem zrovna strašně hádala v tu dobu. Už jsem nechtěla být ani s ním, ale co jsem měla dělat, když jsem se musela odstěhovat. Řekl, že najdeme byt, no jeho máma nám s tím dost pomohla, hledala nám byt strašně rychle, ona totiž strašně moc chtěla, abysme už vypadli, protože si našla novýho chlapa. A pokouší se o mimino. Chápeš to, o další mimino, když má už dvě dospělé děti.

T: Chápu, takže se ti vlastně v životě zopakovalo to samé, co jsi zažila předtím, vid'.

S: Přesně, jenže to bylo o to horší, protože jsem nemohla už nikam do děcáku, vždyť je mi skoro 19. Našli jsme si s přítelem bydlení.

T: Jak jste to zvládli financovat?

S: No já jsem šla do práce, abych měla na kauci, a on taky něco přispěl. Ale hned nato práci už zase neměl. Nemá jí doteďka. Jsem na něj strašně našťvaná. Postupně jsem si přibírala další a další práci. To by bylo tak lepší, kdyby mi s tím trochu pomohl.

T: To pro tebe muselo být těžké, škola a práce, skloubit to dohromady.

S: No to víš, že jo, byla jsem strašně unavená. Já jsem se vlastně zhroutila. Jednou jsem šla do školy, zavřela jsem se na záchodě a vyndali mě odtamtud až po dvou hodinách. Já jsem nechtěla ani vidět spolužáky, protože to byli pro mě cizí lidi, víš, že mám problémy s navazováním kontaktů. Nešlo mi s nima komunikovat, byl to z jejich strany taky velký nezájem, že nejsem odtamtud. Oni chodili pít, na společný akce, a já jsem nechodila. Musela jsem se vracet každý den do Otrokovic, neměla jsem peníze a máma přítele chtěla pomáhat a pořád mi říkali, že se nemám courat, že ze mě vyroste floutek, přítel žárlil, tak jsem byla pořád zavřená doma.

T: Do školy ses už nevrátila?

S: Ne. Protože jsem byla zhroucená. Ona mi říkala třídní učitelka, abych se jí nějak začátkem roku ozvala, že mám přerušit školu, jenže já jsem potřebovala chodit do práce, abych měla peníze na nájem, když přítel nepracuje. To mě strašně štve, ale co mám dělat. Každý si může přijít za někým půjčit nebo tak, já nemám za kým jít. Máma má v Praze tu svojí rodinu, a mě nechce ani vidět. Strašně mi chybí sourozenci. Nikdo nechápe, jak to pro mě bylo těžký, myslím ten přechod z Prahy do Otrokovic. Šla jsem za svojí láskou, nechala jsem za sebou všechno – kamarády, rodiče, sourozence, školu, vás...(pláč). Vy jste byli tak zlatý. Sice jste třeba chtěli, abychom uklízeli, měli jsme každý svoje povinnosti, ale já jsem chápala, že to je proto, abysme byli spolehliví, nebo když jste nás posílali na nákup, dávali nám peníze a věřili nám, že je

neutrátíme...ale hlavně ten úklid, to jsem si odnesla. Doma jsem taky uklízela, vždycky, ale vy jste to tak uměli podat, že jsem to nebrala jako buzeraci, naučila jsem se, že to co dělám i pro druhý, dělám hlavně pro sebe. Strejda třeba věděl, že chodím sama strašně nerada nakupovat, a tak mě posílal schválně, vždycky za jeho služby, abych se to naučila, abych se nebála. Vždycky to se mnou prošel, radil mi jak malému dítěti, co mám dělat, když něco nevím (smích).

T: Takže jsme tě v DD naučili hlavně uklízet?

S: Ježiši to ne! To jsem nechtěla, aby to tak vyznělo (smích). Byli jste strašně laskavý a hodný, pamatuju si, jak se všichni vztekali, že se musí jezdit na různý ty kurzy a tak, a mě to bavilo to poslouchat, co se tam dělo, protože jsem na žádným nebyla. A když se vrátím k tomu, co jste mě naučili, tak že se člověk musí postarat hlavně sám o sebe. To jsi mi říkala hlavně ty, pamatuješ? Vždycky s tou zlatou mládeží, že oni jsou jedna strana a my druhá, že za nás tatínek nikdy průšvih nevyžehlí, to byla sranda.

T: To nebyla sranda, to je pravda, vždyť to vidíš. Kdo ti nejvíc pomohl, když jsi byla zhroucená, když jsi potřebovala pomoci?

S: No já vlastně jsem si pomohla sama, vidíš.

T: A nemohla ses třeba ozvat? Při odchodu jsme ti přece všichni říkali, kdyby byl průšvih, těžkost v životě, že se máš ozvat, a ty nic. Říkal ti to i strejda ředitel.

S: Ale teto, tohle přece nejde. Vy máte svoje životy, svoje práce a navíc jsem daleko a taky ... kdo by se ozýval, když je to s ním nahnutý. Spíš jsem se těšila, že se vám ozvu, až budu mít třeba super práci a miminko.

T: A ted' teda jak? Hledáš práci?

S: Já něco mám, mám různý brigády, abych uživila sebe, Luboše, abych mohla jezdit za sourozencema do Prahy, víš, no do školy se už asi nevrátím. Nečekala jsem ten přechod tak hroznej, v Olomouci to byli samý cizí lidi, nešlo mi s nima ani komunikovat, byl to velký nezáměr, že jsem nebyla odtamtud, chodili pít, společenský akce a já nechodila, musela jsem se vracet do Otrokovic, neměla jsem peníze...ale u Lubošovy mamky jsem se cítila dobře, to ne že ne, jenom mi chyběli sourozenci. Přestěhovala jsem se za Lubošem a opustila jsem všechno. Školu, kamarády, sourozence, rodiče, vás. Když na to koukám zpětně, udělala bych to, teto, úplně jinak.

T: Jak bys to udělala?

Normálně bych zůstala v Praze, byla bych v děcáku, jak to jde, potom bych vzala startovací byt, a kde bych byla dneska...už bych pomalu končila střední. Teto, já se nemám kam vrátit. Teda mám šanci se vrátit, ale nevrátila bych se z principu, máma by mě tam nechtěla, vyčítá mi, že jsem jí tahala po soudech, že jsem od nich tenkrát odešla. To je zoufalý, víš to? Když jsem se s Lubošem chtěla rozejít, když nás máma vyhodila, to jsme se strašně hádali, tak jsem nemohla. Kam bych jako šla? A za co bych žila, že jo.

T: Říkala jsi, že ses zhroutila, a vím, že máš psycholožku, to je ta, ke které jsi chodila, když ses sem nastěhovala?

S: Prosim tě. To je jediný, co pro mě sociálka tady udělala. V Praze jsem se se sociálkama vídala pořád, pořád se ptali, jestli mi něco nechybí, jestli jsou na mě všichni hodný. Tady, teto, fakt jednou. Ale zase mi doporučili na OSPODu tu super psycholožku. Měla o mě data sesumírovaný, to se mi líbilo, neptala se na věci, který bych fakt nerada musela znovu opakovat. Tak s tou si povídám, když mám krizi, doteďka. Volám jí, cítím se u ní dobře, třeba v Klokánku byla sociální poradkyně, co dělala taky rovnou psycholožku, to bylo hrozný, ona proti mně všechno otáčela.

T: Takže s OSPODem jsi nespolupracovala? Vůbec?

S: Vždyť ti říkám, teto, že ne. Já jsem si s ní nepadla do oka, takže za ní nechodím. Ale strašně mi chyběla ta vazba na někoho, kdo by mi poradil.

T: To by ti pomohlo? Jak by to mělo vypadat?

S: No to by mi teda strašně pomohlo a asi by to pomohlo myslím i ostatním. A jak by to mělo vypadat? Při odchodu by se dětem měla rozdávat nějaká osoba. Já vím, že je to těžký, spousta děcek odchází v nenávisti, já to vím, ale pro mě jste byli rodina, skvělá parta, když bylo nejhůř, podrželi jste nás a najednou NIC (pláč).

T: Říkáš, kdyby se rozdávala osoba při odchodu, kdo by to měl být?

S: To je jedno.

T: Takže nemusí to být někdo, ke komu máš důvěru? Myslím jako vychovatel, patron, hostitel...

S: Ne, ani nemusel. Prostě někdo, kdo ti řekne, co máš dělat, když jsi v háji, když nevíš, kudy dál. Já teď zrovna třeba řeším situaci, a fakt nevím. Máma mi volá a brečí mi do telefonu, že nemá peníze. Co já s tím mám dělat. Já sama jsem teď přišla o jednu práci, budu bez peněz,

Luboš nepracuje, do školy nemůžu... já vůbec nevím, kde vezmu peníze. A já vím, že se můžou brát nějaký dávky, ale já nevím, jak to zařídit.

T: Jsi spokojená, jak se tvůj život vyvíjí?

S: Ne, teto, nejsem. Nejvíc lituju ty školy, a že nevidám bráchu se ségrou.

HAVEL

T: Vyprávěj mi, jak to celé bylo, jak jsi přišel k nám, jak ti bylo...

H: Do děčáku jsem přišel jako malej, v šesti sedmi letech, když jsem prostě nastupoval do první třídy, jsem přišel. Bylo to z toho důvodu, že se rodičům moc nedařilo – táta byl gambler a alkoholik, to je ostatně dodneška, nemá pořádně žádný peníze, pořád to z nás tahá, aby měl na fet... jo má vlastně invalidní důchod, ale ten má hned pryč. Nikdy nám nic nedal, všechny naše prachy utratil, pamatuješ, jak jsme dostali každej 20 litrů od dědy... no tak to byl ten případ... normálně nás okradl.

T: A jak hodnotíš pobyt?

H: Hele mně se v děčáku strašně líbilo, měli jsme tam, co jsme chtěli, fakt, tohle bych nikdy doma neměl. Až moc toho bylo, Ježíši když si vzpomenu, jak jsem si toho nevážil... pak když jsem odešel, neměl jsem nic, nic... to byl šok. Sotva jsem měl do huby, to si nikdo nedovede představit, jaký to je, muset si zaplatit nájem, teď nemáš dobrou práci, a elektrika, kredit, jídlo, cigára... no to se nedá utáhnout. Takže jenom sedíš doma, kouříš, a pak se radši z toho zleješ (smích).

T: A kolik peněz by ti do začátku pomohlo?

H: Hele sto táců, aspoň. Na zaplacení těch... těch kaucí a nájmu dopředu, nějaký to jídlo, kredit.

T: Dobře, tak pokračuj...

H: Nedávno jsme se o děčáku bavili s kámošem, jak se nás ten dětskej domov na všechno snažil připravit, jako na ten odchod do života, ale dítě, co je zalezlý u matky do 20, prostě práce žádná, nic, je příživník, a to je blbý. Ale nás se snažili připravovat. Třeba akce LPDŽ (Lépe připraven do života), to je nejlepší na světě, pro mě topka, to těm lidem prostě dává. Protože se tam probírají praktický věci, máš to tam v praxi udělaný, sehraješ určitou věc. To je na tom to kouzelný, že si s tím dávaj takovou práci, je to luxus, máš takovej pocit, že na tobě někomu záleží. A proto chceš bejt pak dobřej. I když ta buzerace od tet, hele upřímně, to mě fakt štvalo

nejvíc, ale to si pak člověk uvědomí, že to fakt dělaj pro něj, co já bych dal za to, kdyby mě někdo teď buzeroval (smích). Strašně jsem chtěl tenkrát pryč, no ty to víš, jak jsem už na všechno kašlal. Hele všichni chceme strašně na cvičnej byt, protože to je vysvobození – žádný debilní pravidla, žádný večerky, můžeš si dělat, co chceš, nemusíš poslouchat. Ale taky tam bylo trošku strachu, to jo. Jak budu vycházet s penězma, kdy si budu vařit, jak si to mám rozplánovat... bylo to už dospělácký. Do té doby jsem nic nezažil, přišel jsem ze školy, navařeno, přišel jsem z vycházky, navařeno, přijel jsem z víkendu od našich, navařeno, a ještě jsem se mohl umejt a byl dezert, no to je hukot. Ale pak jsem to to tam (na cvičném bytě, pozn. autorů), zvládal dost blbě. Sám od sebe si neřekneš – ty vole, už bys měl jít spát, vstáváš do školy, byl jsem chcíplej, neumím si to sám říct. Zvykl jsem si, že nade mnou je bič... jako byste byli spíš takový bachaři, ale měli jsme kliku. Vy jste totiž byli na naší rodince takový taťkové a mamky, ale bachaři, děsný bachaři. Víš, možná proto jsem se na všechno vykašlal, já chtěl žít. Žádný svazující pravidla a nějaký kecy o tom, že musím dokončit školu, k čemu ti to je. Nikdo z nás neví, kde stráví první noc (po odchodu z DD, pozn. autorů). Plán byl takovej, že dokončím školu, najdu si byt, nějakou garsonku, přestěhuju se tam s přítelkyní. Jenže to neklaplo. Najednou nestuduješ a z děcáku musíš odejít, a jako kde máš vzít najednou prachy? Tu almužnu, co dostaneš (cca 20 tisíc korun, pozn. autorů), za to si sotva koupíš chlast na párty s kámošema, jako že na oslavu, že odcházíš, chápeš.

Tak mě vzala k sobě matka mý holky, ale to bylo to nejhorší, co jsem mohl udělat, to byla cesta do pekla. Do té doby s Anetou v pohodě, ale pak... ona se nějak rozváděla (matka přítelkyně, pozn. autorů), pořád řev, chodila ožralá, furt jsme se hádali, i s Anetou, a šlo to do kopru. Vykopla mě, no já vlastně odešel jsem dobrovolně, víš jak, nebudu nikomu dělat koninu, sám jsem šel. A šel jsem za Vaškem (bratr, pozn. autorů), on tehdy bydlel na ubytovně. Pak jsme bydleli s mámou ve squattu. Hele aspoň jsem jí mohl chránit, pořád byl na ní někdo hnusnej. Sem jí přál, aby si našla někýho hodnýho typu.

T: A ty jsi nepřemýšlel o tom, že bys využil možnost vzít si startovací byt?

H: Startovací byt jsem si měl vzít tehdy, když jsem mohl, ale já jsem chtěl bydlet s Anetou. A pak už to nešlo. Jo vrátit se jako do děcáku a říct, že jsem to všechno pokazil, no tak to ani náhodou, jako ani náhodou, to bych se radši oběsil, než vás zklamat.

Jenže pak jsme s Vaškem ty prachy na nájem prostě neměli no, a tak jsme šli bydlet k mámě (squat, pozn. autorů). Hele ona máma stejně celou dobu, co jsem byl venku, pořád a pořád mlela jenom o tom, že se mám k ní nastěhovat, vrátit se, že konečně můžu, a nechci. No a kam jinam

jdeš, když je všechno v hajzlu, co ti zbejvá, když nechceš zůstat na ulici, hm? Sice víš, jako že to je hrozně odporný, ale tak jako na ulici, co ti zbejvá?

T: Kdyby sis přišel k nám pro radu, určitě bychom na něco přišli.

H: Ne, o radu bych si k vám nikdy nepřišel říct, to ani omylem. No a tak bydlím s mámou no, brzo asi za námi přijde i ségra, že jo.

T: A někomu jinému by ses třeba nesvěřil, nemusíš chodit jenom za vychovateli, co třeba lidi z Letního domu, ty jsi měl rád? Nebo hostitelé?

H: No těm bych se možná svěřil, ale nemám na ně číslo, a co bych jim jako řekl? Hele jsem na ulici, pomozte mi? Taky by byli zklamaný, kam jsem to dotáh. Hostitelům jsem se snažil vyhýbat, normálně jsem chtěl žít no, tak jsem se jim neozval, dlouho. Když jsem jim volal jednou asi před půl rokem, tak se mě jenom zeptali, jestli něco nepotřebuju, a jinak nic. Tak co bych jim volal. Voni se o mě taky nestaraj, tak co bych se staral já.

T: Chodíš teď do nějaké práce? Kde bereš peníze?

H: (Smích) No tak na to se, teto, radši ani neptej, ne vážně fakt, já nekradu, to je pod mojí úroveň.

T: Máš nějakou práci? Kde bereš peníze?

H: Já bych se radši o tom nebavil. Je to potupný. Něco mi dává brácha, něco máma.

T: Když jsi odcházel, tak jsi práci měl, a pamatuji si dobře, že tě chtěli vzít v práci tam, kde jsi chodil na praxe, i když jsi školu nedodělal, říkali, že jsi šikovný.

H: No to jo, ale znáš to, pár průserů, každému hned vadí, že jednou dvakrát nepřijdeš, i když jsem se jim to snažil vždycky vysvětlit, ale pak mi ani nebrali telefon, nechtěli se mnou mluvit, to byly jenom kecy, jednou jsi dítě z děčáku, a tak tě nikde nechtěj. No nevím, měli mi dát víc šancí, nemyslíš? Taky jste to tak dělali.

T: Šel ses přihlásit na pracovní úřad?

H: Nešel. Vlastně jo, šel, jednou jsem tam byl, tam nějak nikdo nebyl nebo co a já jsem se pak na to vykašlal. Hele, já jsem upřímně ani nevěděl, kam mám jít. Když tohleto je na tom to těžký.

T: Co myslíš?

H: No jako ta psychická podpora, jako nějakýho dospělýho mít, víš, že ten to s tebou prolítá, před odchodem, udělej tohle, udělej támhle to, zaříd' si tohle, tohle je nutný, kam jít, první ti řekne, co si zařídit a tak.

T: Na to máte ale přece na cvičném bytě provázejícího pedagoga?

H: Tak tím si nebuď tak jistá. Ten na tebe tak akorát maximálně řve, že jsi donesla blbě účty, fakt. Strašně rychle nad tebou zlomí hůl, fakt. Když něco neumíš, víš, třeba zacházet s penězma, no dobrý, tak jsem si místo jaru koupil karton cigár, koho to zajímá? Jsou to moje prachy, tak proč se kolem toho dělá takový haló.

T: A co teď třeba děláš, když tě bolí zuby?

H: Tak nevím, bych šel asi k doktorovi, ne? Mám Tichýho (MUDr., ke kterému jsou děti zvyklé chodit v DD).

T: Nemáš zaplacené zdravotní pojištění.

H: Jaký pojištění? Ty vole, no jo, tak nevím, tak bych asi šel k nějakému známému no, co by mi to udělal zadarmiko. To za mě neplatí jako stát? No to jsem asi v pěkný kaši teda.

T: Jsi teď v životě spokojený?

H: A neměl bych bejt? (Smích) Hele nevím. Asi se sebou nejsem. Ale kdo je, že jo.